

Sociaaleconomische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

2007, aflevering 3

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006–2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2006 en eindigend in 2007
1996/'97–2006/'07	= boekjaar enzovoort, 1996/'97 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: (088) 570 70 70
Fax: (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2007.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits
het CBS als bron wordt vermeld.

Prijzen incl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 49,35
Prijs per los nummer: € 13,55
ISSN 1573-2215

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Redactioneel	5
Artikelen	7
De ongelijkheid van inkomens in Nederland	7
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	12
Verdere toename vacatures in 2006	19
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	23
Cao-lonen 2006, de definitieve gegevens	30
Krappe beurs als erfenis?	36
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	42
Werklozen versus niet-werkende werkzoekenden	46
Pensioenleeftijd niet vaak 65	54
Begrippen	59
Nu en eerder verschenen artikelen	61
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	65
Publicaties	69

Redactioneel

Voor u ligt de derde editie van de Sociaaleconomische trends 2007. De onderwerpen die in dit extra dikke nummer aan de orde komen, zijn zeer divers. In verschillende artikelen staat de inkomenspositie van Nederlanders centraal. Maar ook is er volop aandacht voor de situatie op de arbeidsmarkt, de cao-loonontwikkeling, onderwijs en vergrijzing.

De tijd dat het CBS dikke tabellenboeken met uitkomsten publiceerde, ligt alweer geruime tijd achter ons. Bent u geïnteresseerd in de cijfers, dan kunt u gebruik maken van StatLine, de statistische databank van het CBS, of van de themapagina's op de website, die als etalage dienen voor de statistieken.

Er zijn twee sociaaleconomische thema's: 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'. Op de themapagina's (www.cbs.nl/thema's) vindt u alle artikelen en publicaties, plus een selectie van de belangrijkste cijfers. Binnen StatLine vindt u onder de genoemde thema's alle cijfers die het CBS hierover publiceert.

Artikelen

In het openingsartikel is onderzocht hoe het is gesteld met de inkomensverschillen in Nederland. Wat blijkt is dat deze sinds 1977 zijn toegenomen. De stijging deed zich vooral voor in de tweede helft van de jaren tachtig. Daarna bleef de ongelijkheid tamelijk stabiel. De ongelijkheid in inkomen is groter bij bepaalde groepen, zoals alleenstaanden, ondernemers en jongeren.

Het tweede artikel gaat in op het verschijnsel 'gekleurde' scholen. Deze bevinden zich vooral in de Randstad. Dit omdat niet-westerse allochtonen daar relatief vaak wonen. De segregatie komt deels doordat sommige 'witte' ouders hun kinderen naar minder gekleurde scholen sturen. In het voortgezet onderwijs speelt ook de keuze voor bepaalde

schoolsoorten een rol: autochtone leerlingen volgen vaker havo en vwo, niet-westerse leerlingen vaker vmbo.

Het gaat goed met de arbeidsmarkt. In 2006 is het aantal vacatures verder gegroeid. Vooral in de bouw en in de industrie nam het aantal toe. Anders dan in 2005 deed de groei zich vooral voor bij grote en middengrote bedrijven. Verder stonden vacatures ook weer langer open dan in het voorgaande jaar. Dit zijn de voornaamste conclusies van het derde artikel.

Uit het artikel 'Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt' komt naar voren dat oudere mensen zonder startkwalificatie net als jongeren minder vaak een betaalde baan hebben dan hun leeftijdgenoten met de benodigde diploma's. Wanneer ze een baan hebben, is dat anders dan bij de jongeren, wel vrijwel altijd een vaste baan.

In hoeverre is de sociaaleconomische status van ouders bepalend voor die van hun kinderen? Op deze vraag wordt ingegaan in 'Krappe beurs als erfenis?' Wat blijkt is dat de invloed van het ouderlijk huis zich vooral op een indirecte manier, via het onderwijsniveau van de kinderen, doet gelden. Er is echter ook een direct effect: de mate waarin ouders vroeger financiële problemen hadden, hangt samen met de wijze waarop hun kinderen kunnen rondkomen.

Naast deze vijf artikelen worden in deze Sociaaleconomische trends ook de definitieve gegevens over de ontwikkeling van de cao-lonen in 2006 gepresenteerd. Verder bevat dit nummer nog artikelen over de inkomenspositie van weduwen en weduwnaars, de leeftijd waarop mensen ophouden met werken om met pensioen te gaan en de verschillende definities die het CBS en het CWI hanteren voor werkzoekenden zonder baan.

De Redactie

Artikelen

De ongelijkheid van inkomens in Nederland

Marion van den Brakel-Hofmans

In 2005 waren de inkomensverschillen onder de Nederlandse bevolking groter dan in 1977. Vooral in de tweede helft van de jaren tachtig steeg de ongelijkheid. Dat is vrijwel geheel toe te schrijven aan stijgende lonen, stagnerende uitkeringen en meer tweeverdieners. Na de jaren tachtig bleef de ongelijkheid redelijk stabiel. Tussen alleenstaanden bestaan grotere inkomensverschillen dan tussen mensen uit meerpersoonshuishoudens. De ongelijkheid bij mensen met een inkomen voornamelijk uit eigen onderneming is groter dan bij mensen met een inkomen uit voornamelijk arbeid of een uitkering. De ongelijkheid in inkomen onder ouderen, met veelal een AOW-uitkering of pensioen, is daarentegen klein. Onder jongeren zijn de inkomensverschillen groter dan bij andere leeftijdsgroepen.

1. Inleiding

De ongelijke verdeling van inkomens is een belangrijk en veelbesproken onderwerp in Nederland. De overheid speelt een belangrijke rol in de mate van (on)gelijkheid. Zij kan immers de inkomensverdeling beïnvloeden door bijvoorbeeld het heffen van belastingen en het toekennen van uitkeringen en toelagen. Door deze maatregelen trekken de inkomens naar elkaar toe, zodat de verschillen tussen de uiteindelijk vrij te besteden inkomens kleiner worden. De ongelijkheid in de vrij besteedbare inkomens van de Nederlandse bevolking vormt het onderwerp van dit artikel.

Bij onderzoek naar inkomensongelijkheid wordt doorgaans gebruik gemaakt van inkomensongelijkheidsmaten. In de loop der jaren is een groot aantal ongelijkheidsmaten ontwikkeld. Ze hebben allemaal als doel de inkomensverschillen in een populatie in één getal samen te vatten. Elke maat heeft daarbij zijn eigen interpretatie en heeft zowel voor- als nadelen. Uit het brede scala aan ongelijkheidsmaten is het daarom zaak een zodanige keuze te maken dat de hier gekozen invalshoeken voor de beschrijving van inkomensongelijkheid voldoende belicht worden. Twee ongelijkheidsmaten vullen elkaar in dit opzicht goed aan (Van den Brakel-Hofmans, 2007). Deze twee maten, de Ginicoëfficiënt en de Ratio 80/20, vormen daarom in dit artikel de basis voor de beschrijving van inkomensongelijkheid in Nederland.

In paragraaf 2 wordt met de Ginicoëfficiënt en de Ratio 80/20 de ontwikkeling van inkomensongelijkheid tussen 1977 en 2005 in kaart gebracht. Zijn de verschillen tussen de vrij besteedbare inkomens van mensen in die periode toe- of afgenomen? Vervolgens komt in paragraaf 3 de inkomensongelijkheid in 2005 onder verschillende bevolkingsgroepen aan de orde. Welke rol spelen achtergrondkenmerken zoals leeftijd en herkomst bij de inkomensongelijkheid? De gegevens over ongelijkheid zijn afkomstig van de Inkomensstatistiek van het CBS.

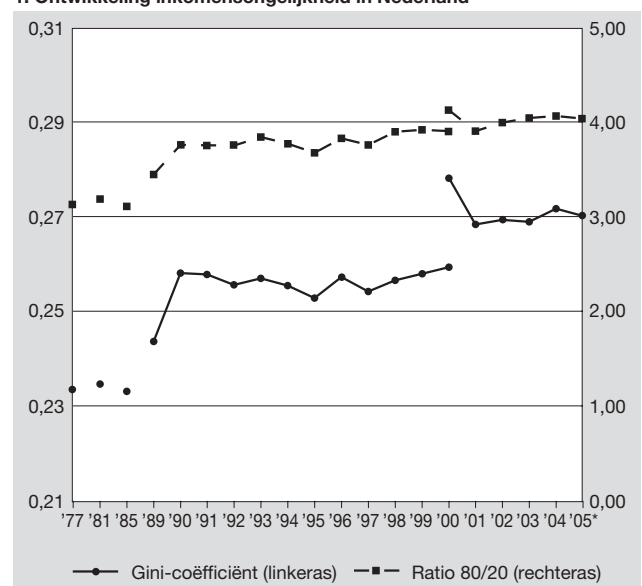
2. Toename inkomensverschillen sinds 1977

In de periode 1977-2000 is de inkomensongelijkheid toegenomen. De Ginicoëfficiënt steeg van 0,23 in 1977 tot 0,26 in 2000. Bij de Ratio 80/20 was de toename in die periode veel sterker. Deze ratio steeg van 3,2 naar 3,9. De toename van de inkomensongelijkheid trad vooral op in de tweede helft van de jaren tachtig. Toen stegen de lonen fors, terwijl het minimumloon en veel uitkeringen werden bevroren. Ook kwamen er steeds meer tweeverdieners en groeide het aandeel alleenstaanden in de bevolking. Van 1989 op 1990 steeg de ongelijkheid het meest. Dit was deels het gevolg van de Oort-operatie in 1990, waarbij een behoorlijke lastenverlichting plaatsvond. In de jaren negentig bleef de inkomensongelijkheid vrij stabiel.

In 2000 heeft een revisie van de Inkomensstatistiek plaatsgevonden. Hierdoor zijn de cijfers van de periode 2000-2005 niet geheel vergelijkbaar met die van de periode 1977-2000. Onder meer het aanpassen van de correctiemethode voor standaardisatie van (meerpersoons)huishoudensinkomens en wijzigingen in de afbakening van de verschillende typen huishoudens hadden een sprong in de Ginicoëfficiënt en de Ratio 80/20 tot gevolg. De Ginicoëfficiënt lag na revisie 2 procentpunt hoger dan voor revisie. Dat is een toename van de ongelijkheid met ruim 7 procent. Voor de Ratio 80/20 was die toename bijna 6 procent. De revisie heeft dus een aanzienlijke trendbreuk veroorzaakt.

Zowel de Ginicoëfficiënt als de Ratio 80/20 daalden in 2001 ten opzichte van 2000. Dat heeft deels te maken met de herziening van het belastingstelsel in dat jaar. De rijkste twintig procent van de Nederlandse bevolking had in 2000 ruim vier keer zoveel inkomen als de armste twintig procent. Een jaar later was de Ratio 80/20 kleiner dan 4. Vervolgens

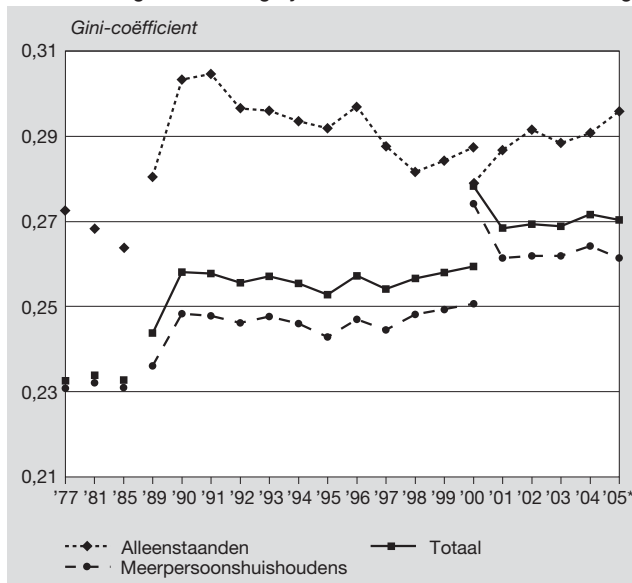
1. Ontwikkeling inkomensongelijkheid in Nederland

steeg de Ratio 80/20 weer en was in 2005 de ongelijkheid tussen rijk en arm ongeveer weer terug op het niveau van 2000. Ook de Gini-coëfficiënt nam na 2001 weer toe, maar was in 2005 nog wel lager dan in 2000.

De inkomensongelijkheid onder alleenstaanden is over de gehele periode 1977-2005 groter dan onder leden van een meerpersoonshuishouden. Met uitzondering van het jaar 2000¹⁾ is de Ginicoëfficiënt voor alleenstaanden tien tot twintig procent hoger dan voor leden van een meerpersoonshuishouden. De ontwikkeling van de ongelijkheid sinds 1977 is voor alleenstaanden vergelijkbaar met die van leden van een meerpersoonshuishouden, maar trad meer versterkt op. Zo was de toename van de ongelijkheid in de jaren tachtig voor alleenstaanden hoger dan voor leden van een meerpersoonshuishouden. Dat kwam onder meer door de relatief grote stijging van het aandeel jongeren onder de alleenstaanden in die jaren. Jongeren hebben doorgaans een veel lager en onderling meer verschillend inkomen dan (alleenstaande) ouderen. In de jaren na 1977 en 1995 trad een lichte afname in ongelijkheid onder alleenstaanden op. Voor leden van een meerpersoonshuishouden is de ongelijkheid dan vrijwel stabiel.

2. Ontwikkeling inkomensongelijkheid naar huishoudenssamenstelling

3. Inkomensongelijkheid in verschillende bevolkingsgroepen

In 2005 was de inkomensongelijkheid van de totale bevolking op basis van de Ginicoëfficiënt gelijk aan 0,27. Dit was ook zo voor mannen en vrouwen. De Ratio 80/20 toont dat het inkomen van de rijkere mannen in totaal ruim vier keer hoger was dan dat van de armere mannen, bij de vrouwen was dat net iets minder dan vier keer.

Staat 1
Kentallen inkomensongelijkheid naar geslacht, 2005*

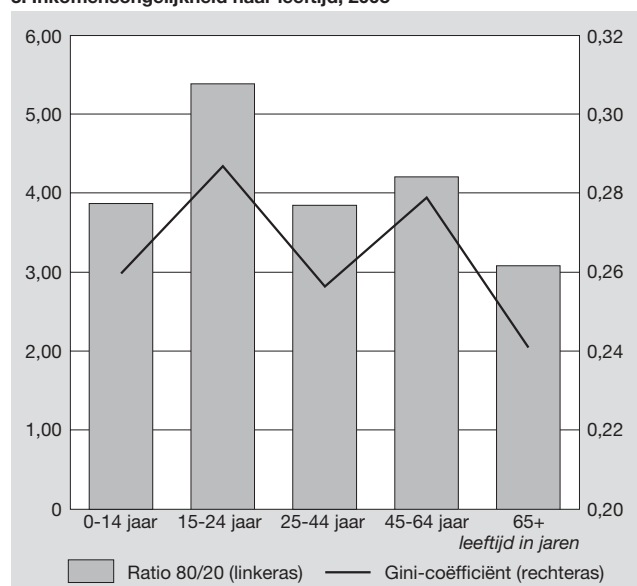
	Personen	Gemiddeld inkomen	Gini-coëfficiënt	Ratio 80/20
	x 1 000	1 000 euro		
Totaal	16 004	20,9	0,27	4,04
Mannen	7 935	21,3	0,27	4,09
Vrouwen	8 069	20,6	0,27	3,98

Meer ongelijkheid onder jongeren

De inkomens van jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar zijn volgens de Ratio 80/20 ongelijker verdeeld dan die in andere leeftijdsgroepen. De Ratio 80/20 lag voor jongeren ruim boven 5, terwijl deze voor andere leeftijdsgroepen rond de 4 schommelde of nog lager was. Bij jongeren is de verscheidenheid aan economische activiteiten groter dan bij andere leeftijdsgroepen. Een deel van de jongeren is uitwonend student met een relatief laag inkomen, terwijl een ander deel een substantiële baan heeft en daarmee een hoger inkomen. Daarnaast hebben thuiswonende jongeren door het inkomen van hun ouders veelal een hogere welvaartspositie dan uitwonende jongeren. De inkomensongelijkheid bij kinderen tot 15 jaar was hetzelfde als die bij mensen van 25 tot 45 jaar, waartoe hun ouders doorgaans behoren.

Volgens de Ginicoëfficiënt bestaat er bij de mensen van 45 tot 65 jaar ook een grote ongelijkheid. Dit komt doordat een deel van deze groep al gebruik maakt van de VUT-regeling. De hieruit volgende inkomensverschillen onder de 45-65-jarigen zijn vooral zichtbaar in de Ginicoëfficiënt, omdat deze zich in belangrijke mate concentreert op (wijzigingen in) de middeninkomens. De Ratio 80/20 daarentegen gaat alleen in op verhouding tussen de hoogste en de laagste inkomens. De ongelijkheid onder mensen van 65 jaar en ouder was volgens beide ongelijkheidsmaten het kleinst. De meeste ouderen hebben een AOW-uitkering met eventueel een aanvullend pensioen, waardoor hun inkomens minder uiteenlopen.

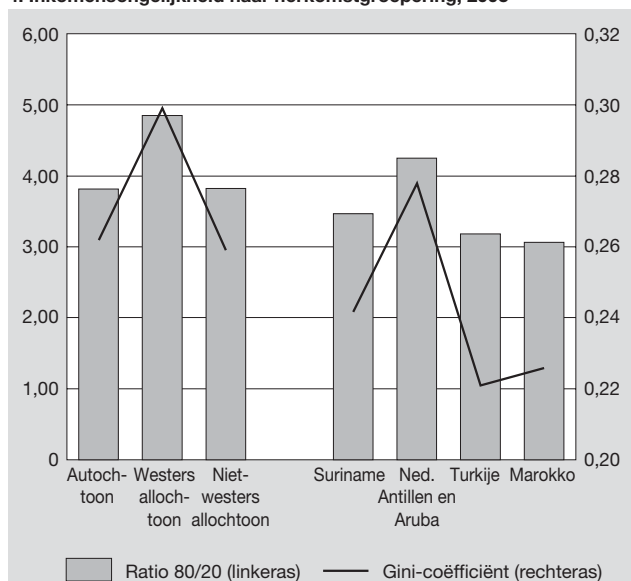
3. Inkomensongelijkheid naar leeftijd, 2005*

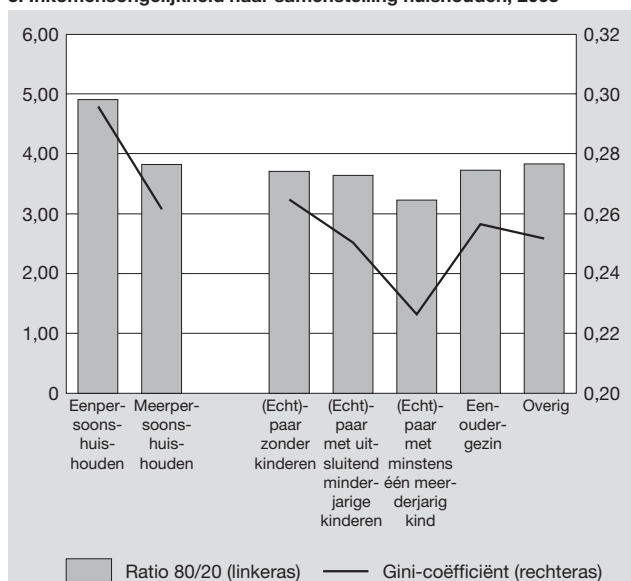
Ongelijkheid onder niet-westerse allochtonen klein

Naar herkomstgroepering was de ongelijkheid het kleinst onder de niet-westerse allochtonen. Vooral onder mensen van Turkse of Marokkaanse afkomst zijn de inkomensverschillen volgens de Ginicoëfficiënt klein. Dat komt doordat in deze bevolkingsgroepen relatief veel mensen een laag inkomen of een uitkering hebben. Ten opzichte van andere niet-westerse allochtonen is de ongelijkheid bij mensen afkomstig van de Nederlandse Antillen en Aruba groot. De grootste ongelijkheid kwam echter voor bij westerse allochtonen. Ook de Ratio 80/20 toont een grotere ongelijkheid onder westerse allochtonen dan onder andere herkomstgroeperingen.

4. Inkomensongelijkheid naar herkomstgroepering, 2005*

5. Inkomensongelijkheid naar samenstelling huishouden, 2005*

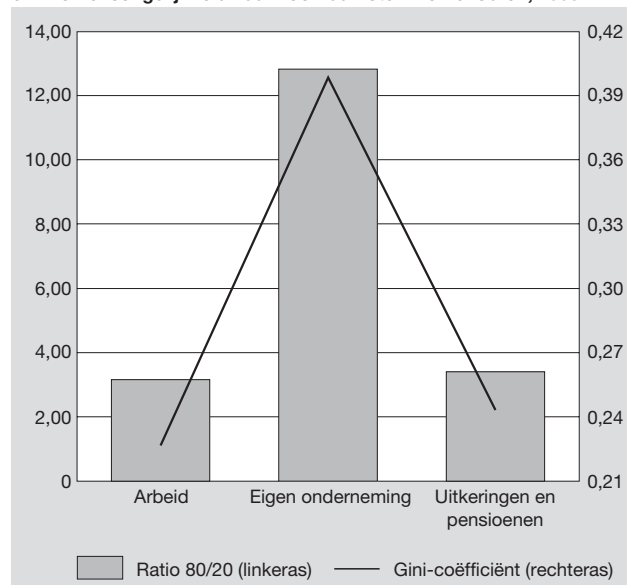
Alleenstaanden verschillen meer in inkomen

Zowel de Ginicoëfficiënt als de Ratio 80/20 geven aan dat de inkomensongelijkheid onder alleenstaanden flink groter is dan onder leden van een meerpersoonshuishouden. Onder alleenstaanden bevinden zich relatief veel jongeren en ouderen. Veel jongeren studeren nog en hebben een relatief laag inkomen, terwijl ouderen dankzij werk of pensioen een beduidend hoger inkomen hebben. Tussen paren met minstens één meerderjarig kind zijn de inkomensverschillen het kleinst.

Ongelijkheid onder zelfstandigen hoog

Bij het onderscheiden van de bevolking naar de voornaamste inkomensbron van het huishouden wordt duidelijk dat zelfstandigen een zeer hoge inkomensongelijkheid hebben. De Ginicoëfficiënt voor mensen met een inkomen voornamelijk uit eigen onderneming was 0,40. Dat is veel hoger dan voor mensen met inkomen voornamelijk uit arbeid of uit een uitkering of pensioen. Voor deze groepen is de Ginicoëfficiënt bijna tweemaal zo klein. De Ratio 80/20 voor zelfstandigen was maar liefst viermaal zo hoog als voor de andere groepen. De inkomens van zelfstandigen fluctueren sterk en kunnen zowel (extreem) positief als negatief zijn.

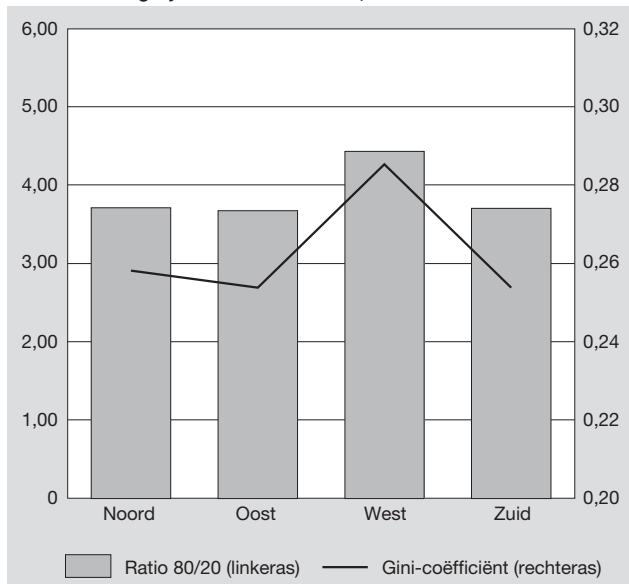
6. Inkomensongelijkheid naar voornaamste inkomensbron, 2005*

Grootste ongelijkheid in het westen

Zeer sterk stedelijke gebieden hebben een relatief grote inkomensongelijkheid. Deze gebieden hebben vaak een meer gemêleerde populatie. Hierdoor is de inkomensspreiding groter dan in minder stedelijke en landelijke gebieden. De inkomensverschillen in het westen van Nederland zijn daardoor een stuk groter dan in de overige landsdelen. Het noorden, oosten en zuiden van het land hebben een vergelijkbare inkomensongelijkheid.

7. Inkomensongelijkheid naar landsdeel, 2005*

Technische toelichting

Inkomensstatistiek

De Inkomensstatistiek van het CBS is gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek (IPO). Het IPO is een steekproefonderzoek op basis van een panel, dat sinds 1989 bestaat. Dit panel van zogenaamde kernpersonen bestaat momenteel uit circa 80 duizend personen. Aan dit panel worden de huishoudensleden van de kernpersonen toegevoegd, waardoor de totale IPO-steekproef uit circa 250 duizend steekproefpersonen bestaat. Van de kernpersonen en hun huishoudensleden worden, in samenwerking met de Belastingdienst, zowel demografische gegevens als gegevens over het inkomen verzameld. Het CBS publiceert jaarlijks inkomenscijfers op basis van het IPO. Deze cijfers hebben betrekking op inkomensgegevens van 1 januari tot en met 31 december van het betreffende onderzoeksjaar en gaan over de totale bevolking exclusief de institutionele bevolking.

Vrij besteedbare inkomen

Bij inkomensongelijkheid gaat het om ongelijkheid in het besteedbare inkomen van het huishouden. De levensstandaard van een persoon is immers verbonden met het inkomen van zijn huishouden. Het besteedbare huishoudensinkomen is opgebouwd uit lonen van werkende huishoudensleden, winst uit eigen bedrijf en inkomen uit vermogen vermeerderd met ontvangen uitkeringen en andere toelagen, en verminderd met de betaalde premies en belastingen. Om de inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbare huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Het aldus gestandaardiseerde huishoudensinkomen wordt vervolgens toegekend aan ieder lid van het desbetreffende huishouden als zijnde diens vrij besteedbare inkomensruimte. Wanneer in dit artikel over inkomen gesproken wordt, wordt altijd het aan de persoon toegekende gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen bedoeld, tenzij expliciet anders vermeld.

Inkomensongelijkheidsmaten

In dit artikel wordt voor de beschrijving van inkomensongelijkheid gewerkt met twee inkomensongelijkheidsmaten. De Ginicoëfficiënt is vanwege zijn inzichtelijkheid een veelgebruikte ongelijkheidsmaat. De coëfficiënt beschouwt de onderlinge verschillen van alle inkomens in een populatie. Meer specifiek is de coëfficiënt gelijk aan de helft van de ratio van het gemiddelde van de absolute inkomensverschillen en het gemiddelde inkomen. De waarde van de coëfficiënt ligt tussen 0 en 1, waarbij 0 correspondeert met totale gelijkheid (iedereen heeft hetzelfde inkomen) en 1 correspondeert met totale ongelijkheid (één iemand bezit al het inkomen). De begrenzing en de relatief eenvoudige interpretatie dragen bij aan de populariteit van de Ginicoëfficiënt. Verder voldoet de Ginicoëfficiënt aan het Pigou-Dalton criterium. Dit wil zeggen dat de coëfficiënt afneemt als er een inkomensoverdracht plaatsvindt van iemand met een hoog inkomen naar iemand met een lager inkomen (en omgekeerd), maar zo dat de rijkere niet armer wordt dan de armere.

Een nadeel van de Ginicoëfficiënt is dat deze vooral gevoelig is voor veranderingen die plaatsvinden rondom het gemiddelde van de inkomensverdeling en wat minder voor veranderingen in de staarten van de verdeling. Hierdoor varieert de Ginicoëfficiënt bij overdrachten van hoge naar lage inkomens relatief weinig, terwijl het effect op ongelijkheid (i.e. de reductie in ongelijkheid) in een verdeling relatief groot is. De Ratio 80/20, die gelijk is aan de ratio van de inkomensaan delen van de 20 procent hoogste inkomens en de 20 procent laagste inkomens, reageert juist wel op overdrachten van hoge naar lage inkomens. Tegelijkertijd kan dit bij extreme inkomens een sterke reactie zijn. Om deze gevoeligheid te ondervangen kan de ratio van de medianen van de rijkste en de armste 20 procent een goed alternatief zijn. De interpretatie van de Ratio 80/20 is vrij eenvoudig: de maat geeft aan hoeveel meer van de 'inkomenskoek' naar de rijkste 20 procent van de bevolking gaat. Bij een volkomen gelijke verdeling is de Ratio 80/20 gelijk aan 1. Hoe groter de ratio is, hoe groter de afstand tussen hoge en lage inkomens en daarmee de inkomensongelijkheid. De Ratio 80/20 heeft geen bovengrens.

Literatuur

Brakel-Hofmans, M., van den (2007), *Het meten van inkomensongelijkheid*, www.cbs.nl.

Noot in de tekst

¹⁾ Bij alleenstaanden had de revisie van de Inkomensstatistiek in 2000, in tegenstelling tot bij de totale bevolking en bij leden van een meerpersoonshuishouden, een afname van de ongelijkheid tot gevolg. Dit komt voornamelijk doordat samenwonende stellen na de revisie niet meer als twee eenpersoonshuishoudens werden aangeduid. Het gevolg was een beduidend lagere schatting van het aantal alleenstaande jongeren. Het nivellerende effect hiervan op de ongelijkheid (jongeren kennen immers een hogere ongelijkheid) is per saldo groter dan het denivellerende effect van de andere aanpassingen in de revisie.

Tabel 1
Inkomensongelijkheid, 2005*

	Personen	Gemiddeld inkomen	Gini-coëfficiënt	Ratio 80/20
	<i>x 1 000</i>	<i>1 000 euro</i>		
Totaal	16 004	20,9	0,27	4,04
Geslacht				
Man	7 935	21,3	0,27	4,09
Vrouw	8 069	20,6	0,27	3,98
Leeftijd				
0-14 jaar	2 958	18,6	0,26	3,87
15-24 jaar	1 912	19,6	0,29	5,39
25-44 jaar	4 657	20,6	0,26	3,84
45-64 jaar	4 279	24,0	0,28	4,21
65+ jaar	2 198	20,1	0,24	3,08
Herkomst				
Nederland	12 992	21,6	0,26	3,82
Overig westers land	1376	21,1	0,30	4,85
Niet-westers land	1636	15,5	0,26	3,83
w.o.				
Suriname	319	17,5	0,24	3,46
Ned. Antillen en Aruba	122	16,1	0,28	4,25
Turkije	364	14,6	0,22	3,19
Marokko	311	14,5	0,23	3,07
Samenstelling huishouden				
Eenpersoonshuishouden	2 435	17,1	0,30	4,91
Meerpersoonshuishouden	13 569	21,6	0,26	3,82
w.v.				
(echt)paar zonder kinderen	4 038	24,0	0,26	3,71
(echt)paar met uitsluitend minderjarige kinderen	5 287	19,7	0,25	3,64
(echt)paar met minstens één meerderjarig kind	2 309	24,7	0,23	3,23
eenoudergezin	1 108	16,1	0,26	3,73
overig	827	21,3	0,25	3,83
Voornaamste inkomensbron huishouden			0,23	3,15
Inkomen uit arbeid	9 768	21,8	0,40	12,83
Inkomen uit eigen onderneming	2 093	25,5	0,24	3,40
Uitkeringen en pensioenen	4 142	16,6		
Stedelijkheidsgraad				
Zeer sterk stedelijk	2 828	19,9	0,31	5,13
Sterk stedelijk	4 293	20,7	0,26	3,72
Matig stedelijk	3 390	21,6	0,27	3,87
Weinig stedelijk	3 419	21,7	0,26	3,81
Niet stedelijk	2 074	20,6	0,26	3,92
Landsdeel				
Noord	1 664	19,3	0,26	3,71
Oost	3 392	20,4	0,25	3,67
West	7 468	21,6	0,29	4,43
Zuid	3 480	20,8	0,25	3,70

Scholen in de Randstad sterk gekleurd

Marijke Hartgers

Autochtone en niet-westers allochtone leerlingen zijn niet gelijk over de Nederlandse schoolvestigingen verdeeld. Dat komt vooral doordat niet-westerse allochtonen veelal in het westen van Nederland wonen. Hierdoor zijn er vooral in de Randstad veel 'gekleurde' scholen. Deels is deze segregatie het gevolg van een bewuste keuze van 'witte' ouders voor een minder gekleurde school voor hun kind. In het voortgezet onderwijs speelt de keuze voor een schoolsoort ook duidelijk een rol: autochtone leerlingen volgen vaker havo en vwo, terwijl niet-westers allochtone leerlingen vaker naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo gaan.

1. Inleiding

Het bestaan van 'witte' en 'gekleurde' scholen staat de laatste jaren sterk in de belangstelling. De opmars van gekleurde scholen wordt vaak als ongewenst gezien. Vooral als scholen 'gekleurder' zijn dan de samenstelling van de bevolking in de wijk (Forum, 2007; Het Onderwijsblad, 2007). Dit laatste lijkt vooral voor te komen in het centrum van de grote steden. Dat komt enerzijds doordat autochtone bewoners met kinderen verhuizen naar de buitengewesten (Latten et al, 2006) en anderzijds doordat autochtone kinderen in de binnenstad naar scholen buiten het centrum gaan. Hiermee worden de scholen in de binnenstad steeds 'gekleurder', ook al staan ze in een gemengde wijk (Welther, 2007).

Formele maatregelen om scholen weer meer gemengd te krijgen, hadden tot nu toe weinig effect en stuitten ook vaak op angsten en op bezwaren van juridische aard (Welther, 2007). Ouders zijn bang dat hun keuzevrijheid wordt beperkt en juridisch blijkt het vaak onmogelijk om bijvoorbeeld een spreidingsbeleid waterdicht te krijgen (Karsten, 2007). In Artikel 23 van de grondwet is bepaald dat ouders een vrije schoolkeuze hebben. Na een inventarisatie van de segregatie in het basisonderwijs bij 35 gemeenten in Nederland in opdracht van Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, zijn een aantal aanbevelingen aan gemeenten gedaan (Forum, 2007). Gemeenten worden onder meer aangeraden om ouderinitiatieven te faciliteren en ondersteunen, omdat initiatieven waarbij ouders zijn betrokken wel enig succes lijken te boeken (Welther, 2007).

Verder wordt aangeraden om activiteiten te organiseren waaraan gekleurde en witte scholen samen kunnen deelnemen; bijvoorbeeld door middel van vriendschapsscholen. Staatssecretaris Sharon Dijksma heeft naar aanleiding van het Forumrapport laten weten dat er vanaf 2008 vaste momenten voor aanmelding op basisscholen komen. Hiermee kunnen (autochtone) ouders hun kind niet meer al in een zeer vroeg stadium aanmelden op een basisschool (Het Onderwijsblad, 2007).

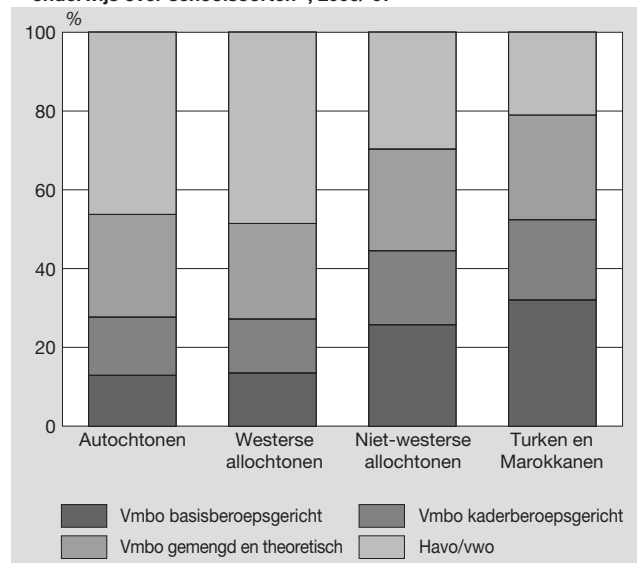
De ongelijke verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen in het basisonderwijs heeft voornamelijk te maken met demografische oorzaken en de op so-

cialen en etnische gronden gebaseerde schoolkeuzen van ouders. Bij de keuze van een schoolvestiging in het voortgezet onderwijs speelt bovendien ook de schoolsoortkeuze een belangrijke rol. Lang niet alle scholen bieden alle mogelijke schoolsoorten binnen het voortgezet onderwijs aan, laat staan binnen één vestiging. Vaak zitten bijvoorbeeld havo/vwo-leerlingen op een andere school(-vestiging) dan vmbo-leerlingen.

En binnen het vmbo zijn ook niet altijd alle leerwegen in één vestiging ondergebracht. In vergelijking met autochtone en westers allochtone leerlingen zitten leerlingen van niet-westers allochtone herkomst relatief vaak op het vmbo. Bovendien gaan zij binnen het vmbo vaker naar de lagere leerwegen, dat wil zeggen de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg (CBS, 2006 en 2007).

Zo volgde in het schooljaar 2006/'07 bijna een derde van de leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs de basisberoepsgerichte leerweg. Van de autochtone derdeklassers was dit maar 13 procent. Bijna de helft van de autochtone en westers allochtone derdeklassers volgde havo of vwo, tegen 30 procent van de niet-westers allochtonen (figuur 1).

1. Verdeling van leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs over schoolsoorten¹⁾, 2006/'07*

¹⁾ Voortgezet onderwijs exclusief het praktijkonderwijs.

Bron: CBS, IBG, GBA.

2. Indicatoren voor segregatie

De mate van segregatie met betrekking tot de schoolkleur wordt in dit artikel in beeld gebracht door twee indicatoren. De eerste indicator is het aandeel gekleurde scholen. Die geeft weer hoeveel schoolvestigingen meer dan 50 procent, dan wel meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen hebben. De tweede indicator is de gemiddelde schoolkleur. Van een leerling (naar herkomstgroep) wordt

weergegeven wat het gemiddelde percentage niet-westers allochtone medeleerlingen is. Zonder onderscheid naar herkomstgroepering is de gemiddelde schoolkleur gelijk aan het percentage niet-westers allochtone leerlingen op school, dan wel in een gebied/regio.

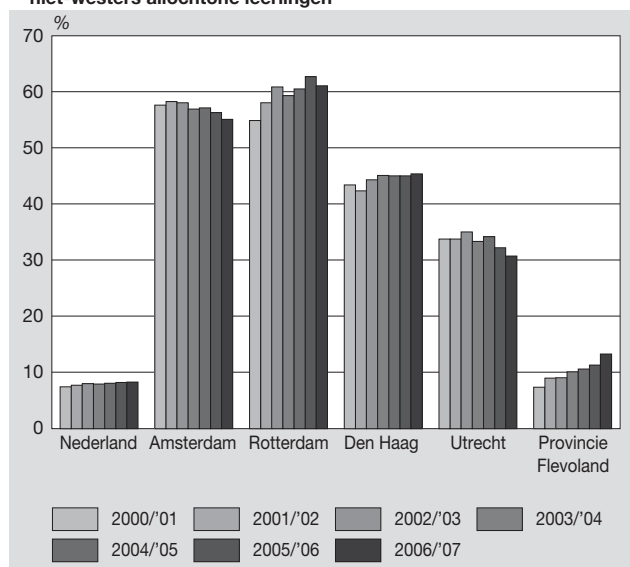
De eerste indicator geeft weer hoe de verdeling van niet-westers allochtone en overige leerlingen over de schoolvestigingen is. Deze verdeling is niet afgezet tegen de samenstelling van de bevolking in de buurt van de school. De tweede indicator (gemiddelde schoolkleur) is ook niet direct afgezet tegen de demografische kenmerken van de omgeving, maar geeft wel weer hoe scheef de verhoudingen zijn voor autochtone en niet-westers allochtone leerlingen.

3. Basisonderwijs

3.1 Aandeel gekleurde scholen het hoogst in Randstad

In het schooljaar 2006/'07 had 8 procent van de Nederlandse basisscholen meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. De helft van deze scholen had meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen. In de Randstad komen de meeste gekleurde scholen voor. Dat komt doordat inwoners van niet-westers allochtone herkomst vooral in de vier grote steden wonen. De islamitische en hindoeïstische scholen die de afgelopen jaren zijn opgericht zijn bijna per definitie gekleurd en hebben in de grote steden een belangrijk aandeel in het aantal gekleurde scholen (Karsten, 2007).

2. Schoolvestigingen in het basisonderwijs met meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen

Bron: CBS, CFI(OCW).

Iets meer dan de helft van de basisscholen in de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) telde in 2006/'07 meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. Ongeveer een derde van de scholen in deze steden had meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen. Het aandeel gekleurde scholen was in Utrecht het kleinst en in Rotterdam het grootst. In Rotterdam en Den Haag was het aandeel gekleurde basisscholen in 2006/'07 hoger dan in 2000/'01. Daarentegen is het aandeel gekleur-

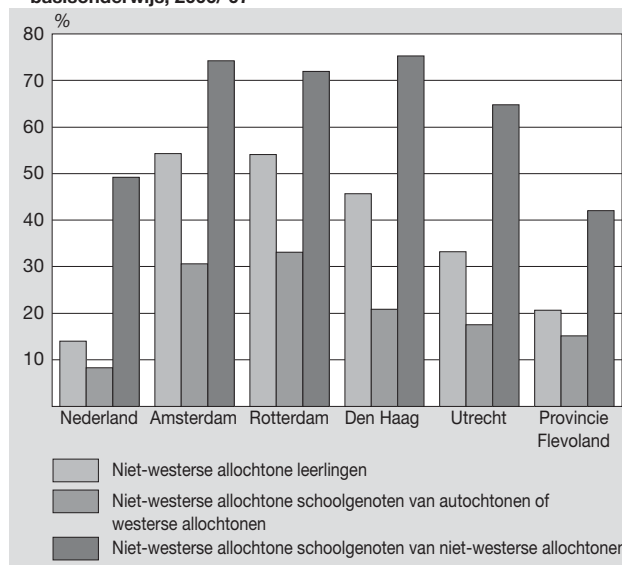
de scholen in Amsterdam en Utrecht in 2006/'07 lager dan in 2000/'01. In Flevoland is dat aandeel sinds 2000/'01 gestegen van 7 tot 13 procent. Veel niet-westerse allochtonen verhuisden in die tijd van Amsterdam naar Almere.

3.2 Gemiddeld 14 procent niet-westers allochtone leerlingen

In het schooljaar 2006/'07 had een leerling van een Nederlandse basisschool gemiddeld 14 procent niet-westers allochtone medescholieren. Een niet-westers allochtone leerling had gemiddeld 49 procent niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon of westers allochtoon gemiddeld maar 8 procent niet-westers allochtone schoolgenoten had. Dit verschil duidt op segregatie: leerlingen van verschillende herkomstgroeperingen zijn niet evenredig over de scholen verdeeld.

In de vier grote steden was in 2006/'07 bijna de helft van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. Ook daar was een groot verschil tussen het aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten van autochtonen of westerse allochtonen en niet-westers allochtonen, 26 procent versus 73 procent. De grootste segregatie komt voor in Den Haag. Daar had een niet-westerse allochtoon 75 procent niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtone of westers allochtone leerling 21 procent niet-westerse allochtone medeleerlingen had.

3. Aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten in het basisonderwijs, 2006/'07

Bron: CBS, CFI(OCW).

De gemiddelde schoolkleur op basisscholen is sinds 2000/'01 niet veel veranderd. In Utrecht is het aandeel niet-westers allochtonen iets afgenomen, evenals in Noord-Nederland. Deze afname lijkt de segregatie echter nauwelijks te beïnvloeden.

De toename van het aandeel gekleurde scholen in Flevoland is in overeenstemming met de cijfers van de gemiddelde schoolkleur. Het percentage niet-westers allochtone leerlingen nam toe van 17 procent in 2000/'01 tot 21 procent in 2006/'07. De percentages niet-westers allochtone medeleerlingen van autochtone of westers allochtone leerlingen en niet-westers allochtone leerlingen stegen in on-

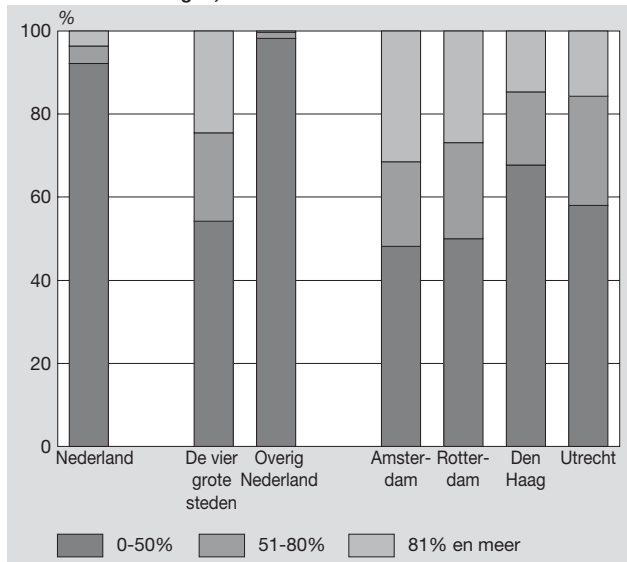
geveer dezelfde verhouding. Hierdoor nam de segregatie in Flevoland niet verder toe.

4. Voortgezet onderwijs

4.1 Ook 8 procent gekleurde scholen

In 2006/'07 had ook in het voortgezet onderwijs 8 procent van de Nederlandse schoolvestigingen meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. En ook hier had de helft van deze scholen meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen. In de vier grote steden was het aandeel gekleurde scholen in het voortgezet onderwijs iets lager dan dat in het basisonderwijs. Bijna de helft van de scholen in de vier grote steden telde meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. Een kwart van de scholen had meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen. Van de vier grote steden hadden Utrecht en Den Haag het kleinste aandeel gekleurde scholen en Amsterdam en Rotterdam het grootste.

4. Scholen in het voortgezet onderwijs¹⁾, naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2006/'07*

¹⁾ Voortgezet onderwijs exclusief het praktijkonderwijs.

Bron: CBS, IBG, GBA.

De ontwikkeling van de schoolkleur in het voortgezet onderwijs is moeilijker te schetsen dan die in het basisonderwijs. In de eerste plaats zijn gegevens over schoolkleur pas bekend vanaf het schooljaar 2003/'04. Bovendien zijn de cijfers voor het laatste jaar gebaseerd op voorlopige cijfers. Verder is in de relatief korte tijdreeks nog sprake van een trendbreuk. Tot 2005/'06 waren er geen individuele gegevens bekend van de vmbo-afdelingen aan de Agrarische Opleidingscentra (AOC's). Voor 2005/'06 zijn de indicatoren voor schoolkleur zowel in- als exclusief de vmbo-afdelingen aan de Agrarische Opleidingscentra berekend. Na opname van het agrarische onderwijs is de indicator over de hele linie iets lager geworden. Dit komt doordat maar weinig niet-westerse allochtonen kiezen voor een opleiding in de agrarische sector (CBS, 2007).

Sinds 2003/'04 lijkt het aandeel gekleurde scholen in het voortgezet onderwijs voor heel Nederland vrij stabiel te zijn.

Voor de vier grote steden samen daalde het aandeel in eerste instantie iets, om in het laatste jaar juist toe te nemen.

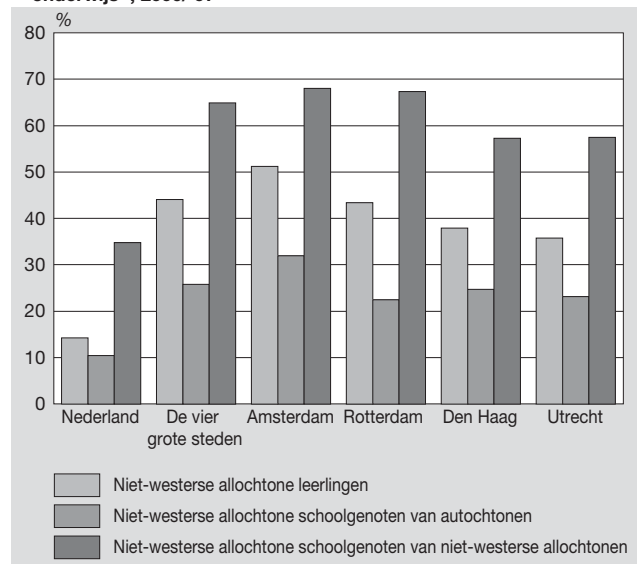
4.2 Gemiddelde schoolkleur hetzelfde als in het basisonderwijs

Het percentage niet-westers allochtone leerlingen op de schoolvestigingen voor voortgezet onderwijs in Nederland bedroeg in het schooljaar 2006/'07 gemiddeld 14 procent. Dat is net zoveel als in het basisonderwijs. Een leerling had dus gemiddeld 14 procent niet-westers allochtone medescholieren. Voor een niet-westers allochtone leerling was dat gemiddeld 35 procent en voor een autochtoon gemiddeld 10 procent. De verschillen zijn in het voortgezet onderwijs iets minder groot dan in het basisonderwijs.

Dat de segregatie binnen het voortgezet onderwijs iets minder groot is dan binnen het basisonderwijs komt door het grotere verzorgingsgebied van de middelbare scholen. Basisscholen zijn over het algemeen minder groot en voor hun leerlingpopulatie meer gebonden aan de buurt waarin zij staan. Deze effecten hebben blijkbaar meer invloed op de gemiddelde segregatie dan dat leerlingen van verschillende herkomstgroeperingen in het voortgezet onderwijs andere schoolsoorten volgen en dus vaak naar andere schoolvestigingen gaan (figuur 1).

Overigens zijn de verschillen tussen de vestigingen naar schoolsoort vaak wel erg groot. Cijfers over 2004/'05 (exclusief de vmbo-afdelingen van de AOC's) geven weer dat binnen de vier grote steden het percentage niet-westers allochtone leerlingen uiteenloopt van gemiddeld 23 procent voor havo/vwo-vestigingen tot 67 procent op vestigingen waar vmbo basis- en kaderberoepsgericht onderwijs wordt gegeven (CBS, 2006).

5. Aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten in het voortgezet onderwijs¹⁾, 2006/'07*

¹⁾ Voortgezet onderwijs exclusief het praktijkonderwijs.

Bron: CBS, IBG, GBA.

In de vier grote steden was in 2006/'07 45 procent van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. Ook hier is een groot verschil tussen het aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten van autochtonen en niet-westers alloch-

tonen (26 versus 65 procent). In Rotterdam is het verschil het grootst. Daar zaten niet-westers allochtonen met drie keer zo veel andere niet-westers allochtone leerlingen op school dan autochtone leerlingen (67 versus 22 procent niet-westers allochtone schoolgenoten). Van de vier grote steden is de segregatie in Den Haag en Utrecht het kleinst.

De indicatoren voor de gemiddelde schoolkleur in het voortgezet onderwijs ontwikkelen zich in de tijd niet veel. De daling in het laatste jaar is, zoals al eerder vermeld, het gevolg van de opname van de vmbo-afdelingen aan de agrarische opleidingscentra in de cijfers. In de gemeente Den Haag daalt de indicator voor de niet-westerse allochtonen duidelijk sterker dan voor de autochtone leerlingen. Hiermee neemt de segregatie op de Haagse scholen voor voortgezet onderwijs iets af.

Literatuur

CBS (2006), Jaarboek Onderwijs in cijfers 2006.

CBS (2007), Jaarboek Onderwijs in cijfers 2007.

FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling (2007), Gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs (een inventarisatie bij de G31 en vier andere gemeenten). In opdracht van Forum uitgevoerd door Walraven & Haest, D. Peters, M.Haest, Guido Walraven. Utrecht, maart 2007.

Het Onderwijsblad (2007), Scheiding zwart/wit blijft hardnekkig. Nr. 6, 24 maart 2007, pp.4.

Karsten, S. (2007), 'Ik wil niet tussen de hoofddoekjes staan'; niemand wil spreiding allochtone leerlingen. In: Didaktief, nr 1-2/januari-februari 2007, pp. 16-19.

Latten, J., H. de Feijter, H. Nicolaas, B. Hamers (2006), Uit Balans. Selectieve verhuisstromen naar en uit de grote stad. In: Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2006, Grote steden in demografisch perspectief. Rapport nr. 71. Onder redactie van: N. van Nimwegen en I. Esveldt, NIDI, Den Haag, 2006.

Welther, L. (2007), Er is weer hoop; Ouderinitiatieven hebben de toekomst. In: Didaktief, nr 1-2/januari-februari 2007, pp. 20-23.

Tabel 1
Scholen in het basisonderwijs ¹⁾ naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen

	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07
<i>Meer dan 50% niet-westers allochtone leerlingen</i>	%						
Nederland	7	8	8	8	8	8	8
De vier grote steden	50	51	53	52	52	52	51
w.v.							
Amsterdam	58	58	58	57	57	56	55
Rotterdam	55	58	61	59	61	63	61
Den Haag	43	42	44	45	45	45	45
Utrecht	34	34	35	33	34	32	31
Overig Nederland	3	4	4	4	4	4	4
w.v.							
Noord-Nederland	1	1	1	1	1	1	1
Oost-Nederland	4	4	4	4	5	5	5
w.v.							
Flevoland	7	9	9	10	11	11	13
Zuid-Nederland	4	5	5	5	5	5	5
West-Nederland ²⁾	3	3	4	4	4	4	4
<i>Meer dan 80% niet-westers allochtone leerlingen</i>							
Nederland	4	4	4	4	4	4	4
De vier grote steden	31	32	32	32	31	33	33
w.v.							
Amsterdam	34	36	35	35	33	38	38
Rotterdam	37	37	36	39	38	39	38
Den Haag	29	28	29	29	29	27	29
Utrecht	14	16	18	16	16	17	18
Overig Nederland	1	1	1	1	1	1	1
w.v.							
Noord-Nederland	0	0	0	0	0	0	-
Oost-Nederland	1	1	1	1	1	1	1
w.v.							
Flevoland	2	2	2	2	2	1	3
Zuid-Nederland	1	1	2	2	2	1	2
West-Nederland ²⁾	1	1	2	2	2	2	2

¹⁾ Exclusief schoolvestigingen met minder dan 20 leerlingen.

²⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS, CFI(OCW).

Tabel 2
De verdeling van leerlingen naar herkomstgroepering op basisscholen

	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07
<i>Niet-westers allochtone leerlingen</i>	%						
Nederland	14	14	14	14	14	14	14
De vier grote steden	50	50	51	50	49	50	49
w.v.							
Amsterdam	56	56	56	55	54	55	54
Rotterdam	53	53	54	54	54	54	54
Den Haag	48	46	47	46	45	45	46
Utrecht	36	36	36	35	35	34	33
Overig Nederland	10	10	10	10	10	10	10
w.v.							
Noord-Nederland	7	7	7	6	6	5	5
Oost-Nederland	10	10	10	10	10	10	10
w.v.							
Flevoland	17	17	18	19	20	20	21
Zuid-Nederland	10	10	10	10	10	10	10
West-Nederland ³⁾	10	10	11	10	10	11	10
<i>Niet-westers allochtone schoolgenoten¹⁾ van autochtonen en westerse allochtonen²⁾</i>							
Nederland	8	9	9	8	8	8	8
De vier grote steden	28	27	27	27	27	27	26
w.v.							
Amsterdam	33	33	33	32	32	32	31
Rotterdam	30	30	31	31	31	32	33
Den Haag	23	22	22	22	22	21	21
Utrecht	20	19	19	19	19	18	18
Overig Nederland	7	7	7	7	7	7	7
w.v.							
Noord-Nederland	5	5	5	5	5	4	4
Oost-Nederland	7	7	7	7	7	7	7
w.v.							
Flevoland	12	13	14	14	15	15	15
Zuid-Nederland	7	7	7	7	7	7	7
West-Nederland ³⁾	8	8	8	8	8	8	8
<i>Niet-westers allochtone schoolgenoten¹⁾ van niet-westers allochtonen</i>							
Nederland	48	49	49	49	49	49	49
De vier grote steden	73	73	73	73	73	73	73
w.v.							
Amsterdam	73	74	74	73	73	74	74
Rotterdam	73	73	73	73	73	73	72
Den Haag	75	75	75	75	74	74	75
Utrecht	65	65	66	66	65	64	65
Overig Nederland	33	33	33	33	33	33	34
w.v.							
Noord-Nederland	26	26	25	24	24	23	22
Oost-Nederland	34	36	35	35	35	35	35
w.v.							
Flevoland	38	39	38	40	41	41	42
Zuid-Nederland	34	34	34	34	35	34	36
West-Nederland ³⁾	32	33	34	33	33	33	34

¹⁾ Hiermee wordt aangegeven dat niet-westers allochtone leerlingen niet evenredig over de scholen zijn verdeeld. Zo had een leerling op een basisschool in Nederland in 2006/'07 gemiddeld 14% niet-westers allochtone schoolgenoten. Als gekeken wordt naar de herkomstgroepering van de leerling is dit percentage anders. Een niet-westers allochtoon had gemiddeld 49% niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon of westerse allochtoon gemiddeld maar 8% niet-westers allochtone schoolgenoten had.

²⁾ Inclusief herkomstgroepering onbekend.

³⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS, CFI(OCW).

Tabel 3
Scholen in het voortgezet onderwijs ¹⁾ naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen

	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2005/'06 ²⁾	2006/'07* ²⁾
<i>Meer dan 50% niet-westers allochtone leerlingen</i>	%				
Nederland	8	8	8	7	8
De vier grote steden	46	45	45	43	46
w.v.					
Amsterdam	49	50	51	48	52
Rotterdam	50	49	49	48	50
Den Haag	39	34	32	30	32
Utrecht	39	39	37	35	42
Overig Nederland	2	2	2	2	2
w.v.					
Noord-Nederland	1	0	0	0	0
Oost-Nederland	1	0	0	0	1
Zuid-Nederland	2	1	1	1	1
West-Nederland ³⁾	3	4	4	3	4
<i>Meer dan 80% niet-westers allochtone leerlingen</i>					
Nederland	4	4	4	4	4
De vier grote steden	25	25	26	25	25
w.v.					
Amsterdam	24	28	29	28	31
Rotterdam	29	25	31	31	27
Den Haag	26	25	19	18	15
Utrecht	17	11	16	15	16
Overig Nederland	0	0	0	0	0
w.v.					
Noord-Nederland	0	0	0	0	0
Oost-Nederland	0	0	0	0	0
Zuid-Nederland	0	0	0	0	0
West-Nederland ³⁾	0	1	1	1	1

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs en de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

³⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS, IBG, GBA.

Tabel 4
De verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op scholen voor voortgezet onderwijs ¹⁾

	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2005/'06 ²⁾	2006/'07* ²⁾
<i>Niet-westers allochtone leerlingen</i>	%				
Nederland	15	15	15	14	14
De vier grote steden	46	45	45	45	44
w.v.					
Amsterdam	53	52	53	52	51
Rotterdam	43	43	44	43	43
Den Haag	42	41	41	39	38
Utrecht	37	37	37	36	36
Overig Nederland	11	11	11	10	11
w.v.					
Noord-Nederland	7	6	6	6	6
Oost-Nederland	10	11	11	10	11
Zuid-Nederland	9	9	9	9	9
West-Nederland ⁴⁾	13	13	13	13	13
<i>Niet-westers allochtone schoolgenoten ³⁾ van autochtonen</i>					
Nederland	11	11	11	10	10
De vier grote steden	27	27	27	26	26
w.v.					
Amsterdam	33	32	33	32	32
Rotterdam	24	23	23	23	22
Den Haag	27	27	27	26	25
Utrecht	25	25	24	24	23
Overig Nederland	9	9	9	9	9
w.v.					
Noord-Nederland	6	6	6	6	6
Oost-Nederland	9	9	9	9	9
Zuid-Nederland	8	8	8	8	8
West-Nederland ⁴⁾	11	11	11	11	11
<i>Niet-westers allochtone schoolgenoten ³⁾ van niet-westers allochtonen</i>					
Nederland	36	36	35	35	35
De vier grote steden	66	66	66	65	65
w.v.					
Amsterdam	70	70	69	69	68
Rotterdam	66	66	67	67	67
Den Haag	62	60	59	58	57
Utrecht	56	57	58	57	57
Overig Nederland	19	20	20	20	20
w.v.					
Noord-Nederland	11	10	10	10	9
Oost-Nederland	18	19	19	19	19
Zuid-Nederland	18	17	17	17	17
West-Nederland ⁴⁾	22	23	23	23	23

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs en de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

³⁾ Hiermee wordt aangegeven dat niet-westers allochtone leerlingen niet evenredig over de scholen zijn verdeeld. Zo had een leerling op een school voor voortgezet onderwijs in Nederland in 2006/'07* gemiddeld 14 procent niet-westers allochtone schoolgenoten. Als gekeken wordt naar de herkomstgroepering van de leerling is dit percentage anders. Een niet westerse allochtoon had gemiddeld 35 procent niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon gemiddeld maar 10 procent niet-westers allochtone schoolgenoten had.

⁴⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS, IBG, GBA.

Verdere toename vacatures in 2006

Jeremy Weidum

In 2006 is het aantal vacatures verder opgelopen. Vooral in het tweede en derde kwartaal nam het aantal vacatures fors toe. De stijging was relatief het grootst in de industrie en bouwnijverheid. In tegenstelling tot voorgaande jaren groeide het aantal vacatures bij kleine bedrijven minder sterk dan bij grote en middelgrote bedrijven. Vacatures stonden in 2006 opnieuw langer open dan een jaar eerder.

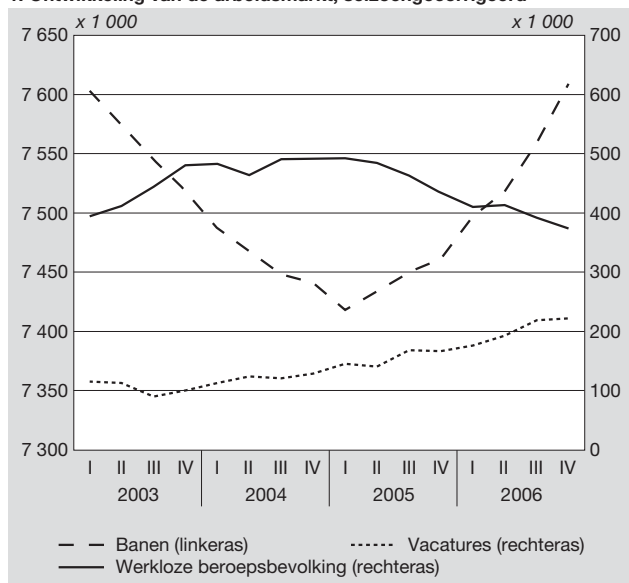
1. Stevig herstel arbeidsmarkt

In 2006 was een sterk herstel van de arbeidsmarkt zichtbaar. De economie groeide al vanaf 2004 flink. Het sterke herstel van de arbeidsmarkt weerspiegelt zich in het aantal openstaande vacatures. Eind december 2006 bereikte het aantal openstaande vacatures een record van 222 duizend. Dat waren er 55 duizend meer dan een jaar eerder ofwel een stijging van 33 procent. In 2005 bedroeg de groei ook al 30 procent. Het aantal openstaande vacatures stijgt al meer dan drie jaar. Eind 2006 stonden er tweeënhalf keer zoveel vacatures open als in het derde kwartaal van 2003. Toen bereikte het aantal vacatures een dieptepunt.

Vooral in tweede en derde kwartaal van 2006 nam het aantal vacatures toe. De stijging kwam toen uit op respectievelijk 17 en 26 duizend. In het laatste kwartaal kwam de groei praktisch tot stilstand. Eind december waren er slechts 3 duizend vacatures meer dan eind september.

De in 2005 ingezette daling van de werkloze beroepsbevolking ging in 2006 door. In het laatste kwartaal van 2006 telde Nederland 60 duizend werklozen minder dan een jaar eerder. Dit komt overeen met een daling met 14 procent. De werkloosheid is daarmee zelfs iets sneller teruggelopen dan in 2005. Toen was de daling 12 procent.

1. Ontwikkeling van de arbeidsmarkt, seizoengecorrigeerd

Ook de groei van het aantal banen zette in 2006 versterkt door. Na een daling van twee jaar begon het aantal banen in het tweede kwartaal van 2005 weer te stijgen. Tussen december 2005 en december 2006 groeide het aantal banen met 150 duizend tot 7,6 miljoen.

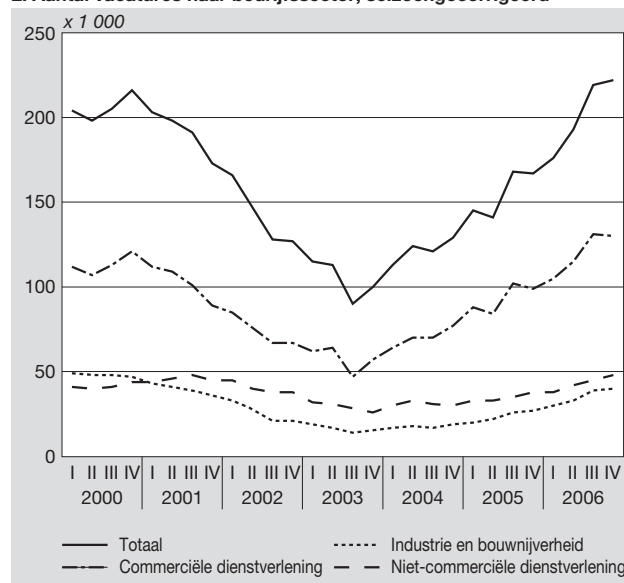
2. Veel meer vacatures in de industrie en bouwnijverheid

In alle bedrijfssectoren stonden er eind december 2006 meer vacatures open dan een jaar eerder. Alleen in de niet-commerciële dienstverlening steeg het aantal vacatures ook in het vierde kwartaal nog. In de andere sectoren kwam de groei dat kwartaal tot stilstand. De niet-commerciële dienstverlening is opgebouwd uit de bedrijfstakken openbaar bestuur, onderwijs, gezondheids- en welzijnzorg en cultuur.

De groei was in 2006 relatief het sterkst in de sector industrie en bouwnijverheid. Dat was een jaar eerder ook al zo. De industrie en bouwnijverheid telde eind 2006 40 duizend vacatures. Dat betekent een toename met bijna 50 procent in een jaar tijd. Een sterkere groei nog dan in 2005. Toen namen de vacatures al met 42 procent toe.

De commerciële dienstverlening, onder meer de handel en de zakelijke dienstverlening, volgde met een stijging van 31 procent. Het aantal vacatures steeg hier van 99 duizend tot 130 duizend. De commerciële dienstverlening levert al jaren meer dan de helft van het aantal vacatures en bepaalt daardoor sterk de ontwikkeling van het totaal aantal vacatures. De landbouw is een sector met weinig vacatures en heeft hierdoor weinig invloed op de ontwikkeling van het totaal aantal vacatures.

2. Aantal vacatures naar bedrijfssector, seizoengecorrigeerd

Staat 1
Vacatures naar economische activiteit, jaargemiddelden

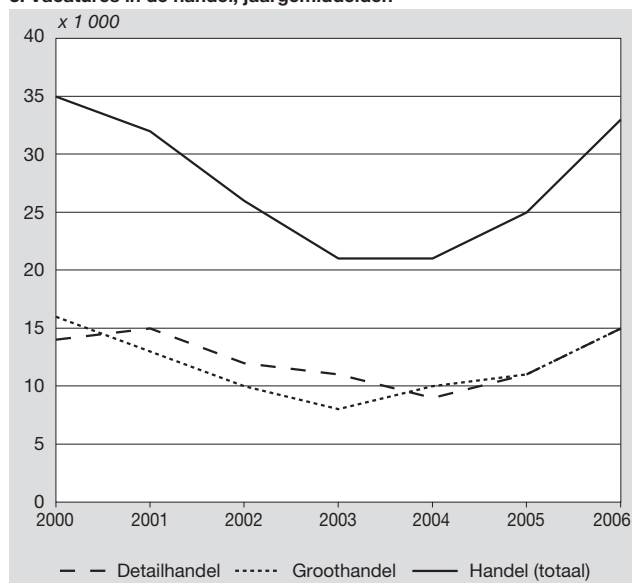
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	x 1 000						
Totaal	203	197	149	109	118	150	195
Landbouw en visserij	3	3	3	2	3	4	4
Industrie en bouwnijverheid	47	41	28	17	17	23	34
Commerciële dienstverlening	110	106	76	59	67	89	114
w.o.							
horeca	9	9	8	5	7	10	12
zakelijke dienstverlening	47	48	30	23	28	39	49
w.o.							
ICT	8	8	3	2	4	7	9
Niet-commerciële dienstverlening	42	47	42	32	31	34	43
w.o.							
onderwijs	6	6	5	3	3	5	6
gezondheids- en welzijnszorg	19	22	21	16	14	16	21

3. Personeelsvraag in de ICT verviervoudigd

Voor een gedetailleerdere beschrijving van het aantal vacatures zal gebruik worden gemaakt van het gemiddeld aantal vacatures per jaar. In 2003 bereikte het aantal vacatures een dieptepunt. Toen stonden er in Nederland gemiddeld 109 duizend vacatures open. Dat aantal liep vervolgens op tot 194 duizend in 2006.

De commerciële dienstverlening maakte in 2006 een sterke groei door. Het gemiddeld aantal vacatures nam toe van 89 duizend in 2005 naar 114 duizend in 2006. Bijna de helft van de groei is toe te schrijven aan de zakelijke dienstverlening. Binnen de zakelijke dienstverlening was de groei relatief het sterkst in de ICT-sector. Hier steeg van 2005 op 2006 het aantal vacatures met meer dan 50 procent tot 9,4 duizend. Dit zijn meer dan vier keer zoveel vacatures als in 2003. Absoluut gezien was de groei het grootst bij de advocatenkantoren, accountants, architecten- en ingenieursbureaus. Tussen 2005 en 2006 steeg het aantal vacatures daar van 15 naar 20 duizend.

3. Vacatures in de handel, jaargemiddelden

4. Een derde meer vacatures in detail- en groothandel

In de handel stonden in 2006 gemiddeld 33 duizend vacatures open. Dat was bijna een derde meer dan een jaar eerder. De handel bestaat uit de autohandel en -reparatie, de detail- en de groothandel. Bijna 90 procent van de vacatures in de handel ontstaat in de detail- en groothandel.

Het aantal vacatures in de detailhandel bereikte een jaar later dan het totaal aantal vacatures een dieptepunt. Dat hing samen met de prijzenslag in de supermarkten, die in oktober 2003 begon. Daarnaast nam de consumptie van huishoudens af. De detailhandel telde in 2004 gemiddeld nog maar 9 duizend vacatures. Dit aantal groeide in 2005 en 2006 weer tot respectievelijk 11 en 15 duizend. Het aantal vacatures in de groothandel bereikte met 8 duizend in 2003 de laagste stand. Daarna steeg het aantal weer tot 15 duizend in 2006. Net als bij de detailhandel was de stijging in 2006 het sterkst.

5. Aantal vacatures zorg met een kwart toegenomen

De gezondheids- en welzijnszorg is doorgaans goed voor de helft van het aantal vacatures in de niet-commerciële dienstverlening. Andere bedrijfstakken in niet-commerciële dienstverlening zijn het openbaar bestuur, het onderwijs en de culturele sector. In 2006 waren er gemiddeld 21 duizend vacatures in de zorg. Dit zijn er 5 duizend meer dan in 2005. Het aantal vacatures in de zorg was hiermee weer terug op het niveau van 2002. In elk van de overige bedrijfstakken van de niet-commerciële dienstverlening nam het aantal vacatures tussen 2005 en 2006 met duizend toe.

6. Vacatures kleine bedrijven minder sterk gestegen

In 2003 hadden bedrijven met minder dan 10 werknemers gemiddeld 32 duizend vacatures openstaan. Dit was 29 procent van het totaal aantal vacatures. Doordat in 2004 en 2005 het aantal vacatures bij kleine bedrijven sterker steeg dan bij middelgrote en grote bedrijven, nam het aandeel van kleine bedrijven in het totaal aantal vacatures toe. In 2005 bedroeg het aandeel 36 procent. In 2006 trad er een kentering op. Het aantal vacatures bij kleine bedrijven steeg juist minder sterk dan dat bij de andere bedrijven. Hierdoor daalde het aandeel van kleine bedrijven tot 32 procent.

Staat 2
Aandeel vacatures naar bedrijfsgrootte

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	%								
Kleine bedrijven	25	27	25	26	28	29	34	36	32
Middelgrote bedrijven	32	31	32	31	31	28	29	29	30
Grote bedrijven	43	42	43	43	41	43	37	36	38

In 2006 stond 38 procent van de vacatures open bij grote bedrijven. Middelgrote bedrijven namen 30 procent van de vacatures voor hun rekening. Over het algemeen hebben de grote bedrijven de meeste vacatures. Alleen in 2005 niet. Toen was het aandeel van de grote bedrijven in het totaal aantal vacatures gelijk aan dat van de kleine bedrijven.

7. Vacatures staan langer open

Hoe lang een vacature openstaat, hangt mede samen met de economische situatie. Naarmate de vraag naar arbeid toeneemt, stijgt het aantal vacatures. Met het groter worden van de keuze voor werkzoekenden, zal het voor werkgevers moeilijker worden geschikte kandidaten te vinden. De vacatures zullen langer openstaan.

Economisch was 2006 het beste jaar sinds 2000, het laatste jaar van de vorige periode van hoogconjunctuur. In 2006 stonden vacatures gemiddeld 72 dagen open. Dat is ongeveer gelijk aan 2000 toen een vacature gemiddeld 74 dagen open stond. In 2003 was er nauwelijks economische groei en lag het aantal vacatures op een dieptepunt. De vacatures stonden toen gemiddeld 59 dagen open. Na 2003 trok de economie weer aan en nam behalve het aantal vacatures ook de gemiddelde duur toe.

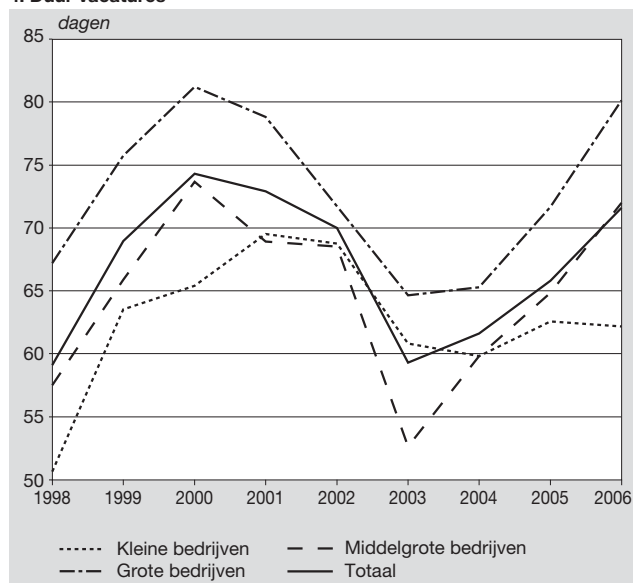
De duur van een vacature nam tussen 2003-2006 vooral toe bij grotere bedrijven. Bij de middelgrote bedrijven was dat van 53 tot 72 dagen, bij grote bedrijven van 65 tot 80 dagen. De duur bij kleine bedrijven varieerde tussen de 60 en 63 en veranderde dus nauwelijks. In de periode 2003-2006 stonden vacatures bij grote bedrijven altijd langer open dan bij middelgrote en kleine bedrijven.

De gemiddelde duur van een openstaande vacature kan worden geschat met het aantal openstaande vacatures en het aantal vervulde vacatures¹⁾. De op deze wijze berekende duur moet echter eerder worden gezien als een relatieve maat dan als een reële schatting.

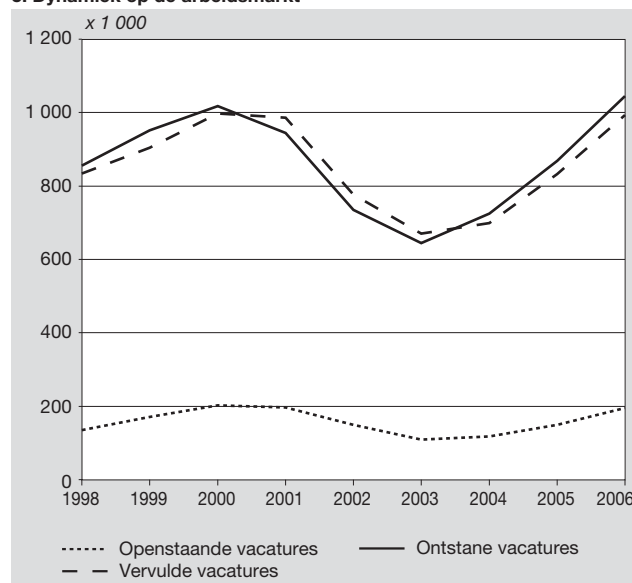
8. Grote dynamiek in 2006

In 2006 was de dynamiek op de arbeidsmarkt groot. Niet alleen ontstonden er veel vacatures, ook werden er veel vervuld. Zo zijn in 2006 in totaal 1,045 miljoen vacatures ontstaan, een recordaantal. Het aantal vervulde vacatures bedroeg 994 duizend. Dit aantal lag net onder het record van 2000. In 2003 was er sprake van een lage dynamiek en bereikte ook de aantallen ontstane en vervulde vacatures een dieptepunt met respectievelijk 645 duizend en 671 duizend. Sindsdien zijn de aantallen ontstane en vervulde vacatures alleen nog maar toegenomen.

4. Duur vacatures

5. Dynamiek op de arbeidsmarkt

Technische toelichting

Openstaande vacatures

Openstaande vacatures zijn arbeidsplaatsen waarvoor, binnen of buiten het bedrijf of de instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk kan worden geplaatst.

Bedrijfsgrootte

Kleine bedrijven zijn bedrijven met minder dan 10 werknemers.

Bedrijven met 10 tot 100 werknemers worden gerekend tot de middelgrote bedrijven.

Grote bedrijven zijn bedrijven met 100 of meer werknemers.

Particuliere bedrijven

Alle bedrijven die niet tot de overheid behoren.

Vacature-enquête

Elk kwartaal houdt het CBS een vacature-enquête onder ongeveer 22 duizend bedrijven en instellingen. Bij dit onderzoek worden vragen gesteld over het aantal openstaande, ontstane en vervulde vacatures. Hierbij komt informatie beschikbaar over de verdeling van vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte.

Om de twee jaar wordt de vragenlijst in het derde kwartaal uitgebreid met vragen over kenmerken van openstaande vacatures. Het gaat om kenmerken zoals het moeilijk vervulbaar zijn, regio, beroep en gewenst opleidingsniveau. Deze gegevens worden structuurgegevens genoemd. De laatste structuurenquête heeft in september 2006 plaatsgevonden. De in dit artikel gepubliceerde uitkomsten vormen slechts een deel van de gegevens die vrij beschikbaar zijn. U kunt alle gegevens vinden in StatLine, de elektronische database van het CBS, zie www.cbs.nl.

Noot in de tekst

- ¹⁾ duur = $op/vu \times 365$, waarbij
duur: aantal dagen dat een vacature openstaat;
op: gemiddeld aantal openstaande vacatures in een jaar;
vu: totaal aantal vervulde vacatures in een jaar.
Voor achtergrondinformatie zie bijvoorbeeld Farm, A., 2006, *Employment, friction and vacancies*, Swedish Institute for Social Research.

Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt

Harry Bierings en Robert de Vries

Uit onderzoek blijkt dat jongeren van 15-24 jaar zonder startkwalificatie meer moeite hebben om een (vaste) baan te vinden dan jongeren met een opleiding op minimaal mbo-2 niveau. Maar ook oudere personen zonder de vereiste diploma's komen minder snel aan de bak. Dat geldt vooral voor de 25-44-jarigen onder hen. Bij ouderen van 45-64 jaar is het verschil in het hebben van werk tussen degenen met en zonder startkwalificatie minder groot. De arbeidsparticipatie binnen deze leeftijdsgroep is betrekkelijk laag.

Jongeren zonder startkwalificatie met een baan werken relatief vaak in een flexibel dienstverband, bijvoorbeeld via een uitzendbureau. Werkende 25-64-jarigen zonder papieren daarentegen, hebben vrijwel even vaak een vaste baan weten te verwerven dan hun leeftijdgenoten met papieren. Hoewel dat het voor hen veel moeilijker is om een baan te vinden, zoeken jongeren zonder startkwalificatie toch even hard naar een baan als jongeren met wel een dergelijk diploma.

1. Inleiding

Mensen zonder startkwalificatie hebben de bijzondere aandacht van het kabinet. Een startkwalificatie is het minimale opleidingsniveau dat is vereist om kans te maken op duurzaam werk. Dit betekent dat een diploma van minimaal havo, vwo, of niveau 2 van het mbo moet zijn behaald.

Op 14 juni presenteerde het kabinet Balkenende het beleidsprogramma voor de jaren 2007 tot en met 2011. Hierin staat dat het kabinet wil bevorderen dat meer mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt een plaats vinden op de reguliere arbeidsmarkt. Een meer verplichtende benadering van re-integratie zoveel mogelijk gericht op het behalen van een startkwalificatie ziet het kabinet als een belangrijke bouwsteen om dit doel te bereiken. Hiermee zet de regering in op het verlagen van de maatschappelijke kosten die het gevolg zijn van (langdurige) werkloosheid of inactiviteit.

Dit artikel beschrijft op basis van de meest recente uitkomsten van de Enquête beroepsbevolking (EBB) de arbeidsmarktsituatie van mensen zonder startkwalificatie. Hierin zijn niet alleen jongeren, maar ook de vaak wat onderbelichte groep ouderen onderscheiden.

Uit eerder onderzoek blijkt dat jongeren met een startkwalificatie een betere positie innemen op de arbeidsmarkt dan jongeren zonder startkwalificatie (Beckers en Traag 2005). De vraag is of en in welke mate dit ook geldt voor oudere personen. Voor hen is het moment dat ze de school hebben verlaten al veel langer geleden. Daarbij geldt vooral voor degenen van 45 en ouder dat ze opgroeiden in een tijd dat het hebben van alleen maar een lagere schoolopleiding veel vaker voorkwam dan nu.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie leeftijdsgroepen: jongeren van 15-24 jaar, de middengroep van 25-44 jaar en de ouderen van 45-64 jaar. Personen die regulier

onderwijs volgen, zijn niet meegerekend. Dat zijn vooral jongeren. Bijna driekwart van de 15-24-jarigen zit nog op school.

Daarnaast wordt er onderscheid gemaakt tussen niet schoolgaande personen met en zonder werk.

– *Met werk* is iedereen die deel uitmaakt van de werkzame beroepsbevolking. Dat zijn alle personen met een betaalde baan van ten minste twaalf uur per week.

– *Zonder werk* is iedereen zonder baan of met een baan van minder dan twaalf uur per week. Hieronder vallen degenen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor ook beschikbaar zijn (de werkloze beroepsbevolking) en degenen die niet (willen of kunnen) deelnemen aan de arbeidsmarkt (de niet-beroepsbevolking).

2. Mensen zonder startkwalificatie

Nederland telde in 2006 ruim 9 miljoen inwoners van 15-64 jaar die geen regulier onderwijs volgden. Van hen had 31 procent geen startkwalificatie.

Van de bijna 600 duizend niet-schoolgaande jongeren hadden bijna vier op de tien geen startkwalificatie. Het gaat hierbij om 12 procent van alle jongeren. Het overgrote deel in deze leeftijdsgroep zit nog op school.

Een deel van de niet-schoolgaande jongeren volgt overigens niet regulier onderwijs zoals een cursus. Anderen zijn tijdelijk met hun opleiding gestopt en zullen later wellicht alsnog een startkwalificatie verwerven (zie paragraaf 5.2).

Bij personen van 25 jaar en ouder is er over het algemeen sprake van een voltooid opleidingsniveau. De ouderen hebben daarbij aanmerkelijk vaker geen startkwalificatie behaald dan de middengroep.

Van de ruim 4 miljoen 45-64-jarigen heeft 37 procent geen startkwalificatie, bij de 4 miljoen 25-44-jarigen is dat 24 procent. Ook hebben ouderen zonder startkwalificatie veel vaker (in 30 procent van de gevallen) alleen maar een lagere schoolopleiding dan de middengroep (in 23 procent van de gevallen).

Staat 1
Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) naar startkwalificatie en leeftijd, 2006

	Totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar
	x 1 000			
Totaal	9 054	598	4 251	4 205
Geen startkwalificatie	2 810	235	1 029	1 545
Startkwalificatie	6 245	363	3 222	2 660

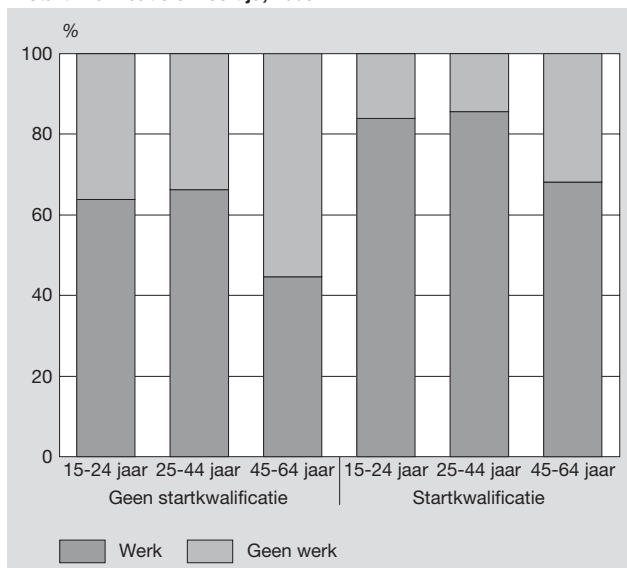
3. Arbeidsparticipatie

In 2006 had 46 procent van de mensen zonder startkwalificatie geen betaald werk voor twaalf uur of meer per week. Voor degenen die wel de vereiste diploma's hadden, was dat met dat 22 procent veel lager.

Het verschil in arbeidsdeelname is het grootst bij de jongeren en de middengroep. In deze leeftijdsgroepen zitten degenen zonder startkwalificatie ruim twee keer zo vaak zonder betaald werk dan zij die wel een startkwalificatie hebben.

Bij de ouderen is dit relatieve verschil kleiner. De arbeidsdeelname in deze leeftijdscategorie is echter betrekkelijk laag: ruim de helft zonder startkwalificatie en een derde met startkwalificatie werkt niet. Zoals we in paragraaf 5 nog zullen zien, heeft de groep ouderen zonder werk in het algemeen een geringe binding met de arbeidsmarkt.

1. Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) met en zonder werk naar startkwalificatie en leeftijd, 2006

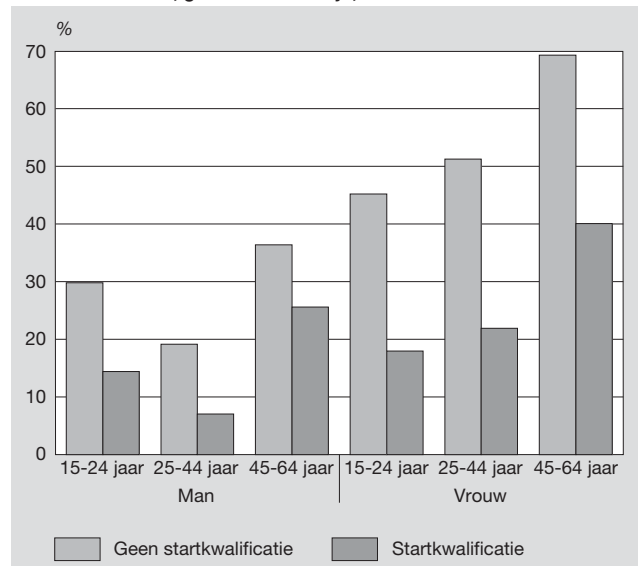
3.1 Geslacht

Van de vrouwen zonder startkwalificatie werken zes op de tien niet. Met een startkwalificatie is dit veel minder, namelijk drie op de tien. Bij mannen is het beeld niet veel anders. Hun arbeidsparticipatie is echter aanmerkelijk hoger. Van hen heeft 29 procent zonder startkwalificatie en 16 procent met een dergelijke kwalificatie geen werk.

In de oudere leeftijdsgroepen hebben vrouwen –met of zonder startkwalificatie– vaker geen betaald werk dan in de jongste groep. Ook bij mannen hebben de ouderen het minst vaak betaald werk, terwijl het aandeel niet werkenden in de middengroep het laagst is.

Of men een startkwalificatie heeft of niet, maakt behoorlijk uit voor de arbeidsparticipatie van de 15-44-jarigen. Zonder startkwalificatie hebben zij 2,1 tot 2,7 keer zo vaak geen werk. Dat geldt zowel voor vrouwen als de mannen. Bij de oudere mannen en vrouwen zijn de verschillen minder groot tussen hen die wel of geen startkwalificatie hebben behaald.

2. Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk naar startkwalificatie, geslacht en leeftijd, 2006

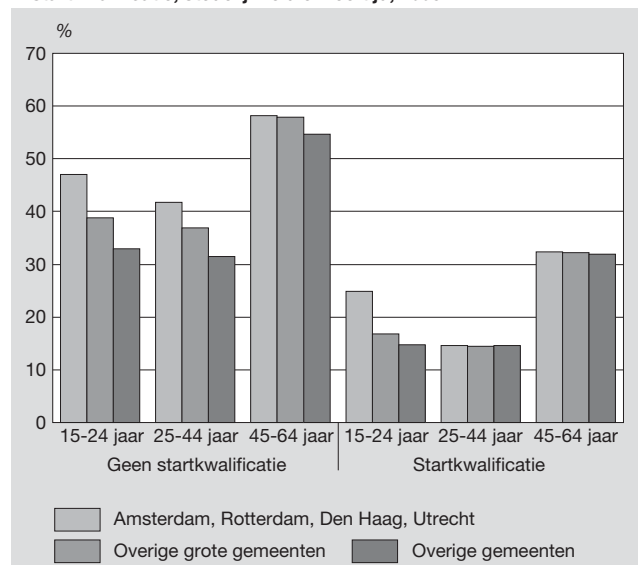
3.2 Vier grote steden

In de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht heeft 30 procent van de mensen geen werk. Van hen die geen startkwalificatie hebben, heeft de helft geen werk; met startkwalificatie is dat ruim een vijfde. Dit komt ongeveer overeen met het landelijke beeld.

Jongeren in de vier grote steden zijn veel minder vaak werkzaam dan hun leeftijdgenoten in de kleinere gemeenten, maar dit geldt zowel voor degenen met als zonder startkwalificatie.

In de middengroep is er wel duidelijk een onderscheid tussen degenen met en zonder startkwalificatie naar stedelijkheid. Zonder startkwalificatie hebben de 25-44-jarigen in de vier grote steden minder vaak een betaalde baan dan in de kleinere gemeenten, terwijl er bij degenen met startkwalificatie wat dat betreft geen verschil is. In mindere mate geldt dit ook voor de ouderen.

3. Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk naar startkwalificatie, stedelijkheid en leeftijd, 2006

3.3 Hoogst behaalde opleiding

Ruim 750 duizend personen hebben na het basisonderwijs het voortgezet onderwijs zonder diploma verlaten. Zij zitten het vaakst zonder werk. Het minst zonder werk zijn degenen met een mbo-4-, hbo- of wo- opleiding. Dit beeld is voor alle leeftijdsgroepen gelijk.

Opvallend is hoge aandeel zonder betaalde baan onder degenen met een havo- of vwo-diploma als startkwalificatie. Dit geldt in het bijzonder voor de jongeren. Zij hebben zelfs vaker geen werk dan hun leeftijdgenoten met een afgeronde opleiding vmbo, mbo 1 of avo onderbouw.

Staat 2
Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk, naar startkwalificatie, hoogst behaalde opleiding en leeftijd, 2006

	Totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar
	%			
Geen startkwalificatie				
Basisonderwijs	57	49	50	61
Vmbo, mbo 1, avo onderbouw totaal	42	33	29	53
Startkwalificatie				
Mbo 2 en 3	30	11	22	41
Mbo 4	19	13	13	30
Havo, vwo	31	38	25	37
Hbo	17	10	8	28
Wo	16	15	10	22

4. Soort werk

In 2006 had 54 procent van de mensen zonder startkwalificatie wel een betaalde baan van twaalf uur of meer per week. Om welk soort banen ging het? Is het zo dat degenen zonder startkwalificatie vaker in minder stabiele arbeidsrelaties, deeltijdbanen en de lagere beroepsniveaus terecht zijn gekomen dan mensen met wel een opleiding op minimaal mbo-2-niveau. En zijn er wat dat betreft verschillen tussen de verschillende leeftijdsgroepen? Op deze vragen wordt in deze paragraaf antwoord gegeven.

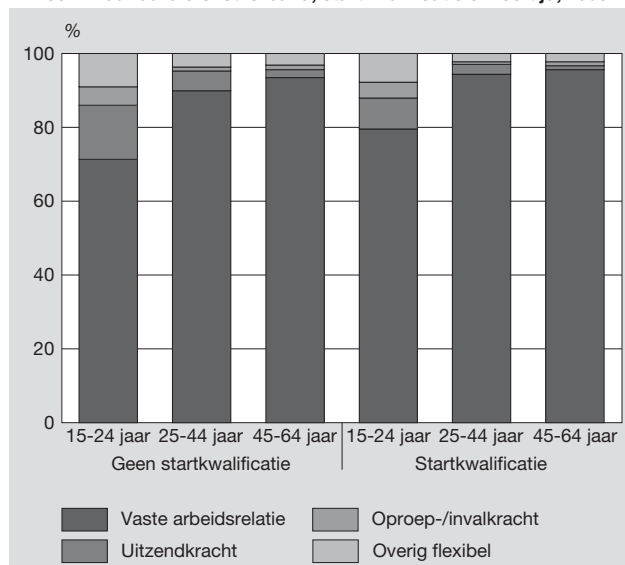
We beperken ons daarbij tot werknemers met een baan van twaalf uur of meer per week die geen regulier onderwijs volgen. In 2006 waren dit er 5,5 miljoen. Zelfstandigen zijn buiten beschouwing gelaten.

4.1 Vaste baan versus flexibel werk

Ruim negen van de tien werknemers hebben een vaste baan, de rest werkt in een flexibel dienstverband. Een vaste baan is een baan met een overeengekomen vast aantal uren per week en een arbeidscontract voor onbepaalde duur. Vooral jongeren zonder startkwalificatie hebben minder vaak een vaste baan. Van heeft 29 procent een flexibel arbeidscontract tegenover 21 procent van hen die wel een startkwalificatie hebben. Veelal gaat het daarbij om uitzendbanen.

Ouderen zonder startkwalificatie hebben bijna even vaak een vaste baan als degenen met startkwalificatie. Bij de middengroep is dit verschil iets groter, maar kleiner dan bij de jongeren.

4. Werknemers (15-64 jaar) met een baan van 12 uur of meer per week¹⁾ naar aard dienstverband, startkwalificatie en leeftijd, 2006

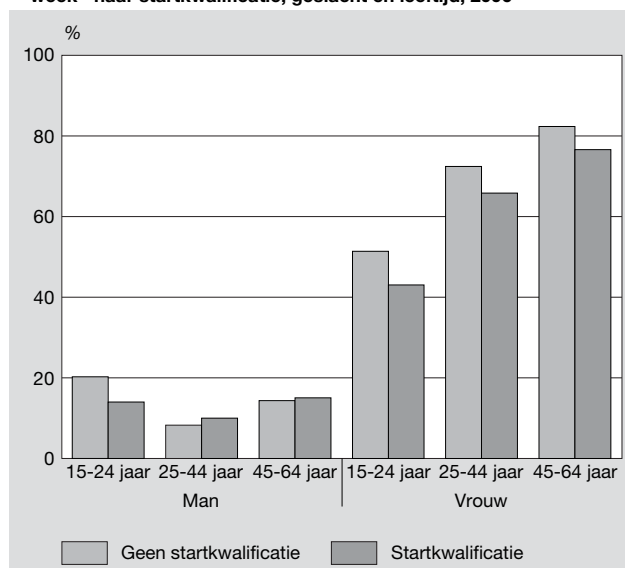
¹⁾ Exclusief werknemers die regulier onderwijs volgen.

4.2 Voltijd of deeltijd

Van de (niet meer schoolgaande) werknemers werkt 35 procent in deeltijd, dat wil zeggen met een werkweek van 12 tot 35 uur. Met 67 procent is het aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt beduidend hoger. Onder mannen werkt 12 procent in deeltijd.

Of mannen nu een startkwalificatie hebben of niet, maakt voor het aandeel dat in deeltijd werkt nauwelijks iets uit. Alleen onder jonge mannen zonder startkwalificatie komt een deeltijd baan vaker voor. Bij vrouwen die geen startkwalificatie hebben, is het aandeel dat in deeltijd werkt hoger dan bij vrouwen met een startkwalificatie (75 versus 67 procent). Dit geldt voor alle drie de leeftijdsgroepen.

5. Werknemers (15-64 jaar) met een deeltijd baan van 12-35 uur per week¹⁾ naar startkwalificatie, geslacht en leeftijd, 2006

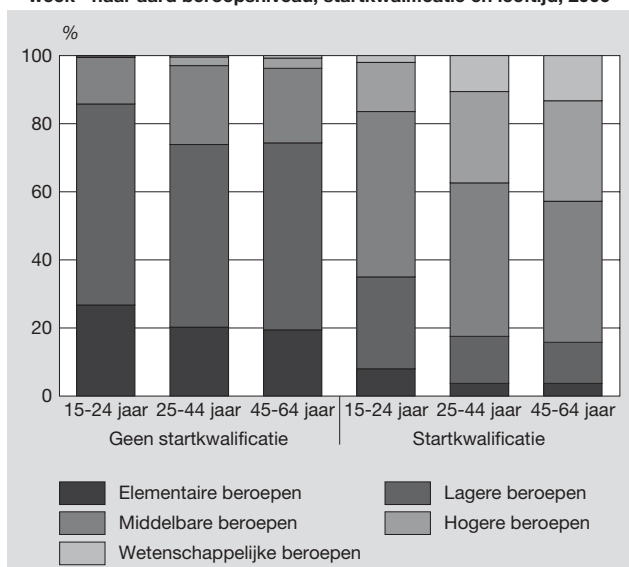
¹⁾ Exclusief werknemers die regulier onderwijs volgen. Een voltijd baan heeft een werkweek van 35 uur of meer.

4.3 Beroepsniveau

Ongeveer driekwart van de werknemers heeft een baan op elementair of lager niveau. De overige hebben overwegend een beroep van middelbaar niveau. Vergeleken met werknemers met een startkwalificatie is dit beduidend minder. In het bijzonder geldt dit voor de jonge werknemers. Van hen heeft 14 procent een baan op middelbaar niveau. Bij degenen met startkwalificatie ligt dit aandeel op bijna 50 procent.

Van de 25-64-jarigen zonder startkwalificatie heeft ruim een vijfde werk op middelbaar niveau. Ook bij hen is dit echter beduidend minder dan bij hun leeftijdgenoten met startkwalificatie.

6. **Werknemers (15-64 jaar) met een baan van 12 uur of meer per week¹⁾ naar aard beroepsniveau, startkwalificatie en leeftijd, 2006**

¹⁾ Exclusief werknemers die regulier onderwijs volgen.

5. Binding met de arbeidsmarkt

Niet iedereen zonder werk heeft, is even intensief op zoek naar een baan. Vandaar dat ook gesproken wordt van een verschil in afstand tot de arbeidsmarkt of de mate van binding met de arbeidsmarkt. Grofweg zijn drie groepen personen te onderscheiden. Gerangschikt naar aflopende binding met de arbeidsmarkt:

1. zoeken zij actief naar een baan en zijn daarvoor direct beschikbaar (werkloos);
2. willen zij werk, maar zoeken niet actief naar een baan of zijn hiervoor niet direct beschikbaar (inactief: wil werken);
3. willen of kunnen zij niet werken (inactief: wil/kan niet werken).

Zonder startkwalificatie is de binding met de arbeidsmarkt kleiner. Zo is voor de groep zonder startkwalificatie het aandeel niet werkenden met de grootste arbeidsmarktbinding laag (10 procent) en het aandeel met de minste arbeidsbinding naar verhouding hoog (76 procent).

Staat 3
Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk naar startkwalificatie en binding arbeidsmarkt, 2006

	Geen startkwalificatie	Startkwalificatie
	%	
Zoekt actief en is beschikbaar (werkloos)	10	15
Wil werken, zoekt niet actief of is niet beschikbaar (inactief)	14	18
Wil/kan niet werken (inactief)	76	66

5.1 Actief op zoek naar werk

Met het oplopen van de leeftijd, neemt de binding met de arbeidsmarkt af. Van de jongeren is 30 procent van de niet-werkenden actief op zoek naar een baan, bij de ouderen is dat slechts 7 procent.

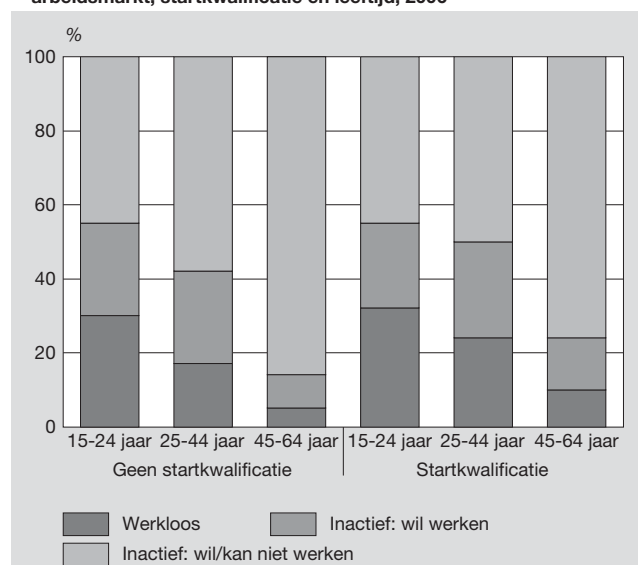
Bij de mate van arbeidsmarktbinding speelt het al dan niet in bezit zijn van een startkwalificatie alleen bij de niet-werkende 25-64-jarigen een rol. Voor de jongeren maakt het niet uit of zij een startkwalificatie hebben of niet. Ze zijn even hard op zoek naar een baan. Op een arbeidsmarkt waarin de kans op een baan voor iemand zonder startkwalificatie aanzienlijk lager is, is dit toch een opmerkelijk gegeven.

Ongeveer 30 procent van de jongeren zonder werk zoekt actief naar een baan, 25 procent wil wel een baan, maar zoekt hiernaar niet actief c.q. is hiervoor niet direct beschikbaar, en de overige 45 procent wil of kan niet werken.

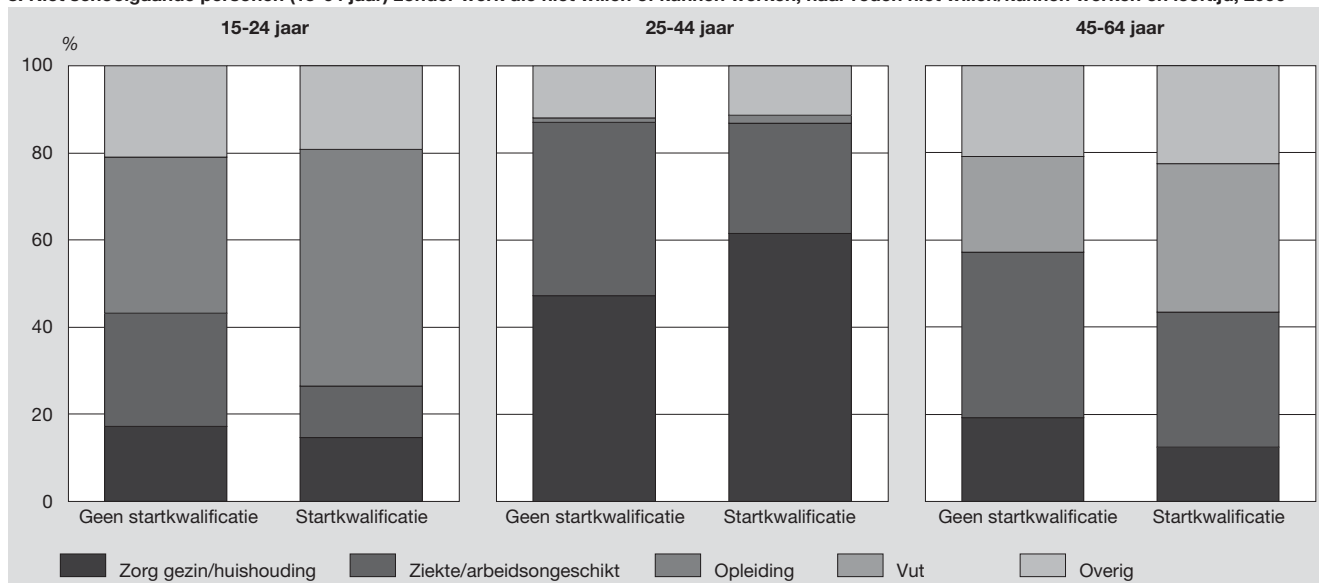
Van de 25-44 jarige niet werkenden zonder een startkwalificatie is één op de zes actief op zoek naar een baan. Met startkwalificatie is dit vaker het geval, namelijk bij één op de vier.

Bij de ouderen zonder werk is dit respectievelijk 5 en 10 procent

7. **Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk naar binding arbeidsmarkt, startkwalificatie en leeftijd, 2006**

8. Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) zonder werk die niet willen of kunnen werken, naar reden niet willen/kunnen werken en leeftijd, 2006

5.2 Wil of kan niet werken

De minste binding met de arbeidsmarkt hebben degenen die niet willen of kunnen werken. Voor de jongeren is opleiding/studie hiervoor de belangrijkste reden. Dat geldt zowel voor hen met als zonder startkwalificatie. Het gaat om 28 duizend jongeren die het reguliere onderwijs kort hebben onderbroken of aansluitend een cursus zijn begonnen. Voor jongeren zonder startkwalificatie is ziekte of arbeidsongeschiktheid de op één na belangrijkste reden waarom ze niet willen of kunnen werken. Mogelijk is deze ziekte of handicap er ook de oorzaak van dat zij het onderwijs hebben doorlopen zonder dat dit tot een startkwalificatie heeft geleid. Maar twee op de vijf gehandicapte jongeren zijn in het bezit van een startkwalificatie.

Bij de 25-44-jarigen is de zorg voor een gezin of huishouden de belangrijkste reden om niet te werken. Het gaat hier om een groep van ruim 240 duizend personen, die vrijwel geheel bestaat uit vrouwen. Daarna volgt ziekte of arbeidsongeschiktheid. Van degenen die geen startkwalificatie hadden, noemt 40 procent dit als reden tegenover 25 procent bij hen die wel een startkwalificatie hadden.

Voor ouderen zonder startkwalificatie, is arbeidsongeschiktheid of ziekte reden nummer één om niet te werken. Degenen met startkwalificatie daarentegen, werken het vaakst niet vanwege de vut (of pensioen). Zij zullen hiervoor gemiddeld meer rechten hebben opgebouwd in hun werkperiode dan de ouderen zonder startkwalificatie.

6. Zonder startkwalificatie van school: en dan?

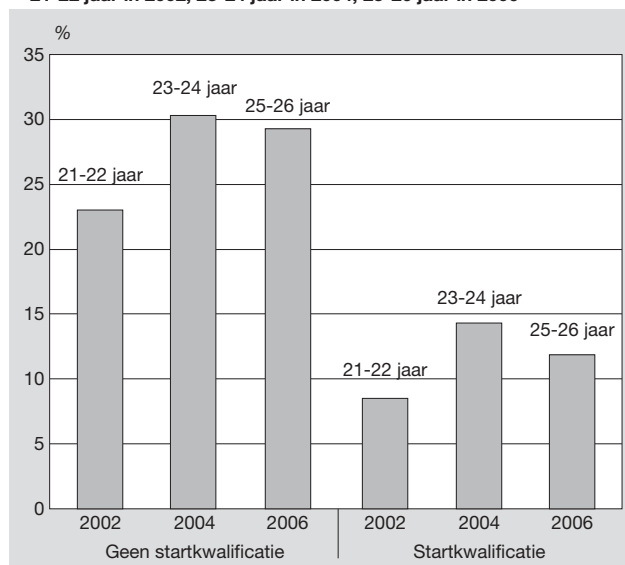
Het voorgaande betrof een momentopname van drie leeftijdsgroepen met en zonder startkwalificatie in 2006. Belangrijk is ook om te bekijken in hoeverre mensen zonder startkwalificatie er na verloop van tijd in slagen om hun arbeidsmarktpositie te verbeteren. Lukt het degenen zonder werk om na een aantal jaren toch een baan te verwerven of

na een start in een flexibele baan door te stromen naar een vaste baan? Om een antwoord te krijgen op deze vragen is van een groep jongeren die in 2002 de leeftijd van 21 of 22 jaar hadden, de arbeidspositie twee en vier jaar later vastgesteld (zie de technische toelichting).

De jongeren zonder startkwalificatie die in 2002 de leeftijd van 21 of 22 jaar hadden, profiteerden nauwelijks van de verbeterde arbeidsmarktomstandigheden in 2006. In 2004, toen zij 23 of 24 jaar oud waren, had 30 procent geen werk. In 2006, nog weer eens twee jaar later, was deze situatie vrijwel onveranderd. Bij de jongeren met startkwalificatie daarentegen, nam het aandeel met werk van 2004 op 2006 toe. Dit gold zowel voor de mannen als de vrouwen onder hen.

Ook degenen zonder startkwalificatie die wel een baan hadden, bleven hun kwetsbare positie houden. Bij jongeren met een startkwalificatie nam het aandeel dat een vaste baan had toe van 2004 op 2006. Voor de jongeren zonder

9. Niet schoolgaande personen zonder werk, naar startkwalificatie 21-22 jaar in 2002, 23-24 jaar in 2004, 25-26 jaar in 2006

startkwalificatie steeg in deze periode juist het aandeel met een flexibele baan. Een soortgelijk patroon deed zich voor bij voltijd- en deeltijdbanen. Vergeleken met 2004 hadden de jongeren zonder startkwalificatie vaker een deeltijdbaan in 2006. Het aandeel jongeren met een startkwalificatie in een voltijdbaan bleef tussen 2004 en 2006 vrijwel gelijk. Bij mannen met een startkwalificatie nam het aandeel voltijdwerkers zelfs toe.

Technische toelichting

De gegevens zijn afkomstig van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB betreft een steekproefonderzoek dat maandelijks wordt gehouden onder personen van 15 jaar of ouder in Nederland, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen. Hiervoor wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. De in dit artikel gepresenteerde cijfers hebben betrekking op personen die op het moment van de enquête geen regulier onderwijs volgen.

Startkwalificatie

Een startkwalificatie betreft een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een opleiding op mbo-2 niveau. Mbo-2 niveau is vastgelegd in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). Personen zonder een startkwalificatie zijn personen die uitsluitend basisonderwijs, een vmbo-diploma, een mbo-1 diploma hebben behaald of geen diploma.

Niet meer schoolgaanden

Niet meer schoolgaanden zijn de personen van 15-64 jaar die géén reguliere opleiding meer volgen. Een reguliere opleiding is een voltijd- of deeltijdopleiding in het vmbo, havo, vwo, mbo (bol en bbl), hbo of wo. Wanneer de naam van de gevolgde opleiding onbekend is worden opleidingen die langer duren dan 1 jaar gerekend tot reguliere opleidingen.

Arbeidsparticipatie/arbeidsdeelname

Arbeidsparticipatie in de hoofdtekst komt overeen met de zogenaamde nettoarbeidsparticipatie. Dit is de werkzame beroepsbevolking (personen die ten minste 12 uur per week werken) in procenten van de bevolking.

Pseudocohort

Het cohort dat voor paragraaf 6 uit de Enquête Beroepsbevolking is geselecteerd, betreft niet dezelfde steekproefpersonen van jaar op jaar. Het gaat om een zogenaamd pseudocohort. De reden is dat in de EBB geen longitudinale gegevens over dezelfde steekproefpersonen beschikbaar zijn voor een langere periode. Daarom zijn uit de EBB jaarbestanden pseudocohorten geselecteerd. Vervolgens zijn de arbeidsmarktsituaties van ieder leeftijdscohort op verschillende momenten in de tijd vergeleken. Er is voor gekozen om een qua leeftijd zo jong mogelijk cohort samen te stellen. De pseudocohortbenadering vereist echter dat de verdeling van de steekproefpersonen naar geslacht, etniciteit en opleidingsniveau in 2002, 2004 en 2006 overeenkomt. Dit is het geval voor 21-22 jarigen in 2002, exclusief hbo'ers en wo'ers. Voor personen die in 2002 jonger zijn dan 21 jaar geldt dit niet. Dit komt omdat een aanzienlijk deel van de personen van 20 jaar of jonger nog niet is uitgeleerd. Daarom is ervoor gekozen om 21-22-jarigen te selecteren voor het pseudocohort.

Literatuur

Samen werken samen leven, Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV 2007-2011, juni 2007.

Beckers, I. & Traag, T. (2005). Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt. *Sociaal Economische Trends*, 4^e kwartaal 2005, CBS, pp. 23-28.

Tabel 1
Niet schoolgaande personen (15-64 jaar) met en zonder werk, naar startkwalificatie en achtergrondkenmerken, 2006

	Totaal			15-24 jaar			25-44 jaar			45-64 jaar		
	Totaal	Werk	Geen werk	Totaal	Werk	Geen werk	Totaal	Werk	Geen werk	Totaal	Werk	Geen werk
<i>x 1 000</i>												
Totaal	9 054	6 387	2 667	598	454	144	4 251	3 435	816	4 205	2 499	1 707
Geen startkwalificatie	2 810	1 519	1 291	235	150	85	1 029	681	349	1 545	688	857
Man	1 338	957	381	137	96	41	555	449	106	646	412	235
Vrouw	1 472	562	909	98	54	44	475	232	243	899	276	622
Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht	356	178	178	35	19	17	150	88	63	170	71	99
Overige grote gemeenten	470	246	223	49	30	19	185	117	68	236	100	136
Overige gemeenten	1 984	1 095	889	151	101	50	694	476	218	1 139	517	622
Basisonderwijs	747	322	425	45	23	22	240	121	119	462	178	284
Vmbo, mbo 1, avo onderbouw	1 988	1 158	830	185	125	60	757	540	217	1 046	493	553
Onbekend	75	39	36	5	2	3	33	20	13	37	17	20
Startkwalificatie	6 245	4 868	1 376	363	304	59	3 222	2 754	467	2 660	1 811	850
Man	3 237	2 723	514	167	143	24	1 585	1 474	111	1 485	1 106	379
Vrouw	3 008	2 146	862	195	160	35	1 637	1 280	357	1 176	705	470
Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht	795	624	172	42	32	10	461	394	67	292	198	94
Overige grote gemeenten	1 139	895	244	63	53	11	632	541	91	443	301	142
Overige gemeenten	4 310	3 350	960	257	219	38	2 129	1 819	310	1 925	1 311	613
Mbo 2 en 3	1 488	1 040	449	109	97	12	667	522	145	713	420	292
Mbo 4	1 626	1 317	308	116	100	16	913	796	116	597	421	176
Havo, vwo	700	486	214	62	39	24	368	276	92	270	171	99
Hbo	1 531	1 265	265	65	58	6	777	714	63	688	493	195
Wo	900	760	140	11	9	2	496	445	51	393	306	87

Cao-lonen 2006, de definitieve gegevens

Monique Hartog

In 2006 zijn de cao-lonen per uur, inclusief bijzondere beloningen, met 2,0 procent gestegen. Dit is veel hoger dan in 2005, toen de stijging nog 0,7 procent bedroeg. Het is voor het eerst sinds 2001 dat de lonen weer sterker toenemen dan in het voorgaande jaar.

Dit zijn uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen (2000=100), waarvan de gegevens over 2006 nu definitief zijn vastgesteld.

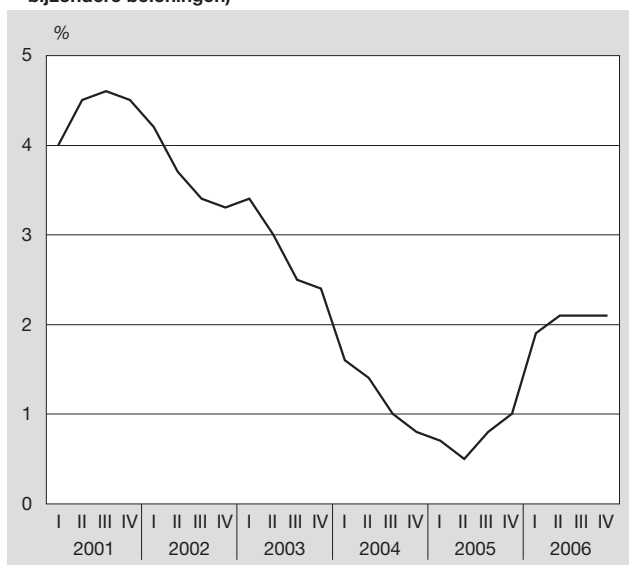
1. Cao-lonen fors toegenomen

In het eerste kwartaal van 2006 zijn de cao-lonen met 1,9 procent gestegen ten opzichte van een jaar eerder. In de daaropvolgende drie kwartalen van 2006 was de cao-loonontwikkeling steeds 2,1 procent. Hiermee komt de cao-loonstijging in 2006 uit op 2,0 procent. Dat is aanmerkelijk hoger dan in 2005, toen deze nog 0,7 procent bedroeg. Het is voor het eerst sinds 2001 dat de loonstijging weer hoger was dan die in het voorgaande jaar.

Vanaf 2002 lag de jaarlijkse loonstijging steeds op een lager peil dan in het voorgaande jaar. Het dieptepunt werd bereikt in het tweede kwartaal van 2005, toen de lonen met 0,5 procent toenamen. In dat jaar was de loonstijging ook in historisch perspectief zeer gering. Sinds 1984 was deze niet meer zo laag geweest.

Ongeveer acht van de tien werknemers in Nederland valt onder de werkingsfeer van een cao.

1. Cao-loonontwikkeling per kwartaal (cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen)

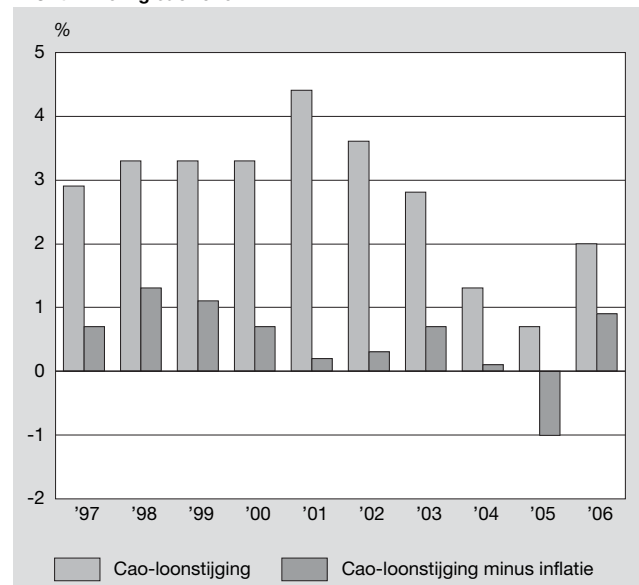

2. Loonstijging boven inflatie

In 2006 zijn de cao-lonen met 0,9 procent meer gestegen dan de inflatie. Dit hoeft echter niet te betekenen dat werk-

nemers er in koopkracht op vooruit zijn gegaan. Het nettoloon is namelijk ook afhankelijk van de veranderingen in de premies die werknemers betalen voor pensioen, sociale verzekeringen (inclusief zorg) en de loonheffing. De effecten hiervan liepen voor de verschillende werknemers sterk uiteen door de invoering van het nieuwe ziektekostenstelsel. In 2005 was de cao-loonstijging fors lager dan de inflatie. Dit was overigens het enige jaar na 1996 waarin dat het geval was.

2. Ontwikkeling cao-lonen

3. Stijging bij overheid het hoogst

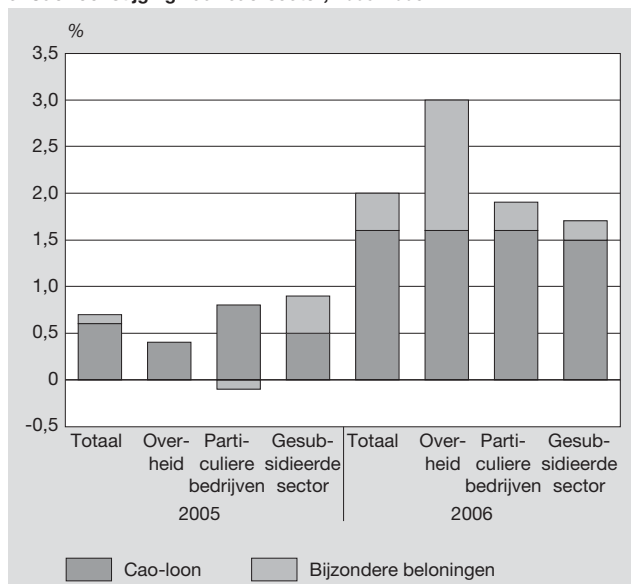
Van de drie cao-sectoren stegen de lonen bij de overheid in 2006 met 3,0 procent het meest. Dit had vooral te maken met de hogere bijzondere beloningen in verband met de werkgeversbijdrage aan de levensloopregeling en de ziektekosten. Ook bij de particuliere bedrijven en de gesubsidieerde sector had de ontwikkeling van deze beloningen een positief effect op de cao-loonstijging. Voor deze sectoren was het effect respectievelijk 0,3 en 0,2 procentpunt. Als de bijzondere beloningen buiten beschouwing gelaten worden, dan blijkt de cao-loonstijging in 2006 voor alle drie de sectoren vrijwel gelijk te zijn.

In 2005 was de loonstijging bij de overheid met 0,4 procent nog het kleinst. In dat jaar stegen de lonen het meest in de gesubsidieerde sector. De cao-loonstijging in deze sector kwam uit op 0,9 procent. Ongeveer de helft daarvan kwam voor rekening van de bijzondere beloningen.

4. Grootste loonstijging in de energiebedrijven

Van de bedrijfstakken kende de energie- en waterleidingbedrijven met 3,5 procent de grootste cao-loonstijging. Ook

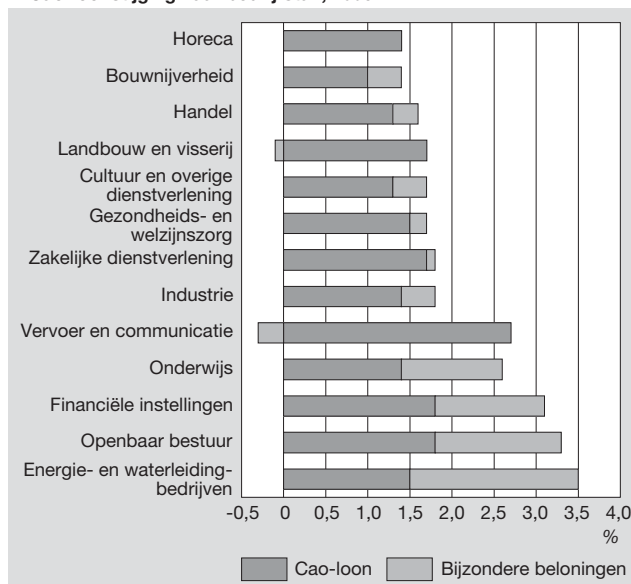
3. Cao-loonstijging naar cao-sector, 2005-2006

in het openbaar bestuur (+ 3,3 procent) en de financiële instellingen (+ 3,1 procent) namen de lonen relatief sterk toe. Ongeveer de helft van de cao-loonstijging in deze bedrijfstakken komt door de hogere bijzondere beloningen. Deze toename in de bijzondere beloningen komt voornamelijk voort uit de werkgeversbijdragen aan de levensloopregeling en de ziektekosten.

In de bouwnijverheid en horeca stegen de cao-lonen met 1,4 procent het minst. Een jaar eerder was de loonstijging in de bouwnijverheid nog het hoogst. De horeca daarentegen, liet in 2005 helemaal geen stijging van de lonen inclusief bijzondere beloningen zien.

4. Cao-loonstijging naar bedrijfstak, 2006

5. Loonontwikkeling 2000-2006 in de horeca het laagst

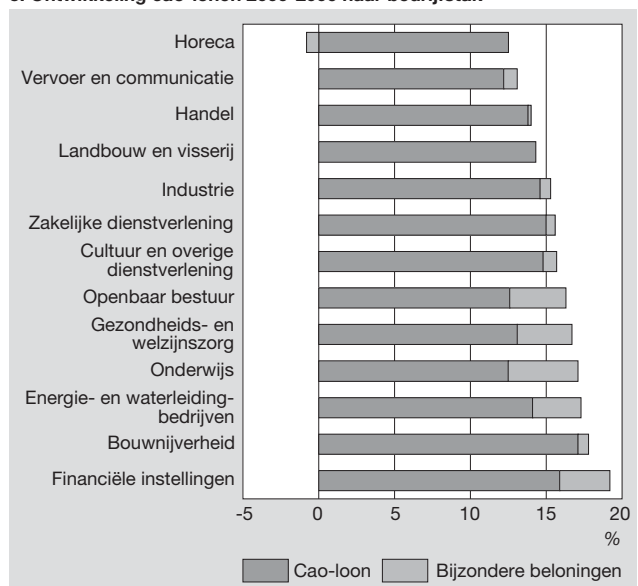
Als over een langere periode wordt gekeken naar de ontwikkeling van de cao-lonen per bedrijfstak, dan blijkt dat een bedrijfstak die in een bepaald jaar een hoge loonstijging laat zien, het jaar daarop juist een lage loonstijging

kent. Dit kan worden veroorzaakt door de verdeling van de totale cao-loonstijging over de verschillende tijdstippen waarop die daadwerkelijk wordt doorgevoerd.

Door de ontwikkeling van de cao-lonen over een langere periode te bekijken, is beter zichtbaar welke bedrijfstakken hoge en minder hoge cao-loonstijgingen kennen. De totale stijging van de cao-lonen van 2000 tot en met 2006 was 15,7 procent. Het blijkt dat de stijging bij de verschillende bedrijfstakken, met uitzondering van de horeca en de financiële instellingen, in deze zes jaar niet meer dan 2,6 procentpunten van dit gemiddelde afwijkt.

In de horeca stegen in deze periode de lonen met 11,7 procent het minst, terwijl deze bij de financiële instellingen met 19,2 procent het meest toenamen.

5. Ontwikkeling cao-lonen 2000-2006 naar bedrijfstak

6. Contractuele arbeidsduur constant

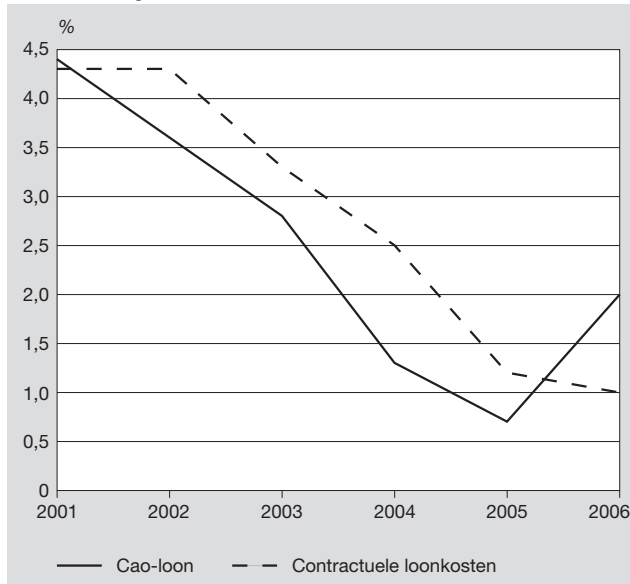
Net zoals in de voorgaande jaren, is de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers in 2006 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Al sinds 1999 is hierdoor de stijging van de cao-lonen per uur vrijwel gelijk aan de stijging van de cao-lonen per maand.

7. Loonkostenstijging afgenomen

Naast het cao-loon zijn er nog andere loonkosten voor de werkgevers. De contractuele loonkosten omvatten zowel het cao-loon inclusief bijzondere beloningen alsook de wettelijke en contractuele werkgeverspremies voor pensioen, vut, werkloosheid, ziektekosten, arbeidsongeschiktheid en sociale fondsen.

In 2006 zijn de contractuele loonkosten met 1,0 procent gestegen, dit is maar de helft van de cao-loonstijging. Daarmee is de daling die vanaf 2002 is ingezet doorgegaan en zijn de contractuele loonkosten voor het eerst sinds 2002 minder snel gestegen dan de cao-lonen. De verdere daling van de loonkostenstijging in 2006 komt vooral door lagere werkgeverspremies voor arbeidsongeschiktheid en (pre)pensioen.

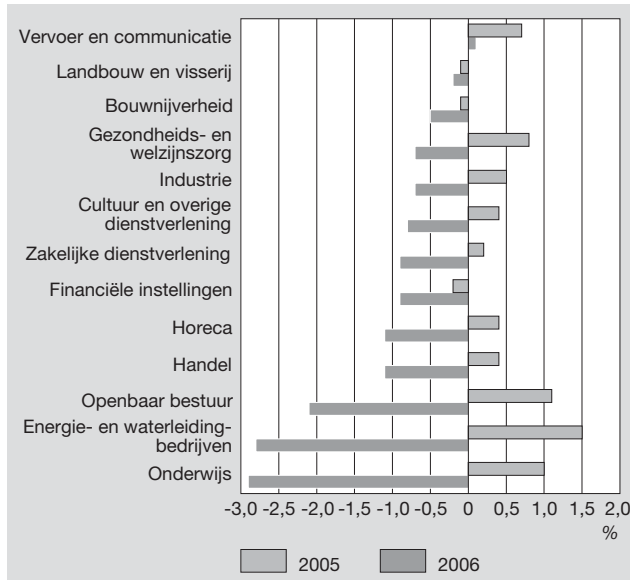
6. Ontwikkeling cao-lonen en contractuele loonkosten

8. Negatief verschil tussen de stijging van de contractuele loonkosten minus de stijging van de cao-lonen

In 2006 was het negatieve verschil tussen de stijging van de contractuele loonkosten minus de stijging van de cao-lonen het grootst bij de bedrijfstakken onderwijs, energie- en waterleidingbedrijven en openbaar bestuur. Ook in 2005 was het verschil bij deze bedrijfstakken het grootst, alleen ging het toen om een positief verschil. In beide jaren werd dit voornamelijk veroorzaakt door de relatief grote ontwikkeling van de (pre)pensioenpremie.

7. Loonkostenstijging minus cao-loonstijging naar bedrijfstak

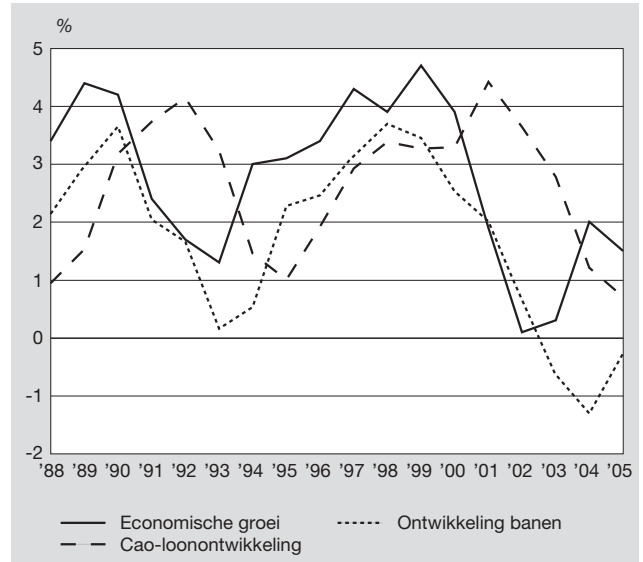

9. Cao-loonontwikkeling, economische groei en de ontwikkeling van het aantal banen

Als wordt gekeken naar de ontwikkeling van de cao-lonen, de economische groei en de toe- of afname van het aantal banen dan blijkt dat zowel de cao-loonontwikkeling als de

banenontwikkeling een conjuncturele ontwikkeling kennen die gelijk is aan die van de economie. In de periode 1988-2005 is zowel in 1989 als in 1999 een piek in de economische groei zichtbaar, terwijl in 1993 en in 2002 sprake is van dieptepunten. De ontwikkeling van het aantal banen laat een vrijwel identiek verloop zien, waarbij de piek of het dal in vrijwel hetzelfde jaar ligt. De ontwikkeling van de cao-lonen blijkt echter iets achter te lopen vergeleken bij de twee andere variabelen.

8. Relatie tussen cao-loonontwikkeling, de economische groei en de ontwikkeling van het aantal banen

10. Recente gegevens

Actuele en meer gedetailleerde uitkomsten over cao-lonen, de contractuele arbeidsduur en de contractuele loonkosten zijn beschikbaar in StatLine, de elektronische databank van het CBS; www.cbs.nl, in de publicatie Cao-lonen; indexcijfers (2000=100).

Methodologie

De methodebeschrijving van de indexcijfers cao-lonen, reeks 2000=100 staat in de Sociaal-economische maandstatistiek van juli 2003, pagina 30 tot en met 53. Daarnaast is er ook een uitgebreide beschrijving van de indexcijfers contractuele loonkosten, reeks 2000=100 opgenomen in het artikel 'Indexcijfers contractuele loonkosten'. Dit is te vinden op de website van het CBS als <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/0A2B33D2-5E98-4F5C-8356-15573671F789/0/contractueleloonkosten.pdf>

Begrippen

Bijzondere beloningen

Bijzondere beloningen zijn alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijkse) beloningen, zoals de vakantietoelage of de eindejaarsuitkering. Bijzondere beloningen die afhankelijk zijn van winst of het behalen van bepaalde doelstellingen worden buiten beschouwing gelaten.

In januari 2006 is de levensloopregeling ingevoerd. In een aantal cao's zijn afspraken gemaakt over werkgeversbij-

dragen aan deze regeling. Deze bijdragen tellen mee als bijzondere beloningen. De werkgeversbijdrage voor de levensloopregeling wordt ook betaald aan werknemers die niet meedoen aan de levensloopregeling.

Daarnaast is in januari 2006 de Zorgverzekeringswet van kracht geworden. De verplichte inkomensafhankelijke bijdrage Zorgverzekeringswet telt niet mee in het cao-loon, wel in de contractuele loonkosten. Extra bijzondere beloningen, ter compensatie van de overgang op de nieuwe zorgverzekering tellen mee als bijzondere beloningen.

Cao-lonen

Met de indexcijfers van cao-lonen wordt de ontwikkeling van de bruto lonen weergegeven waarop werknemers bij een normale voltijdarbeidsduur onvoorwaardelijk recht hebben. Deze cijfers hebben betrekking op de loon- en arbeidsduurgegevens zoals die staan vermeld in collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's). Er worden dus geen gerealiseerde bedragen waargenomen; alleen afspraken met betrekking tot de schaallonen en bindend voorgeschreven toeslagen komen in de ontwikkeling van het cao-loon tot uitdrukking. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar cao-lonen inclusief bijzondere beloningen en cao-lonen exclusief bijzondere beloningen, en tussen cao-lonen per uur en cao-lonen per maand. Wijzigingen in het cao-loon komen tot uiting in zowel de lonen per maand als in de lonen per uur. Wijzigingen in de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur zijn alleen van invloed op de cao-lonen per uur.

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdwerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoelage of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen.

De brutering van de overhevelingstoelage (vanaf januari 2001) is zodanig in de indexcijfers verwerkt, dat de brutering niet leidt tot loonmutaties, voorzover niet van de wettelijke bruteringsregeling (verhoging van het loon met 1,9 procent met een maximum van 791,85 euro per jaar) is afgeweken.

Contractuele arbeidsduur

De contractuele arbeidsduur is de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers.

Contractuele loonkosten

De contractuele loonkosten omvatten naast het cao-loon inclusief bijzondere beloningen de wettelijke en contractuele werkgeverspremies voor pensioen, vut, werkloosheid, ziektekosten, arbeidsongeschiktheid en sociale fondsen.

Gesubsidieerde sector

De privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnzorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

Inflatie

De inflatie of consumentenprijsindex van het CBS geeft de gemiddelde prijsverandering weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen. De uitkomsten hebben betrekking op alle huishoudens.

Jaarmutatie

Procentuele mutatie ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder.

Overheid

De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzonder onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid.

Particuliere bedrijven

De privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de gesubsidieerde sector of de overheid gerekend worden.

Sbi

Voor de indeling van bedrijven naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling (SBI'93) gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf of instelling gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. De SBI heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De cijfercodes die voor de indeling worden gebruikt vormen niet altijd een aaneensluitende reeks.

Tabel 1
Ontwikkeling cao-lonen en contractuele arbeidsduur

	Sbi-code	Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen				Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen				Contractuele jaarlijkse arbeidsduur			
		2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
		%											
Totaal	01-93	2,8	1,2	0,8	2,1	2,8	1,3	0,7	2,0	0,0	0,0	0,0	0,1
<i>Cao-sector</i>													
Particuliere bedrijven		2,6	1,5	0,8	1,9	2,7	1,5	0,7	1,9	0,0	0,0	0,0	0,1
Gesubsidieerde sector		2,9	0,6	0,8	1,7	2,9	0,5	0,9	1,7	0,0	0,1	0,0	-0,1
Overheid		3,3	0,4	0,4	3,0	3,2	0,4	0,4	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Bedrijfstak</i>													
Landbouw en visserij	01-05	3,1	1,3	0,3	1,6	2,8	1,4	0,3	1,6	0,3	0,0	0,0	0,0
Industrie	15-37	2,7	1,6	0,9	1,9	2,7	1,5	0,9	1,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	2,8	1,1	0,8	3,5	2,8	1,1	0,8	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	45	2,6	2,2	1,3	2,1	2,6	2,2	1,3	1,4	0,0	0,0	0,0	0,6
Handel	50-52	2,6	1,6	0,4	1,7	2,5	1,6	0,4	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Horeca	55	3,5	0,2	0,0	1,5	3,5	0,2	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Vervoer en communicatie	60-64	2,4	1,1	0,5	2,3	2,5	1,2	0,5	2,4	-0,1	0,0	0,0	0,0
Financiële instellingen	65-67	2,6	1,9	0,8	3,1	2,6	1,9	0,9	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	2,8	1,3	1,0	1,8	2,8	1,3	1,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Openbaar bestuur	75	3,0	0,4	0,5	3,2	3,0	0,4	0,4	3,3	-0,1	0,0	0,0	0,0
Onderwijs	80	3,4	0,5	0,4	2,6	3,4	0,5	0,4	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Gezondheids- en welzijnzorg	85	3,2	0,3	0,8	1,7	3,2	0,4	0,7	1,7	0,0	-0,1	0,0	0,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	3,0	1,3	0,9	1,8	2,9	1,4	0,9	1,7	0,1	-0,1	0,0	0,0

Tabel 2
Ontwikkeling contractuele loonkosten

	Sbi-code	Contractuele loonkosten per maand				Contractuele loonkosten per uur			
		2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
		%							
Totaal	01-93	3,4	2,4	1,2	1,1	3,3	2,5	1,2	1,0
<i>Cao-sector</i>									
Particuliere bedrijven		3,1	2,5	1,1	1,2	3,0	2,6	1,0	1,2
Gesubsidieerde sector		3,5	1,7	1,6	1,2	3,5	1,6	1,6	1,2
Overheid		4,3	2,4	1,5	0,5	4,2	2,5	1,4	0,5
<i>Bedrijfstak</i>									
Landbouw en visserij	01-05	2,7	1,4	0,2	1,4	2,3	1,4	0,2	1,4
Industrie	15-37	3,3	2,6	1,3	1,3	3,3	2,5	1,4	1,1
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	3,3	3,0	2,3	0,7	3,3	3,0	2,3	0,7
Bouwnijverheid	45	2,8	3,2	1,2	1,5	2,8	3,2	1,2	0,9
Handel	50-52	3,0	2,4	0,8	0,5	3,1	2,3	0,8	0,5
Horeca	55	3,9	0,5	0,4	0,3	3,9	0,5	0,4	0,3
Vervoer en communicatie	60-64	3,0	2,5	1,2	2,5	3,1	2,5	1,2	2,5
Financiële instellingen	65-67	2,5	2,3	0,7	2,2	2,4	2,2	0,7	2,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	3,3	2,8	1,2	0,9	3,3	2,8	1,2	0,9
Openbaar bestuur	75	4,0	2,4	1,5	1,2	4,1	2,4	1,5	1,2
Onderwijs	80	4,4	2,8	1,4	-0,3	4,4	2,8	1,4	-0,3
Gezondheids- en welzijnzorg	85	3,6	1,4	1,6	1,0	3,6	1,5	1,5	1,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	2,9	2,7	1,3	1,0	2,8	2,8	1,3	0,9

Tabel 3
Indexcijfers van cao-lonen; definitieve gegevens, 2006

	Sbi- code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen		<i>2000=100</i>												
Totaal	01-93	115,1	115,2	115,3	115,6	115,6	115,7	116,0	116,0	116,1	116,1	116,1	116,2	115,8
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		114,8	114,9	114,9	115,2	115,3	115,3	115,7	115,7	115,7	115,8	115,8	115,9	115,4
Gesubsidieerde sector		115,8	115,8	115,8	116,3	116,3	116,5	116,6	116,6	116,6	116,6	116,6	116,6	116,3
Overheid		116,0	116,4	116,4	116,7	116,7	116,8	116,9	116,9	117,2	117,2	117,2	117,2	116,8
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01-05	114,4	114,4	114,4	114,4	114,4	114,4	115,3	115,4	115,4	115,4	115,4	115,4	114,9
Industrie	15-37	114,8	114,9	115,0	115,3	115,3	115,4	115,6	115,6	115,6	115,7	115,7	115,7	115,4
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	116,0	116,0	116,0	117,4	117,4	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,3
Bouwnijverheid	45	118,3	118,3	118,2	118,2	118,2	118,5	119,0	119,0	119,0	119,0	119,0	119,0	118,6
Handel	50-52	113,4	113,4	113,4	113,9	114,0	114,0	114,4	114,4	114,4	114,6	114,6	114,6	114,1
Horeca	55	111,2	111,2	111,2	111,3	111,3	111,3	112,3	112,3	112,3	112,4	112,4	112,4	111,8
Vervoer en communicatie	60-64	112,5	112,6	112,7	113,0	113,1	113,1	113,4	113,4	113,4	113,7	113,7	113,7	113,2
Financiële instellingen	65-67	118,0	118,2	118,2	118,4	118,4	118,6	118,9	118,9	118,9	119,0	119,0	119,2	118,6
Zakelijke dienstverlening	70-74	115,2	115,2	115,2	115,5	115,5	115,5	116,0	116,0	116,0	116,0	116,1	116,1	115,7
Openbaar bestuur	75	115,5	116,2	116,2	116,2	116,2	116,3	116,3	116,3	116,3	116,3	116,3	116,3	116,2
Onderwijs	80	116,4	116,4	116,4	116,8	116,8	116,8	117,0	117,0	117,8	117,8	117,8	117,8	117,1
Gezondheids- en welzijnszorg	85	115,9	115,9	115,9	116,6	116,7	116,9	116,9	116,9	116,9	116,9	116,9	116,9	116,6
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	115,0	115,2	115,2	115,7	115,7	115,7	116,0	116,0	116,0	116,1	116,1	116,1	115,8
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	115,1	115,2	115,2	115,6	115,6	115,7	116,0	116,0	116,0	116,1	116,1	116,1	115,7
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		114,8	114,8	114,8	115,2	115,2	115,3	115,6	115,6	115,7	115,7	115,8	115,8	115,4
Gesubsidieerde sector		115,7	115,8	115,8	116,2	116,3	116,5	116,5	116,5	116,5	116,5	116,5	116,5	116,3
Overheid		116,1	116,5	116,5	116,8	116,8	116,9	116,9	117,0	117,3	117,3	117,3	117,3	116,9
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01-05	113,9	113,9	113,9	113,9	113,9	113,9	114,7	114,8	114,8	114,8	114,8	114,8	114,3
Industrie	15-37	114,8	114,8	114,9	115,2	115,2	115,3	115,5	115,5	115,5	115,6	115,6	115,7	115,3
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	116,0	116,0	116,0	117,4	117,4	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,8	117,3
Bouwnijverheid	45	117,5	117,5	117,4	117,4	117,4	117,7	118,2	118,2	118,2	118,2	118,2	118,2	117,8
Handel	50-52	113,3	113,3	113,3	113,9	113,9	113,9	114,3	114,3	114,4	114,5	114,5	114,6	114,0
Horeca	55	111,1	111,1	111,1	111,2	111,2	111,2	112,2	112,2	112,2	112,3	112,3	112,3	111,7
Vervoer en communicatie	60-64	112,4	112,4	112,5	112,8	113,0	113,0	113,3	113,3	113,3	113,6	113,6	113,6	113,1
Financiële instellingen	65-67	118,6	118,7	118,7	119,0	119,0	119,1	119,5	119,5	119,5	119,5	119,5	119,8	119,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	115,1	115,1	115,2	115,4	115,5	115,5	115,9	116,0	116,0	116,0	116,0	116,0	115,6
Openbaar bestuur	75	115,6	116,2	116,2	116,2	116,2	116,4	116,4	116,4	116,4	116,4	116,4	116,4	116,3
Onderwijs	80	116,4	116,4	116,4	116,8	116,8	116,8	117,0	117,0	117,8	117,8	117,8	117,8	117,1
Gezondheids- en welzijnszorg	85	116,0	116,0	116,0	116,7	116,7	117,0	117,0	117,0	117,0	117,0	117,0	117,0	116,7
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	115,0	115,2	115,2	115,7	115,7	115,7	116,0	116,0	116,1	116,1	116,1	116,1	115,7
Contractuele loonkosten per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	117,1	117,2	117,3	117,6	117,6	117,7	118,0	118,0	118,1	118,2	118,2	118,2	117,8
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		116,4	116,5	116,5	116,9	116,9	117,0	117,4	117,4	117,4	117,5	117,5	117,5	117,1
Gesubsidieerde sector		118,7	118,7	118,7	119,2	119,2	119,4	119,5	119,5	119,5	119,5	119,5	119,5	119,2
Overheid		119,0	119,5	119,5	119,8	119,8	119,8	119,9	120,0	120,2	120,2	120,2	120,2	119,8
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01-05	113,5	113,5	113,5	113,5	113,5	113,5	114,7	114,8	114,8	114,8	114,8	114,8	114,1
Industrie	15-37	116,4	116,4	116,5	116,8	116,8	117,0	117,2	117,2	117,2	117,3	117,3	117,3	116,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	117,9	117,9	117,9	119,3	119,3	119,7	119,7	119,7	119,7	119,7	119,7	119,7	119,2
Bouwnijverheid	45	117,9	117,9	117,7	117,8	117,8	118,0	118,6	118,6	118,6	118,6	118,6	118,6	118,2
Handel	50-52	114,0	114,1	114,1	114,7	114,7	114,7	115,1	115,1	115,2	115,3	115,3	115,4	114,8
Horeca	55	110,6	110,6	110,6	110,8	110,8	110,8	111,7	111,7	111,7	111,9	111,9	111,9	111,3
Vervoer en communicatie	60-64	117,3	117,4	117,5	117,8	117,9	117,9	118,2	118,2	118,2	118,5	118,6	118,6	118,0
Financiële instellingen	65-67	118,6	118,8	118,8	119,0	119,0	119,2	119,5	119,5	119,5	119,6	119,6	119,8	119,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	117,4	117,4	117,5	117,8	117,8	117,8	118,3	118,3	118,3	118,3	118,3	118,3	117,9
Openbaar bestuur	75	119,2	119,8	119,8	119,8	119,8	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	119,9
Onderwijs	80	118,7	118,7	118,7	119,2	119,2	119,2	119,4	119,4	120,1	120,1	120,1	120,1	119,4
Gezondheids- en welzijnszorg	85	118,7	118,7	118,8	119,4	119,5	119,7	119,7	119,7	119,7	119,8	119,8	119,8	119,4
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	117,9	118,1	118,2	118,6	118,6	118,6	118,9	119,0	119,0	119,1	119,1	119,1	118,7

Krappe beurs als erfenis?

Lian Kösters en Ferdij Otten

'Wie als dubbeltje geboren wordt, zal nooit een kwartje worden,' zegt het spreekwoord. In vroegere tijden was inderdaad de sociaaleconomische status van de ouders in belangrijke mate bepalend voor die van hun kinderen, maar geldt dat nog steeds? Hebben wij tegenwoordig niet veel meer ons lot in eigen handen? Of wordt onze positie nog steeds in meer of mindere mate bepaald door die van het ouderlijk huis? In onderstaand artikel is onderzocht in hoeverre de inkomenspositie en het opleidingsniveau van de ouders invloed hebben op de sociaaleconomische positie van de kinderen. Daarbij is zowel het directe effect van de positie van de ouders als het indirecte effect, via de opleiding, onder de loep genomen. Er zijn twee generaties onderscheiden, de jongere generatie van 25-44 jaar en de oudere van 45-64 jaar.

1. Inleiding

In studies naar intergenerationele mobiliteit staat de vraag centraal in hoeverre de sociaaleconomische status van ouders bepalend is voor die van hun kinderen. In het algemeen komt naar voren dat kenmerken van het ouderlijk huis verband houden met zowel de kwalificaties die kinderen nodig hebben om zelf invulling aan hun levenskansen te geven, zoals hun opleiding en sociale vaardigheden, als met de positie die ze uiteindelijk bekleden op de maatschappelijke ladder.

De patronen van deze beïnvloedingsrelaties zijn wel aan het verschuiven. Zo heeft de invloed van het ouderlijk huis op kwalificaties van kinderen in de huidige, moderne samenleving enigszins aan belang ingeboet. Bij vroegere generaties was dit verband aanmerkelijk sterker. Daar staat tegenover dat in vergelijking met vroeger het verband tussen deze kwalificaties en de te bereiken maatschappelijke positie belangrijker is geworden (Becker & Tomes 1986, Solon 1992, Zimmerman 1992 en Dronkers & Ultee 1995).

Los van het indirecte verband tussen de sociaaleconomische posities van ouders en kinderen via de kwalificaties van de kinderen zijn er ook aanwijzingen voor directe beïnvloedingsrelaties (Blau & Duncan 1967, Ganzeboom & Luijkx 1995, De Graaf & Luijkx 1995 en De Graaf & Dronkers 1995). Beide relaties, direct en indirect, dienen in onderzoek naar intergenerationele mobiliteit aan bod te komen. Dit artikel richt zich dan ook op de volgende vragen:

- In hoeverre is de financiële situatie en opleiding van ouders (operationalisatie van sociaaleconomische positie ouders) bepalend voor de opleiding van het kind (operationalisatie van kwalificaties onderzoeker);
- In welke mate is de opleiding van het kind, los van de ouderlijke invloed, bepalend voor de eigen financiële situatie (operationalisatie van sociaaleconomische positie onderzoeker).

Omdat er aanwijzingen zijn dat bij de jonge generatie de netto bijdrage van de eigen kwalificaties belangrijker is dan

bij de oudere generaties, zijn de beïnvloedingsrelaties apart voor een jongere (25-44 jaar) en een oudere (45-64 jaar) generatie bepaald.

2. Data en doelpopulatie

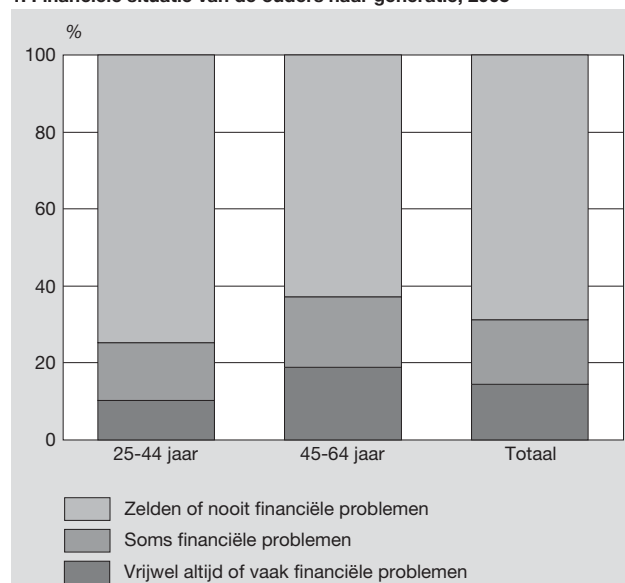
Deze studie is gebaseerd op gegevens uit de enquête European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) 2005. Dit onderzoek bevat zowel gegevens over de financiële positie en het opleidingsniveau van de onderzoekspersonen als van de ouders. De gegevens over de ouders hebben betrekking op de periode waarin de onderzoeker tussen de twaalf en zestien jaar oud was. Ze bestrijken de periode van midden jaren zestig tot halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw.

De doelpopulatie bestaat uit personen in de leeftijd van 25 tot 65 jaar die niet meer bij (één van) de ouders woonden. Het gaat om ruim 5 duizend steekproefpersonen. Om ook verschillen tussen generaties op te sporen, zijn de personen verdeeld in twee generatiegroepen, de 25-44-jarigen en de 45-64-jarigen.

3. Sociaaleconomische status van ouders en eigen status

Voordat er wordt ingegaan op het beantwoorden van de onderzoeksvragen, worden allereerst de inkomenspositie en het opleidingsniveau van de ouders en de kinderen van de onderscheiden generaties besproken. Waar nodig wordt ingegaan op de verschillen.

1. Financiële situatie van de ouders naar generatie, 2005

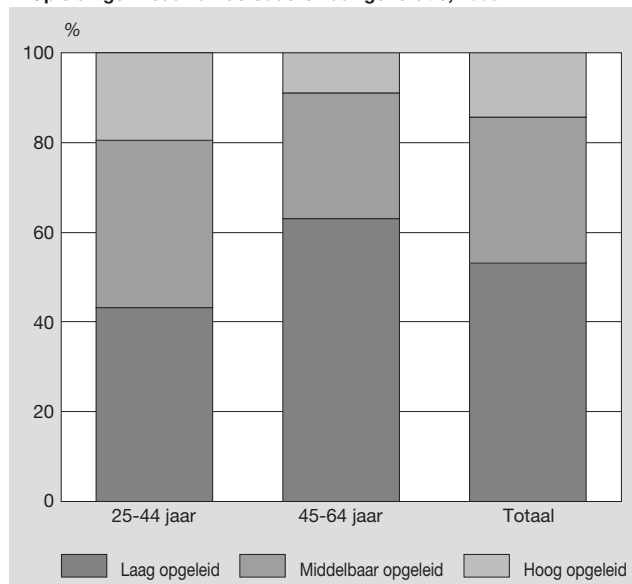

3.1 Positie van de ouders

Naar de financiële situatie van de ouders vroeger is geïnformeerd met een vraag naar de mate van financiële problemen in het ouderlijk huis in de periode dat het kind tussen de twaalf en zestien jaar was ¹⁾. Bij één op de zeven personen waren er vaak of vrijwel altijd financiële problemen in het ouderlijk huis. Bij de oudere generatie in de leeftijd van 45-64 jaar was dit vaker het geval dan bij de jongere generatie van 25-44 jaar. Van de oudere generatie gaf bijna één op de vijf aan dat de ouders vrijwel altijd of vaak te kampen hadden met financiële problemen. Bij de jongere generatie was dat één op de tien.

Als indicatie van het opleidingsniveau van de ouders is het opleidingsniveau van de vader gebruikt. De vaders van de oudere generatie hadden gemiddeld een lager opleidingsniveau dan die van de jongere generatie. Bij de oudere generatie had 63 procent een laagopgeleide vader en 9 procent een hoogopgeleide vader. Bij de jongere generatie was dit respectievelijk 43 en 20 procent.

2. Opleidingsniveau van de ouders naar generatie, 2005

3.2 Eigen positie

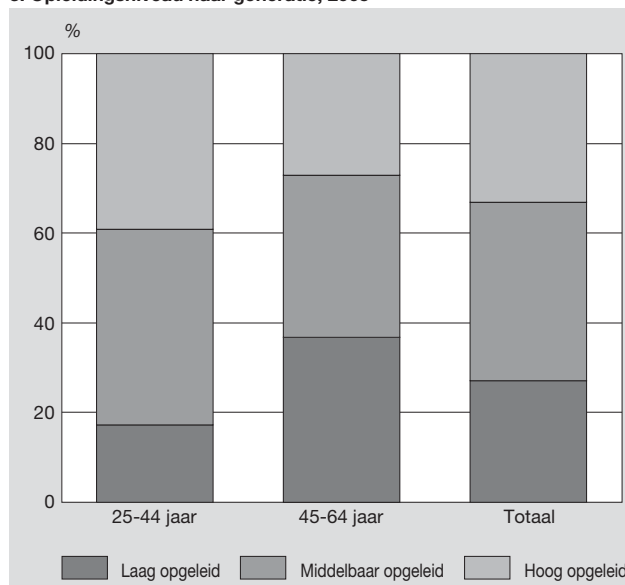
Het opleidingsniveau is voor beide generaties hoger dan het opleidingsniveau van hun vaders. De jongere generatie is echter beduidend beter opgeleid dan de oudere generatie. Van de 25-44-jarigen is 17 procent laagopgeleid en 39 procent hoogopgeleid. Bij de 45-64-jarigen daarentegen, is 37 procent laagopgeleid en 27 procent hoogopgeleid.

Iemand die met moeite rondkomt, hoeft niet altijd een laag inkomen te hebben. Andersom betekent een laag inkomen niet per se dat iemand moeilijk kan rondkomen. De financiële situatie van de onderzochte persoon is via twee verschillende operationalisaties weergegeven:

De subjectieve operationalisatie geeft uitdrukking aan de eigen inschatting of men wel of niet kan rondkomen van het eigen inkomen.

De objectieve operationalisatie voorziet in de weergave

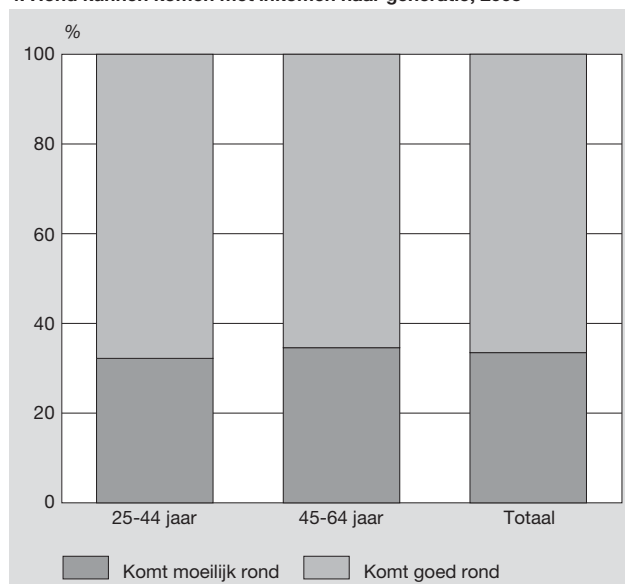
3. Opleidingsniveau naar generatie, 2005

van het 4-jaarsgemiddelde ²⁾ (2001-2004) van het aan de persoon toegekende gestandaardiseerde huishoudensinkomen ³⁾. Deze inkomens zijn afgeleid uit fiscale registraties. De personen met inkomen zijn vervolgens ingedeeld in 20%- of kwintielgroepen. In de analyses zijn telkens de personen in de laagste kwintielgroep vergeleken met de personen in de hogere kwintielen.

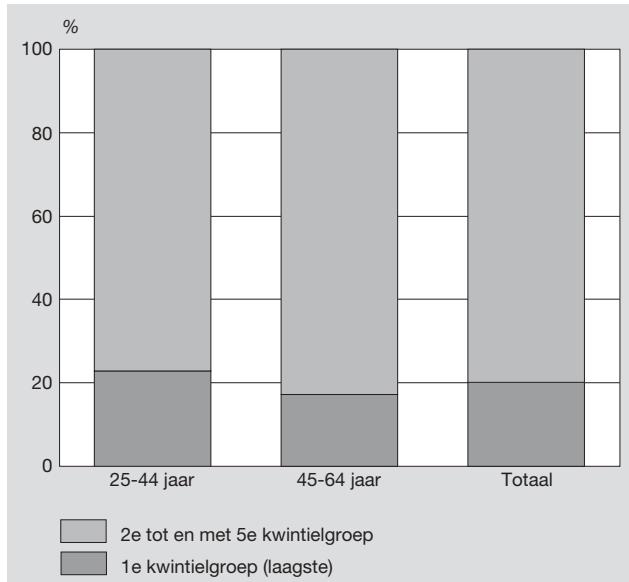
Van de onderzochte personen gaf een derde aan moeilijk rond te kunnen komen van hun inkomen. De oudere generatie had daar iets vaker moeite mee dan de jongere generatie.

4. Rond kunnen komen met inkomen naar generatie, 2005

De objectieve cijfers laten echter een ander beeld zien. De 25-44-jarigen maakten vaker deel uit van de laagste kwintielgroep dan de oudere generatie. Van de 25-44-jarigen behoorde 23 procent tot de laagste inkomensgroep en van de 45-64-jarigen was dat 17 procent.

5. Inkomen als 4-jaarsgemiddelde 2001-2004 naar generatie

4. Effect sociaaleconomische status ouders op eigen opleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op het effect van de maatschappelijke positie van de ouders op het opleidingsniveau van de onderzoekspersoon. Hiervoor zijn verschillende logistische regressie-analyses uitgevoerd. De uitkomsten zijn weergegeven door odds ratio's. Deze geven bij benadering aan hoeveel maal groter (of kleiner) de kans is op het hebben van een laag opleidingsniveau bij specifieke groepen ten opzichte van een referentiegroep.

Allereerst is het afzonderlijke effect van de financiële situatie van de ouders op het opleidingsniveau van de onderzoekspersoon bepaald. In staat 1 is af te lezen dat bij 25-44-jarigen met ouders die vroeger vrijwel altijd of vaak financiële problemen hadden, de kans op een laag opleidingsniveau 2 (1,93) keer zo groot is dan bij personen met ouders zonder financiële problemen. Bij de oudere generatie zijn de uitkomsten vrijwel hetzelfde.

Ten tweede is het effect van het opleidingsniveau van de ouders op de opleiding van de onderzoekspersoon bepaald. Onder 25-44-jarigen met laagopgeleide ouders was

de kans om zelf ook laagopgeleid te zijn bijna zeven keer zo groot als bij 25-44-jarigen met hoogopgeleide ouders. Dit verband is voor de oudere generatie zelfs nog groter. Bij de 45-64-jarigen waarvan de ouders vroeger laagopgeleid waren, is de kans op een laag opleidingsniveau twaalf keer zo groot als bij de personen met hoogopgeleide ouders.

Als rekening wordt gehouden met de onderlinge samenhang tussen financiële situatie van de ouders en opleiding van de ouders dan nemen de bijbehorende odds ratio's iets af. Er is dus sprake van een lichte demping van de effecten.

Geconcludeerd kan worden dat de sociaaleconomische status van de ouders bepalend is voor het opleidingsniveau van de onderzoekspersoon. Daarbij is het opleidingsniveau van de ouders in veel sterkere mate bepalend dan de door de onderzoekspersoon gerapporteerde vroegere financiële situatie van de ouders. Bij de oudere generatie is bovendien het effect van de opleiding van de ouders fors groter dan bij de jongere generatie. Een verklaring hiervoor is dat de overheid zich meer is gaan bemoeien met het onderwijs. Zo is de studiefinanciering ingevoerd en is er gezorgd voor een betere spreiding van onderwijsinstellingen. Hiermee zijn de financiële mogelijkheden van de ouders minder van belang geworden. Ook is onderwijs voor een groter aantal mensen beschikbaar geworden en niet meer alleen voor de mensen die het kunnen betalen (De Graaf & Dronkers 1995).

5. Netto-effect eigen opleiding op inkomen

Ook om het zelfstandige effect van de opleiding op de eigen inkomenssituatie te achterhalen, zijn logistische regressie-analyses uitgevoerd. De inkomenspositie van de onderzoekspersoon is daarbij weergegeven aan de hand van subjectieve gegevens over het al dan niet kunnen rondkomen van het eigen inkomen en door middel van het objectieve 4-jaars inkomen.

5.1 Rondkomen

De gecorrigeerde uitkomsten in staat 2 laten zien dat 25-44-jarigen waarvan de ouders vroeger met financiële problemen kampten twee keer zo veel risico lopen om zelf moeilijk rond te kunnen komen, dan leeftijdgenoten bij wie dat niet het geval was. Ook de opleiding van ouders speelt

Staat 1

Odds ratio's en overeenkomstige 95%-betrouwbaarheidsintervallen van kenmerken van sociaaleconomische status ouders ten aanzien van de eigen opleiding, 2005

	25-44 jaar				45-64 jaar			
	Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾		Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾	
	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI
Financiële situatie ouders								
Vrijwel altijd/vaak financiële problemen	1,93	[1,41-2,66]	1,59	[1,15-2,21]	1,99	[1,60-2,49]	1,63	[1,30-2,05]
Soms financiële problemen	1,16	[0,86-1,57]	1,00	[0,74-1,35]	1,02	[0,81-1,28]	0,89	[0,70-1,12]
Zelden/nooit financiële problemen	1,00		1,00		1,00		1,00	
Opleiding ouders								
Laag	6,64	[4,20-10,50]	6,39	[4,04-10,13]	12,07	[7,09-20,55]	11,30	[6,63-19,27]
Middelbaar	3,57	[2,22-5,73]	3,53	[2,20-5,67]	4,99	[2,88-8,66]	4,77	[2,74-8,27]
Hoog	1,00		1,00		1,00		1,00	

¹⁾ Gecorrigeerd voor onderlinge samenhang.

Staat 2
Odds ratio's en overeenkomstige 95%-betrouwbaarheidsintervallen van sociaaleconomische kenmerken ten aanzien van moeilijk rondkomen, 2005

	25-44 jaar				45-64 jaar			
	Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾		Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾	
	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI
Financiële situatie ouders								
Vrijwel altijd/vaak financiële problemen	2,53	[1,91-3,36]	2,15	[1,60-2,90]	2,04	[1,61-2,57]	1,84	[1,44-2,36]
Soms financiële problemen	1,34	[1,05-1,70]	1,26	[0,98-1,62]	0,97	[0,76-1,25]	0,97	[0,75-1,26]
Zelden/nooit financiële problemen	1,00		1,00		1,00		1,00	
Opleiding ouders								
Laag	2,16	[1,69-2,75]	1,42	[1,08-1,86]	1,66	[1,21-2,26]	1,08	[0,76-1,54]
Middelbaar	1,32	[1,03-1,70]	1,05	[0,80-1,39]	1,01	[0,72-1,42]	0,82	[0,56-1,18]
Hoog	1,00		1,00		1,00		1,00	
Opleiding onderzoekspersoon								
Laag	4,65	[3,63-5,98]	3,49	[2,65-4,60]	2,90	[2,29-3,68]	2,44	[1,86-3,21]
Middelbaar	2,16	[1,77-2,63]	1,88	[1,52-2,33]	1,86	[1,46-2,36]	1,77	[1,36-2,29]
Hoog	1,00		1,00		1,00		1,00	

¹⁾ Gecorrigeerd voor onderlinge samenhang en samenhang met geslacht, het wel of niet hebben van werk, het wel of niet hebben van een partner met werk, het aantal kinderen in het huishouden en leeftijd van de vader toen het kind 14 was.

een rol, zij het een beperkte. De eigen opleiding is verreweg het belangrijkste. Los van de sociaaleconomische status van ouders hebben laagopgeleide personen van de jongere generatie ruim drie keer meer kans om moeilijk rond te kunnen komen dan de hoogopgeleiden.

Ook bij de 45-64-jarigen lopen degenen waarvan de ouders vroeger financiële problemen hadden, bijna twee keer zo veel risico om moeilijk rond te kunnen komen dan degenen met ouders zonder financiële problemen. De opleiding van de ouders speelt evenwel bij deze generatie geen rol. Laagopgeleiden van de oudere generatie hebben ruim twee keer zo veel kans op moeilijk rondkomen dan de hoogopgeleiden.

Voor zowel de jongere als de oudere generatie geldt dus dat de financiële situatie van de ouders van invloed is op het kunnen rondkomen van de onderzoekspersoon. De kans om een krappe beurs als erfenis te krijgen is dus nog altijd aanwezig. Wat betreft het eigen opleidingsniveau laten de uitkomsten zien dat het netto-effect van de eigen opleiding op het kunnen rondkomen sterker is voor de jongere generatie dan voor de oudere.

5.2 Huidig inkomen

De gecorrigeerde uitkomsten in staat 3 laten zien dat bij de 25-44-jarigen de financiële situatie in het ouderlijk huis geen rol speelt bij het objectief vastgestelde inkomen van de onderzoekspersoon. Ditzelfde geldt voor het opleidingsniveau van de ouders. Het eigen bereikte opleidingsniveau is het belangrijkste. De laagopgeleiden van de jongere generatie hebben vier keer meer kans om in de laagste inkomensgroep terecht te komen dan de hoogopgeleiden.

Een zelfde beeld zien we bij de 45-65-jarigen. Ook bij hen wordt geen effect van de sociaaleconomische positie van de ouders op het inkomen geconstateerd, wel van de eigen opleiding. De laagopgeleiden van de oudere generatie lopen bijna vier keer zo veel risico om in de laagste inkomensgroep terecht te komen dan de hoogopgeleiden.

Voor zowel de jongere generatie als de oudere is er dus geen verband tussen de sociaaleconomische status van de ouders en het inkomen. Het eigen opleidingsniveau is het belangrijkste. Hoewel dit verband voor de jongere generatie iets sterker is dan voor de oudere zijn de verschillen tussen

Staat 3
Odds ratio's en overeenkomstige 95%-betrouwbaarheidsintervallen van sociaaleconomische kenmerken ten aanzien van een inkomen in het laagste inkomenskwaantiel, 2005

	25-44 jaar				45-64 jaar			
	Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾		Ongecorrigeerd		Gecorrigeerd ¹⁾	
	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI	Odds ratio	95% BI
Financiële situatie ouders								
Vrijwel altijd/vaak financiële problemen	1,20	[0,87-1,65]	0,92	[0,64-1,31]	1,33	[0,99-1,78]	1,06	[0,77-1,47]
Soms financiële problemen	1,26	[0,97-1,62]	1,14	[0,86-1,51]	0,96	[0,70-1,31]	0,96	[0,69-1,34]
Zelden/nooit financiële problemen	1,00		1,00		1,00		1,00	
Opleiding ouders								
Laag	2,03	[1,56-2,64]	1,31	[0,96-1,78]	1,73	[1,15-2,62]	1,04	[0,64-1,71]
Middelbaar	1,21	[0,91-1,59]	0,98	[0,71-1,34]	1,42	[0,91-2,21]	1,25	[0,75-2,08]
Hoog	1,00		1,00		1,00		1,00	
Opleiding onderzoekspersoon								
Laag	4,82	[3,68-6,32]	4,00	[2,93-5,48]	4,44	[3,20-6,17]	3,84	[2,61-5,66]
Middelbaar	2,63	[2,10-3,29]	2,43	[1,89-3,11]	2,41	[1,71-3,40]	2,34	[1,61-3,41]
Hoog	1,00		1,00		1,00		1,00	

¹⁾ Gecorrigeerd voor onderlinge samenhang en samenhang met geslacht, het wel of niet hebben van werk, het wel of niet hebben van een partner met werk, het aantal kinderen in het huishouden en leeftijd van de vader toen het kind 14 was.

de generaties bij de objectieve inkomensgegevens minder overtuigend dan bij de subjectieve inkomensgegevens.

6. Conclusie

De resultaten van dit onderzoek bevestigen de bevindingen in de literatuur op het gebied van intergenerationele mobiliteit. De sociaaleconomische status van ouders is bepalend voor de kwalificaties van hun kinderen. Daarbij is het opleidingsniveau van de ouders in veel sterkere mate bepalend dan de door de onderzoekspersoon gerapporteerde vroegere financiële situatie van de ouders. Dit verband tussen de eigen opleiding en die van de ouders is voor de oudere generatie sterker dan voor de jongere generatie.

De uitkomsten laten een netto bijdrage zien van de eigen opleiding aan het kunnen rondkomen met het beschikbare inkomen. Deze bijdrage is sterker voor de jongere generatie dan voor de oudere. Dit verschil tussen de oudere en de jongere generatie werd echter alleen gevonden bij deze subjectieve inkomensgegevens. Ook voor de objectief vastgestelde 4-jaarsinkomens levert opleiding een belangrijke netto bijdrage. Er werden hier echter geen verschillen tussen de beide generaties geconstateerd.

Ook de financiële situatie van de ouders is van invloed op het kunnen rondkomen van de onderzoekspersoon. Dit geldt voor beide generaties. De veronderstelling dat een krappe beurs wordt overgeërfd wordt dus bij de subjectieve operationalisatie van het inkomen door de onderzoeksgegevens bevestigd. Bij de objectief vastgestelde 4-jaarsinkomens is er evenwel geen empirische ondersteuning voor deze veronderstelling.

Iemand die met moeite rondkomt, hoeft niet altijd een laag inkomen te hebben. Andersom betekent een laag inkomen niet per se dat iemand moeilijk kan rondkomen. De correlatiecoëfficiënt (0,42) laat zien dat er ondanks de overlap tussen de subjectieve en objectieve inkomensmeting, sprake is van twee wezenlijk verschillende inkomensconcepten. De concepten zijn dus niet uitwisselbaar.

Bij elders in Nederland uitgevoerde studies naar intergenerationele mobiliteit is niet eerder gebruik gemaakt van objectieve, via fiscale registraties afgeleide, inkomensgegevens. Deze studie is in dit opzicht dan ook uniek. De eerdere studies berustten merendeels op survey-onderzoek waarbij inkomensspecificaties nu eenmaal alleen via zelfrapportage worden ingewonnen, dus per definitie subjectief zijn gekleurd. Het is pas sinds enige jaren mogelijk dat het CBS registergegevens op individueel recordniveau aan surveygegevens kan koppelen. Het voordeel is evident. Er worden patronen zichtbaar die eerder op basis van alleen steekproefonderzoek niet zichtbaar werden. Zo falsifiëren in deze studie de objectieve inkomensgegevens voor een deel de inzichten zoals die aan de hand van eerdere surveys werden uitgedragen. Dat wil echter nog niet zeggen dat objectieve gegevens per definitie superieur zijn aan de zelfrapportages. Zoals aangetoond, gaat het bij de gehanteerde inkomensspecificaties immers om verschillende concepten die in beginsel dan ook complementair gebruikt zouden moeten worden. Een dergelijke werkwijze staat ga-

rant voor meer inzicht in de weerbarstige maatschappelijke werkelijkheid.

Tot slot moet opgemerkt worden dat dit onderzoek is uitgevoerd op een relatief kleine steekproef. Een andere beperking van deze studie is dat er slechts onderscheid is gemaakt naar twee generaties. De onderzoeksgegevens lieten een verdere uitsplitsing niet toe.

Technische toelichting

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de gegevens van de enquête European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Dit is een onderzoek naar de inkomens- en leefsituatie van huishoudens dat jaarlijks op basis van een Europese verordening in alle lidstaten van de Europese Unie wordt uitgevoerd. In 2005 is het CBS gestart met de uitvoering ervan. De steekproefomvang voor het Nederlandse onderzoek is 9,5 duizend huishoudens. Voor dit artikel is gebruik gemaakt van gegevens afkomstig van de module 'intergenerationele overdracht van armoede'. Deze module is alleen voor het enquêtejaar 2005 aan EU-SILC toegevoegd⁴⁾. De vragen hebben betrekking op de financiële positie, het opleidingsniveau en de maatschappelijke positie van de ouders van de onderzoekspersoon.

Literatuur

- Becker, G.S., Tomes, N. (1986) Human capital and the rise and fall of families. *Journal of Labor Economics*, 4, S1-39
- Blau, P.M., Duncan, O.D. (1967) *The American occupational structure*. New York: Wiley and Sons
- Bos, W. (2006). 'Inkomensdynamiek 2001-2004'. *Sociaal-economische trends 2006 2^e kwartaal*, 28-33. Voorburg-Heerlen: CBS
- Dronkers, J., Ultee, W.C. (1995) *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit*, Assen: Van Gorcum
- Ermisch, J., Francesconi, M., Siedler, T. (2006) Intergenerational mobility and Marital Sorting. *The Economic Journal*, 116(513), 659-679.
- Ganzeboom, H.B.G., Luijkx, R. (1995) Intergenerationele mobiliteit in Nederland: patronen en historische veranderingen. In J. Dronkers en W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit*. (pp. 14-30). Assen: Van Gorcum
- Graaf, P.M. de, Luijkx, R. (1995) Paden naar succes: geboorte of diploma's? In J. Dronkers en W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit*. (pp. 31-45). Assen: Van Gorcum
- Graaf, P.M. de, Dronkers, J. (1995) Ouders en het onderwijs van hun kinderen. In J. Dronkers en W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit*. (pp. 46-66). Assen: Van Gorcum

Solon, G.R. (1992) Intergenerational income mobility in the United States. *American Economic Review*, 82(3), 393-408

Zimmerman, D.J. (1992) Regression toward mediocrity in economic stature. *American Economic Review*, 82(3), 409-429

Noten in de tekst

- ¹⁾ De financiële situatie in het ouderlijk huis is gemeten met behulp van een vraag naar de mate van financiële problemen in het ouderlijk huis. De antwoordcategorieën waren als volgt: (1) vrijwel altijd (2) vaak (3) soms (4) zelden (5) nooit.
- ²⁾ Door Becker en Tomes, Solon en Zimmerman is geweten op het belang om permanente inkomenssituaties

tussen generaties te vergelijken en niet zogenaamde 'snap-shots', één jaar inkomens, hierbij als uitgangspunt te nemen. Deze auteurs tonen overduidelijk aan dat de uitkomsten van dergelijke analyses een misleidend beeld geven vanwege het hoge transitoire karakter van de inkomenspositie van huishoudens.

- ³⁾ De standaardisering van het huishoudensinkomen op het niveau van een alleenstaande is toegepast om de inkomens van huishoudens met verschillende samenstelling te kunnen vergelijken. Op deze wijze is rekening gehouden met de schaalvoordelen van gemeenschappelijke huishouding (Bos 2006).
- ⁴⁾ Andere onderwerpen van EU-SILC zijn het inkomen en de inkomenswaardering, onderwijs, de arbeidsmarktsituatie en het arbeidsverleden, huisvesting en woonomgeving, het bezit van duurzame consumptiegoederen, gezondheid en kinderopvang.

Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars

Jan-Willem Bruggink en Saskia te Riele

In 2004 telde Nederland bijna 900 duizend verweduwden. Het grootste deel hiervan was vrouw. De koopkracht van de verweduwden was lager dan het Nederlandse gemiddelde. Vrouwen zaten vrij ruim onder dit gemiddelde. Vrouwen ondergingen rond de verweduwing ook de grootste financiële veranderingen. Dit betrof niet zozeer hun koopkracht als wel hun inkomensbron. De Algemene nabestaandenwet speelde bij de vrouwen jonger dan 65 een belangrijke rol.

1. Inleiding

Het overlijden van een partner is een ingrijpende gebeurtenis, die op vele terreinen van het leven invloed heeft, ook op het gebied van inkomen. Vooral als de overledene iemand was die wezenlijk bijdroeg aan het inkomen van het huishouden, kunnen de gevolgen groot zijn. In dit artikel staat de inkomenspositie van weduwen en weduwnaars centraal. We onderscheiden daarbij twee groepen: verweduwden van 65 jaar en ouder en verweduwden die jonger dan 65 zijn. Voor deze indeling is gekozen, omdat het gaat om twee groepen met sterk verschillende inkomensbronnen. De jongere groep komt onder bepaalde voorwaarden in aanmerking voor een uitkering uit de Algemene Nabestaandenwet (Anw). Ook heeft deze groep nog een relatief grote binding met de arbeidsmarkt en heeft daardoor vaker inkomen uit arbeid. De oudere groep heeft veelal inkomen uit de Algemene Ouderdomswet (AOW) en heeft nog maar een minimale binding met de arbeidsmarkt. In het artikel wordt een analyse gemaakt op basis van gegevens over 2004, omdat dit het meest recente jaar is waarover inkomensgegevens op het benodigde detailniveau beschikbaar zijn.

Paragraaf 2 beschrijft de verweduwde bevolking van Nederland. Hoe groot is deze bevolkingsgroep en wat zijn hun kenmerken? Daarna wordt ingegaan op de koopkracht van deze bevolkingsgroep en de samenstelling van haar inkomen. Daarbij wordt een vergelijking gemaakt met andere groepen in de samenleving zoals gehuwde, alleenstaande en gescheiden mensen. Paragraaf 4 behandelt de financiële veranderingen rond het moment van verweduwing. Hoe verhiel de koopkracht in het jaar na de verweduwing zich met die in het jaar ervoor? Was er bijvoorbeeld sprake van een grote daling van de koopkracht in bepaalde situaties? En hoe veranderde de samenstelling van het inkomen?

2. Weduwen en weduwnaars in Nederland

In 2004 leefden in Nederland 877 duizend verweduwden. Dat is 5,4 procent van de totale bevolking. In 1950 waren het er nog maar een kleine 450 duizend, toen 4,3 procent van de bevolking. Het aantal groeide sterk tot halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw om vervolgens redelijk

constant te blijven. Voor de toekomst voorspelt het Centraal Bureau voor de Statistiek een groei tot bijna 950 duizend in de jaren dertig van deze eeuw. Voor de periode daarna wordt een daling voorzien. Het aantal verweduwden hangt samen met de totale omvang van de bevolking, de leeftijdsopbouw, de levensverwachting, de leeftijdsverschillen tussen gehuwde partners en de populariteit van het huwelijk en andere partnerschapscontracten.

Er waren 707 duizend weduwen en 169 duizend weduwnaars. Dat het aantal weduwen hoger was dan het aantal weduwnaars komt door de hogere levensverwachting van vrouwen en doordat vrouwen meestal jonger waren dan hun echtgenoot.

Van de weduwen en weduwnaars waren er 713 duizend 65 jaar en ouder en 164 duizend jonger dan 65 jaar. Bijna driekwart was alleenstaand. Degenen die jonger waren dan 65 hadden nog vaak thuiswonende kinderen. De ouderen leefden relatief vaak in institutionele huishoudens, zoals een verzorgingstehuis. Van de jonge weduwen en weduwnaars had 55 procent een eigen huis, tegenover nog geen 30 procent van de oudere.

De verweduwde bevolking was niet evenredig verdeeld over Nederland. In meer vergrijsde provincies, zoals Groningen, Drenthe, Zeeland en Limburg was het aandeel boven de 6 procent. In het relatief jonge Flevoland was dit slechts 3 procent.

3. Koopkracht en inkomen

Hoe ziet de financiële situatie van weduwen en weduwnaars eruit en hoe verhoudt deze zich tot die van andere groepen? Om hierover iets te zeggen, wordt gekeken naar hun koopkracht.

In deze paragraaf zijn de verweduwden die leven in geïnstitutionaliseerde huishoudens buiten beschouwing gelaten, omdat het niet goed mogelijk is om van deze groep de koopkracht te bepalen. Ook is er niet gekeken naar het vermogen van de verweduwden.

3.1 Iets lagere koopkracht verweduwden

De koopkracht van verweduwden was lager dan het Nederlandse gemiddelde. Ook verschilde deze aanzienlijk per geslacht en per leeftijd. Weduwnaars hadden in 2004 een koopkracht van € 21 900, terwijl de weduwen op € 18 100 uitkwamen. Ter vergelijking, het Nederlandse gemiddelde lag per persoon op € 20 800.

De 'jonge' weduwen en weduwnaars hadden gemiddeld meer koopkracht. Bij de mannen lag deze op € 24 900 en bij de vrouwen op € 19 600. Bij de ouderen was dit respectievelijk € 20 900 en € 17 800.

Besteedbaar huishoudensinkomen en koopkracht

In dit artikel wordt het begrip koopkracht gebruikt. Dit is gelijk aan het gestandaardiseerd besteedbare huishoudensinkomen. Het besteedbare inkomen is gelijk aan het *bruto-inkomen* verminderd met de betaalde overdrachten en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting. Om inkomens van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het inkomen gestandaardiseerd. Hiertoe wordt het besteedbare huishoudensinkomen gedeeld door een equivalentiefactor. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding.

Voorbeeld:

De equivalentiefactor van een eenpersoonshuishouden is 1. Van een (echt)paar zonder kinderen is die 1,37. Een paar moet nu 1,37 keer zoveel besteedbaar inkomen ontvangen om dezelfde koopkracht te hebben als het eenpersoonshuishouden.

Stel het eenpersoonshuishouden heeft een besteedbaar inkomen van € 10 000 en het (echt)paar heeft een besteedbaar inkomen van € 20 000. De koopkracht van de alleenstaande is dan € 10 000 / 1 = € 10 000 en van de afzonderlijke partners van het (echt)paar zonder kinderen: € 20 000 / 1,37 = € 14 599.

In paragraaf 4 gaat het over de koopkrachtmutatie rond de verweiding. Om koopkracht in verschillende jaren te kunnen vergelijken, is gecorrigeerd voor de inflatie. Om het netto-effect van de verweiding te bepalen, is ook gecorrigeerd voor de algemene koopkrachtontwikkeling.

Bij verweiding verandert de huishoudenssamenstelling. Daardoor is de ontwikkeling in koopkracht anders dan de ontwikkeling in het besteedbare huishoudensinkomen. Het is mogelijk dat het besteedbare huishoudensinkomen daalt, terwijl de koopkracht stijgt.

Voorbeeld:

Stel een echtpaar heeft in het jaar 2002 een besteedbaar huishoudensinkomen van € 25 000. In 2003 overleed de man. In 2004 was het besteedbare inkomen van de achtergebleven vrouw, gecorrigeerd voor inflatie, nog € 20 000. Een daling van 20 procent. De koopkracht is dan echter omhoog gegaan van € 25 000 / 1,37 = € 18 248 naar € 20 000 / 1 = € 20 000. Een stijging van 10 procent.

Als de algemene koopkrachtontwikkeling 4 procent was tussen 2002 en 2004, dan wordt de koopkrachtontwikkeling rond de verweiding op $10 - 4 = 6$ procent gesteld.

Verweuwden waren minder welvarend dan gehuwden, maar hadden meer te besteden dan gescheiden mensen.

De groep verweuwden is niet homogeen qua koopkracht. Niet alleen zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen en tussen jong en oud, ook zijn er verschillen tussen de verschillende huishoudentypes.

Staat 1
Koopkracht naar geslacht, leeftijd en burgerlijke staat, 2004*

	Verweuwd	Nooit gehuwd	Gehuwd	Gescheiden
<i>euro</i>				
Mannen	21 900	20 200 ¹⁾	22 300	21 200
Jonger dan 65	24 900	20 200	22 900	21 400
65 jaar of ouder	20 900	19 800	20 400	20 000
Vrouwen	18 100	19 500 ¹⁾	22 200	17 600
Jonger dan 65	19 600	19 500	22 700	17 800
65 jaar of ouder	17 800	21 300	19 900	16 500

¹⁾ Er zijn maar weinig nooit gehuwden van 65 jaar of ouder. Daardoor is het totaal gemiddelde bijna gelijk aan dat van de jongeren.

De weduwen en weduwnaars die een eenpersoonshuishouden vormden, waren het minst welvarend. Degenen met thuiswonende kinderen hadden meer te besteden. Dat gold ook voor hen die inmiddels weer deel uitmaakten van een paar.

Staat 2
Koopkracht verweuwden naar geslacht, leeftijd en huishoudenssamenstelling, 2004

	Eenpersoons	(Echt)paar	Eenouder
<i>euro</i>			
Mannen	20 600	.	25 900
Vrouwen	17 100	21 500	22 300
Jonger dan 65	19 000	.	22 500
65 jaar of ouder	17 600	21 000	24 000

3.2 Weduwen jonger dan 65 vaak afhankelijk van Anw

Onder bepaalde voorwaarden hebben verweuwden jonger dan 65 jaar recht op een uitkering uit de Algemene nabestaandenwet (Anw). Uitleg over de Anw en de voorwaarden waaraan voldaan moet worden om aanspraak te kunnen maken op een Anw-uitkering is te vinden in de technische toelichting aan het eind van dit artikel.

In 2004 ontvingen bijna 145 duizend mensen zo'n uitkering. Van deze mensen was 86 procent verweuwd en 9 procent gescheiden.

Er waren vijf keer zoveel weduwes die een Anw-uitkering ontvingen dan weduwnaars. Een verklaring daarvoor is het grote aantal vrouwen onder de verweuwden en de relatief hoge arbeidsparticipatie van de mannen. Deze verdienden vaak meer dan is toegestaan om voor een Anw-uitkering in aanmerking te komen.

Het bedrag dat de vrouwen kregen, was bovendien gemiddeld 1,6 keer zo hoog als bij de mannen. Dit geeft aan dat de afhankelijkheid van de Anw onder weduwen aanzienlijk groter was dan onder weduwnaren.

Dat verweuwde mannen ondanks hun lagere Anw-inkomsten toch meer inkomen en een hogere koopkracht hadden dan vrouwen, kwam voor een deel door hun grotere arbeidsparticipatie. Van degenen die jonger waren dan 65 jaar had 56 procent inkomen uit arbeid. Bij de vrouwen was dit 36 procent. Ongeveer een kwart van jongere weduwen had inkomen uit zowel Anw als uit arbeid.

Van de weduwnaars onder de 65 jaar had 53 procent werk als belangrijkste bron van inkomen. Dat kan inkomen als werknemer of uit een eigen onderneming zijn. Bij de vrouwen gold dit slechts voor 19 procent. Bij hen was Anw in 46 procent van de gevallen het belangrijkste.

De verweduwdeden van 65 jaar en ouder genoten bijna allemaal pensioen. Binding met de arbeidsmarkt was er nog nauwelijks. Dit gold zowel voor vrouwen als voor mannen.

Staat 3
Belangrijkste inkomensbron verweduwdeden, naar leeftijd en geslacht, 2004*

	Werk	WW, bijstand e.d.	WAO	Pen-sioen	ANW	Zonder inkomen
	%					
Jonger dan 65						
Mannen	53	4	14	18	9	1
Vrouwen	19	3	4	26	46	1
65 jaar of ouder						
Mannen	2	0	0	97		0
Vrouwen	1	1	0	98		0

4. Inkomensveranderingen rond verduwing

In de vorige paragrafen is een beeld geschetst van de financiële situatie van de verweduwdede bevolking van Nederland. In deze paragraaf wordt ingegaan op de inkomensverandering rond de verduwing. Hoe verandert de koopkracht na verduwing? Om dit te kunnen onderzoeken is een vergelijking gemaakt tussen de koopkracht van een verduwdede in het jaar voor de verduwing met die in het jaar daarna. Er is alleen gekeken naar mensen die vanuit een gehuwde situatie verduwdeden.

Paragraaf 4.1 behandelt de koopkrachtverandering. In paragraaf 4.2 gaat het over de veranderingen in de inkomensbestanddelen.

In 2001-2003 verloren in totaal 175 duizend gehuwde mensen hun partner (CBS, StatLine). De koopkrachtontwikkeling wordt alleen geanalyseerd voor diegenen die in het jaar na de verduwing niet opnieuw huwden of samen gingen wonen. Daarnaast is onderscheid gemaakt tussen 'jong' en 'oud' verduwdeden. Een 'jong' verduwdede is in het jaar na de verduwing maximaal 64 jaar. Een 'oud' verduwdede is in het jaar voorafgaand aan de verduwing minimaal 66 jaar. Er is niet gekeken naar de inkomensontwikkeling van mensen die weduwe of weduwnaar werden op hun 64ste, 65ste of 66ste omdat er op de leeftijd van 65 jaar grote inkomensveranderingen optreden die los staan van het proces van verduwing, zoals het krijgen van inkomen uit de AOW.

4.1 Koopkracht na verduwing iets omhoog

In veel gevallen van verduwing valt een partner weg die bijdroeg aan het inkomen van het huishouden. Soms krijgt de achtergebleven partner een vervangend inkomen zoals partnerpensioen. Toch ging het gemiddelde besteedbaar inkomen van het huishouden rond de verduwing omlaag. Gemiddeld was de daling ruim 20 procent. Bij vrouwen was deze negatieve ontwikkeling sterker dan bij mannen. Het

lijkt dus voor de hand te liggen dat de achtergebleven partner er ook in koopkracht op achteruit ging.

Dit was echter meestal niet het geval. Alleen vrouwen die op jonge leeftijd weduwe werden, gingen er in koopkracht ruim 2 procent op achteruit. De koopkracht van degene bij wie dit op latere leeftijd gebeurde, steeg licht. De koopkracht van weduwnaars nam zelfs met meer dan 10 procent toe. Vooral bij de 'oud' verduwdeden onder hen was de stijging groot.

Het grote verschil tussen de ontwikkeling van de koopkracht en de ontwikkeling van het besteedbare huishoudensinkomen is te verklaren uit de veranderende samenstelling van het huishouden. Er valt iemand weg die misschien bijdroeg aan het inkomen, maar de achtergebleven partner hoeft het overgebleven inkomen niet meer te delen.

Overigens was de spreiding van de koopkrachtmutatie groot. Zowel positieve als negatieve uitschieters kwamen relatief vaak voor.

Na de verduwing werd er wel meer aanspraak gemaakt op huursubsidie. Dit gold zowel voor de 'jong' als de 'oud' verduwdeden. Met dergelijke gebonden overdrachten kan een deel van de inkomensachteruitgang worden gecompenseerd. De verhouding tussen huurders en woningeigenaren bleef ongeveer gelijk.

Staat 4
Koopkrachtmutatie rond verduwing¹⁾, verduwing in 2001 - 2003

	Mediane koopkrachtmutatie gecorrigeerd voor de algemene koopkrachtverandering
	<i>mutatie in %</i>
Bij verduwing jonger dan 64 jaar	0,9
Mannen	10,4
Vrouwen	-2,1
Bij verduwing 67 jaar of ouder	4,0
Mannen	13,2
Vrouwen	1,7

¹⁾ Vergelijking van de koopkracht in het jaar voorafgaand aan de verduwing met het jaar na de verduwing.

4.2 Jong verduwdede vrouwen vallen vaak terug op Anw

In paragraaf 3 kwam al naar voren dat de weduwen en weduwnaars van boven de 65 jaar vrijwel allemaal pensioenontvanger zijn. Daarom wordt in deze paragraaf alleen gekeken naar de veranderingen in voornaamste inkomensbron van mensen die 'jong' verduwdeden. Wederom wordt de situatie in het jaar voorafgaand aan de verduwing vergeleken met die in het jaar er na.

Door de verduwing veranderden de inkomensbronnen voor veel mensen. Na de verduwing had vrijwel iedereen eigen inkomen, terwijl voorafgaand aan de verduwing nog een derde van de mensen zonder eigen inkomen was. Dit betrof vooral vrouwen.

Voor 45 procent van de vrouwen werd de Anw de voornaamste inkomensbron. Bij mannen was dit voor slechts 12 procent het geval. Een oorzaak voor de grote afhankelijkheid van Anw bij vrouwen was de geringe deelname aan

de arbeidsmarkt van deze groep. In het jaar na de verwe-
duwing werkte slechts 21 procent van de vrouwen, tegenover
55 procent van de mannen. Overigens nam het aandeel
werkenden af rond de verwe-
duwing. Dit kwam doordat ver-
we-
duwing meestal plaatsvond boven de leeftijd van 55 jaar.
Vanaf die leeftijd loopt de arbeidsparticipatie snel terug.
De overgang van een situatie zonder eigen inkomen naar
een situatie met inkomen uit arbeid als belangrijkste inko-
mensbron, kwam maar weinig voor. Het lijkt erop dat ver-
we-
duwing niet leidde tot een (her)betreding van de arbeids-
markt door de achtergebleven partner.
Na de verwe-
duwing was pensioen voor een kwart van de
jong verwe-
duwden de belangrijkste bron van inkomen.

Staat 5
**Belangrijkste inkomensbron voor en na verwe-
duwing, verwe-
duwden jonger
dan 64 jaar, verwe-
duwing in 2001-2003**

	Jaar na verwe- duwing						
	Totaal	Werk	WW, bij stand e.d.	WAO	Pen- sioen	Anw	Zonder in- ko- men
<i>Jaar voor verwe- duwing</i>	<i>%</i>						
Mannen	100	55	3	7	22	12	0
Werk	66	54	0	0	7	4	0
WW, bijstand e.d	9	1	3	0	0	4	0
WAO	9	0	0	7	0	1	0
Pensioen	13	0	0	0	13	0	0
Anw	0	0	0	0	0	0	0
Zonder inkomen	3	0	0	0	1	1	0
Vrouwen	100	21	2	4	28	45	0
Werk	39	17	1	0	12	9	0
WW, bijstand e.d	6	0	1	0	1	5	0
WAO	10	1	0	4	2	4	0
Pensioen	3	0	0	0	2	1	0
Anw	1	0	0	0	0	1	0
Zonder inkomen	42	3	1	0	12	26	0

5. Conclusie

De Nederlandse bevolking bestond in 2004 voor ruim 5
procent uit verwe-
duwden. In de meeste gevallen waren dit
vrouwen ouder dan 65 jaar.

De koopkracht van deze groep lag iets onder het Neder-
landse gemiddelde. Mannelijke verwe-
duwden waren echter welvarender dan dit gemiddelde.

Weduwnaars onder de 65 jaar hadden vaak werk als be-
langrijkste bron van inkomen. Bij vrouwen was de afhan-
kelijkheid van inkomen uit de Algemene nabestaandenwet
veel groter.

In de meeste gevallen was er in de jaren rond de verwe-
duwing sprake van een koopkrachtstijging. Deze was het
sterkst bij mannen. Alleen vrouwen die voor hun 65ste
verwe-
duwden maakten een beperkte daling van hun koop-
kracht door. Een grote daling kwam niet vaak voor.

De samenstelling van het inkomen veranderde rond de ver-
we-
duwing het sterkst bij vrouwen, vooral omdat zij voor-
afgaand aan de verwe-
duwing vaak helemaal geen eigen
inkomen hadden.

Technische toelichting

Algemene nabestaandenwet:

De nabestaandenuitkering Anw is een financiële onder-
steuning van de overheid na het overlijden van een partner
of ouders. De Sociale Verzekeringsbank voert de Anw na-
mens de overheid uit. Om als verwe-
duwde recht te hebben
op Anw moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan.
Ten eerst moet iemand jonger zijn dan 65 jaar. Ook moet de
overledene verzekerd zijn geweest voor Anw. In principe is
iedereen die woont of werkt in Nederland verzekerd. Daar-
naast moet op het moment van overlijden aan één van de
volgende voorwaarden worden voldaan:

- Geboren zijn voor 1950
- Een kind in huis hebben dat jonger is dan 18 jaar
- Voor ten minste 45 procent arbeidsongeschikt zijn

De Anw maakt geen onderscheid tussen gehuwden, gere-
gistreerde partners of samenwonenden. Ook gescheiden
mensen kunnen in aanmerking komen voor een uitkering.
Deze Anw-uitkering is inkomensafhankelijk. (Sociale Verze-
keringsbank, 2007).

De Anw is de opvolger van de Algemene Weduwen en We-
zenwet (AWW). Voor de AWW golden minder strenge voor-
waarden en de regeling was niet inkomensafhankelijk. De
AWW is in 1996 vervangen door de Anw. Oude gevallen
bleven onder de AWW-regeling vallen.

Meer informatie

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Verwe-
duwen; geslacht,
leeftijd en huwelijksduur*. StatLine publicatie, <http://statline.cbs.nl>

Sociale Verzekeringsbank, *Nabestaandenuitkering Anw*.
Website: www.svb.nl/internet/nl/regelingen/nabestaanden-uitkering_ANW/index.jsp

Werklozen versus niet-werkende werkzoekenden

Verschillen, overeenkomsten en gebruiksmogelijkheden

Bas van den Elshout (CBS), Cor Jacobi (CWI) en Johan van der Valk (CBS)

Elke maand publiceert het CBS gegevens over de werkloze beroepsbevolking en het CWI cijfers over de niet-werkende werkzoekenden. De verschillen en overeenkomsten tussen deze cijfers en hun gebruiksmogelijkheden staan centraal in dit artikel. De cijfers over de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden geven in grote lijnen hetzelfde beeld van de werkloosheid. De werkloze beroepsbevolking is echter aanzienlijk kleiner dan de groep niet-werkende werkzoekenden. Ook bevat de werkloze beroepsbevolking relatief meer jongeren en vrouwen. Daarentegen zijn onder de niet-werkende werkzoekenden ouderen juist meer vertegenwoordigd. De niet-werkende werkzoekenden zijn afkomstig uit een administratie, terwijl de werkloze beroepsbevolking is gebaseerd op een steekproefonderzoek. Hierdoor zijn de gegevens over de werkloze beroepsbevolking bij uitstek geschikt voor onderzoek op landelijk beleidsmatig niveau en de data over niet-werkende werkzoekenden voor onderzoek naar deelpopulaties op bijvoorbeeld regionaal en beroepsgroepsniveau.

1. Inleiding

Het is bekend dat het werkloosheidscijfer van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het cijfer over niet-werkende werkzoekenden van Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) verschillen. In oktober 2003 hebben medewerkers van beide organisaties samen gepubliceerd hierover (De Vries, Lucassen, Van der Valk en Bouman, 2003). CBS en CWI stemmen sinds 2003 ook de berichtgeving over de werkloosheidsontwikkelingen meer op elkaar af, onder meer door het hanteren van gelijke verschijningsdata voor de maandelijkse persberichten. Nieuwe ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en nieuwe inzichten over de oorzaken en consequenties van de verschillen geven aanleiding om het artikel uit 2003 te actualiseren. Vooral aan de consequenties van de verschillen voor de gebruiksmogelijkheden van de beide cijfers wordt nu meer aandacht besteed.

In Nederland zijn drie indicatoren beschikbaar om een indicatie te geven van de ontwikkeling van de werkloosheid cq. werkzoekendheid:

1. de omvang van de werkloze beroepsbevolking (wbb), maandelijks gepubliceerd door het CBS;
2. het aantal niet-werkende werkzoekenden (nww), maandelijks gepubliceerd door het CWI en
3. het aantal uitkeringsontvangers Werkloosheidswet (WW) en Wet Werk en Bijstand (WWB), maandelijks gepubliceerd door het CBS op basis van bronmateriaal van UWV (WW) en gemeenten (WWB).

De laatstgenoemde indicator is vooral van belang voor het volgen van de financiële consequenties van werkloosheid voor de Nederlandse samenleving.

De uitkomsten van deze drie indicatoren verschillen. Waar komen deze verschillen vandaan? En welke indicator is waarvoor bruikbaar? Over deze twee vragen gaat dit artikel. De focus ligt daarbij op de verschillen tussen de werkloosheidsindicatoren werkloze beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden¹⁾.

Hoofdstuk 2 handelt over de definities en dataverzamelmethode van beide werkloosheidsindicatoren. In hoofdstuk 3 wordt beschreven tot welke verschillen tussen de indicatoren dit leidt. Hoofdstuk 4 zoomt vervolgens in op de populaties van beide begrippen, terwijl in hoofdstuk 5 de verschillen en overeenkomsten nog eens nader worden gezien. Wat de gevolgen van de verschillen voor de gebruiksmogelijkheden zijn, komt aan de orde in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 worden de conclusies van dit artikel samengevat.

2. Definities en dataverzameling

Het cijfer over de werkloze beroepsbevolking (wbb) is het officiële werkloosheidscijfer van Nederland. Het CBS publiceert dit cijfer elke maand. In kamerstukken wordt de ontwikkeling van de werkloosheid aan de hand van dit cijfer beschreven. Het CPB maakt periodiek ramingen van de omvang van de werkloze beroepsbevolking in de komende jaren.

De **werkloze beroepsbevolking** bestaat uit:

- mensen in de leeftijd van 15-64 jaar,
- zonder werk of met werk voor minder dan 12 uur per week,
- die in de afgelopen vier weken actief op zoek zijn geweest naar betaald werk van 12 uur of meer per week en daarvoor op korte termijn (binnen twee weken) beschikbaar zijn.

De definitie van de werkloze beroepsbevolking is afgeleid van de richtlijnen van de International Labour Organisation (ILO).

Cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking worden vastgesteld uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Dit is een grootschalig onderzoek onder huishoudens naar onder meer de arbeidsmarktpositie en het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. De EBB verzamelt jaarlijks van ongeveer 0,8 procent van de Nederlandse bevolking informatie.

Door het steekproefkarakter van de EBB kunnen de uitkomsten van de werkloze beroepsbevolking enigszins fluctueren. Om de betrouwbaarheid te vergroten worden de maandcijfers gepubliceerd als voortschrijdende drie

Relatie met de internationale definitie

Bij het bepalen van de (werkloze) beroepsbevolking wijkt Nederland op een aantal punten af van de ILO-richtlijnen. In de Nederlandse afbakening van de beroepsbevolking wordt een leeftijdsgrens gehanteerd van 15-64 in plaats van 15-74 jaar (ILO). Daarnaast wordt voor de beroepsbevolking een urengrens gehanteerd. Tot de beroepsbevolking worden uitsluitend mensen gerekend die 12 uur of meer per week werken of werk zoeken voor 12 uur of meer per week (ILO 1 uur per week). De belangrijkste reden voor het hanteren van een urengrens is dat dit aansluit bij wat mensen intuïtief onder beroepsbevolking verstaan, namelijk de groep mensen die een substantieel aantal uren per week werkt en voor wie betaalde arbeid de voornaamste bezigheid is.

Nederland is het enige land binnen de Europese Unie dat een urengrens hanteert bij het bepalen van de beroepsbevolking. Om internationale vergelijking van gegevens mogelijk te maken worden maandelijks naast de nationale cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking ook cijfers samengesteld zonder urengrens. Deze cijfers worden maandelijks door Eurostat gepubliceerd samen met de cijfers van de overige EU-lidstaten.

maandsgemiddelden. Daarnaast worden ook seizoensgecorrigeerde cijfers en trendcijfers gepubliceerd. De detaillering van de maandcijfers is beperkt tot leeftijd en geslacht. De jaarcijfers bieden meer detailleringmogelijkheden, zoals naar herkomst, opleidingsniveau en regio.

Uit de administraties van het CWI worden maandelijks cijfers afgeleid over het aantal niet-werkende werkzoekenden (nww). Mensen die op zoek zijn naar werk kunnen zich inschrijven bij een CWI. Zij kunnen dan gebruikmaken van de diensten van het CWI, zoals ondersteuning bij bemiddeling of zoeken in de uitgebreide vacaturebank van het CWI. Veel werkgevers bieden daar ook hun vacatures aan. Niet alleen mensen zonder werk kunnen zich inschrijven, maar ook mensen die een andere baan willen of op termijn met ontslag bedreigd worden. Mensen die een WW- of WWB-uitkering ontvangen zijn verplicht zich in te schrijven bij een CWI.

De groep **niet-werkende werkzoekenden** omvat mensen die:

- ingeschreven zijn bij een CWI,
- op de teldatum zonder werk zijn of werk hebben van minder dan 12 uur per week.

Mensen die in de registratie van het CWI als werkzaam voor 12 uur of meer te boek staan, vallen dus buiten deze definitie. Anders dan bij de werkloze beroepsbevolking hoeft bij niet-werkende werkzoekenden geen sprake te zijn van actief zoeken of directe beschikbaarheid (ook al gelden er formele sollicitatieverplichtingen voor veel ingeschrevenen).

De cijfers over de niet-werkende werkzoekenden zijn gebaseerd op integrale waarneming van de populatie. Het betreft standcijfers over de situatie aan het einde van de maand. Er wordt geen seizoencorrectie toegepast op de cijfers. Door het integrale karakter kent de statistiek van de niet-werken-

de werkzoekenden veel detailleringmogelijkheden. Maandelijks zijn cijfers beschikbaar naar onder meer geslacht, leeftijd, beroep, regio en de duur van de inschrijving.

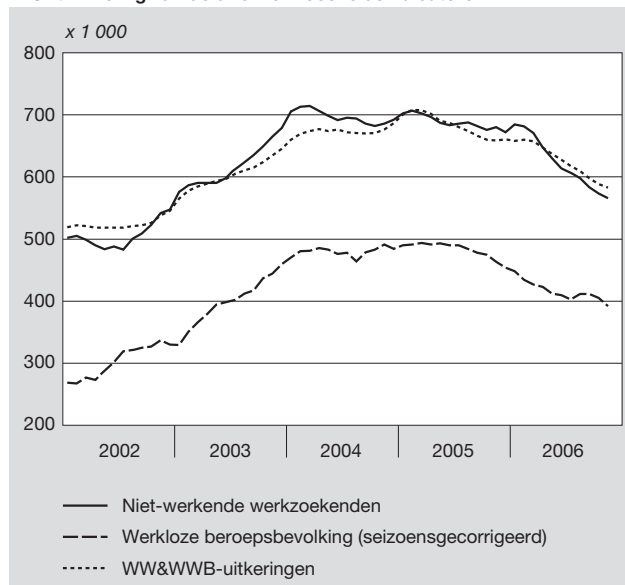
3. Verschillen tussen de cijfers

3.1 Verschillen door definities

De ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden in de periode 2002-2006, totaal en voor verschillende leeftijdsgroepen, is weergegeven in een aantal grafieken. In de grafieken 1-3 zijn ter illustratie ook het aantal ontvangers van een uitkering ingevolge de Werkloosheidswet (WW) en Wet Werk en Bijstand (WWB) opgenomen. Deze cijfers worden maandelijks gepubliceerd door het CBS op basis van bronmateriaal van UWV (WW) en gemeenten (WWB).

Tussen enerzijds de omvang van de werkloze beroepsbevolking van het CBS en anderzijds het aantal niet-werkende werkzoekenden van het CWI en het aantal uitkeringsontvangers WW en WWB blijkt een aanzienlijk niveauverschil te bestaan (figuur 1). De werkloze beroepsbevolking is gemiddeld zo'n 200 duizend lager dan de andere twee indicatoren. De ontwikkeling van de drie indicatoren verloopt echter wel opmerkelijk parallel. Na 2002 liep de werkloosheid op, was daarna tot medio 2005 vrij stabiel op een hoog niveau en daalde duidelijk na medio 2005.

1. Ontwikkeling van de drie werkloosheidsindicatoren

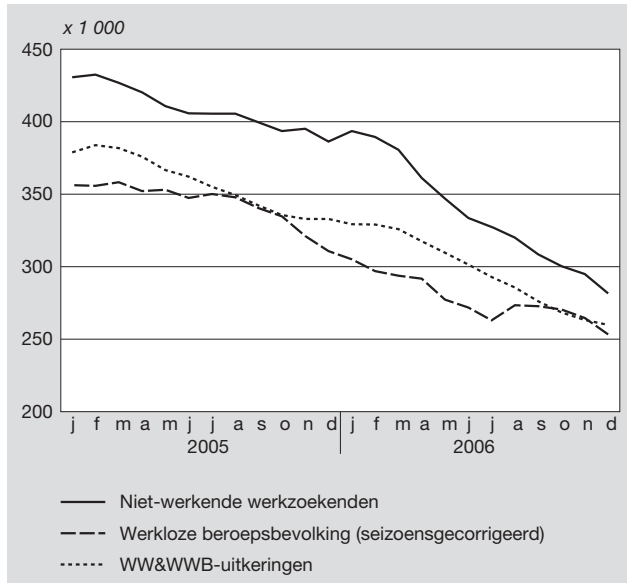

Bron: CBS, CWI.

Hetzelfde beeld is te zien bij werklozen cq. werkzoekenden onder en boven de 45 jaar (figuren 2 en 3). Ook hier zijn er niveauverschillen tussen de drie indicatoren, terwijl het verloop in de tijd weer opmerkelijk parallel is. In de leeftijdsgroep tot 45 jaar ligt het aantal uitkeringsontvangers dicht bij de omvang van de werkloze beroepsbevolking dan het aantal niet-werkende werkzoekenden. In de leeftijdsgroep vanaf 45 jaar ligt het aantal uitkeringsontvangers echter duidelijk boven de omvang van de andere twee indicatoren. Verder geven alledrie de indicatoren aan dat de werkloosheidsdaling in 2005 en 2006 vooral optrad

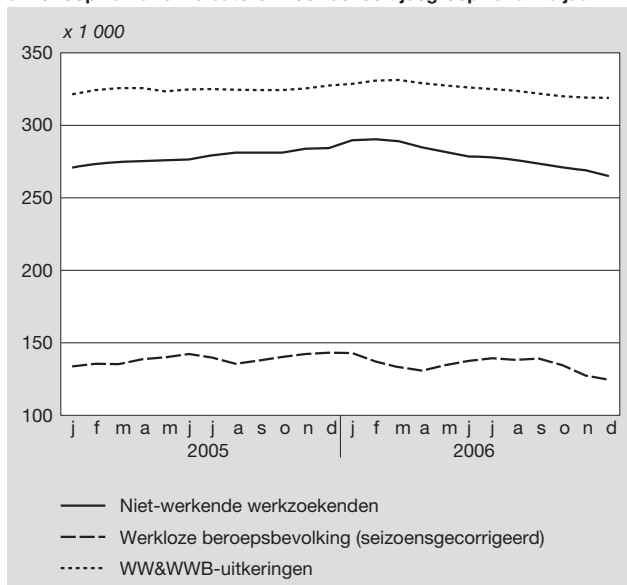
bij de jongeren en pas in de loop van 2006 ook enigszins bij de ouderen.

2. Verloop van drie indicatoren voor de leeftijdsgroep tot 45 jaar

Bron: CBS, CWI.

3. Verloop van drie indicatoren voor de leeftijdsgroep vanaf 45 jaar

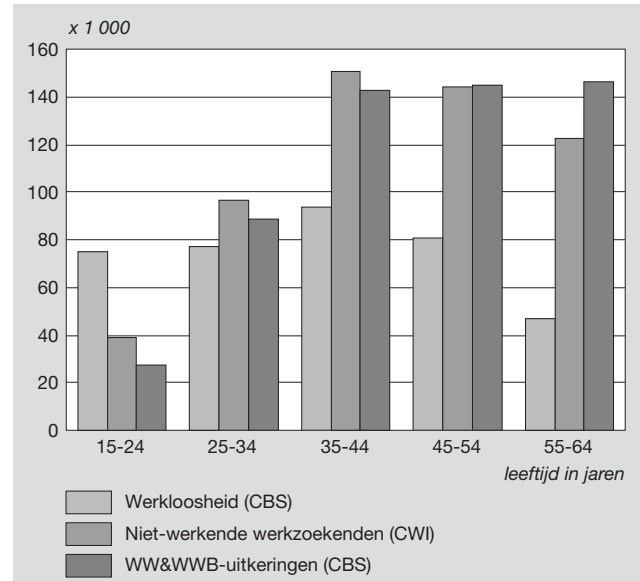
Bron: CBS, CWI.

De verdeling naar leeftijd verschilt duidelijk voor enerzijds de werkloze beroepsbevolking van CBS en anderzijds de niet-werkende werkzoekenden van CWI en de uitkeringsontvangers WW en WWB (figuur 4). Op basis van de CBS-cijfers over de werkloze beroepsbevolking blijkt het aantal jonge werklozen relatief groot te zijn en het aantal oudere werklozen relatief gering. Bij het aantal niet-werkende werkzoekenden en uitkeringsontvangers is dat beeld net andersom. Hier is de werkloosheid onder jongeren relatief klein en onder ouderen juist relatief hoog.

De verschillen in niveau en structuur tussen de cijfers van de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden zijn toe te schrijven aan verschillen in afbakening

van deze concepten. Mensen in de werkloze beroepsbevolking moeten actief zoeken naar werk en direct beschikbaar zijn voor werk. Niet alle mensen die werk zoeken, schrijven zich in bij een CWI. Omgekeerd geldt dat niet alle mensen die ingeschreven staan bij een CWI actief zoeken naar werk of daar ook onmiddellijk voor beschikbaar zijn.

4. De verschillen per leeftijdsgroep, december 2006

Bron: CBS, CWI.

3.2 Overige verschillen tussen de cijfers

Naast definitieverschillen zijn er nog een aantal andere verschillen tussen de cijfers van de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden:

- *Wijze van waarneming* (enquête versus administratieve telling). Het cijfer van de werkloze beroepsbevolking is gebaseerd op een steekproefonderzoek bij huishoudens. De uitkomsten zullen door het steekproefkarakter enigszins fluctueren. Het cijfer van de niet-werkende werkzoekenden daarentegen is een integrale telling uit de administraties van het CWI. Het cijfer geeft weer welke informatie in de administratie is opgenomen. Er kan sprake daarbij overigens wel sprake zijn van administratieve vertraging of onzuiverheden in de registratie.
- *Tijdperiode waarop de cijfers betrekking hebben*. Het CBS publiceert de cijfers van de werkloze beroepsbevolking maandelijks in de vorm van een voortschrijdend driemaandsgemiddelde. Het CWI-cijfer heeft betrekking op de laatste dag van de maand. De cijfers hebben dus betrekking op een verschillende periode.
- *Seizoencorrectie*. Het cijfer van de werkloze beroepsbevolking van het CBS wordt gecorrigeerd voor seizoeninvloeden. Seizoeneffecten spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van de werkloosheid binnen een jaar. Zo is een stijging van de werkloosheid in de wintermaanden heel gebruikelijk in verband met verminderde activiteit in onder meer de bouw en de horeca. Als de werkloosheid in deze peri-

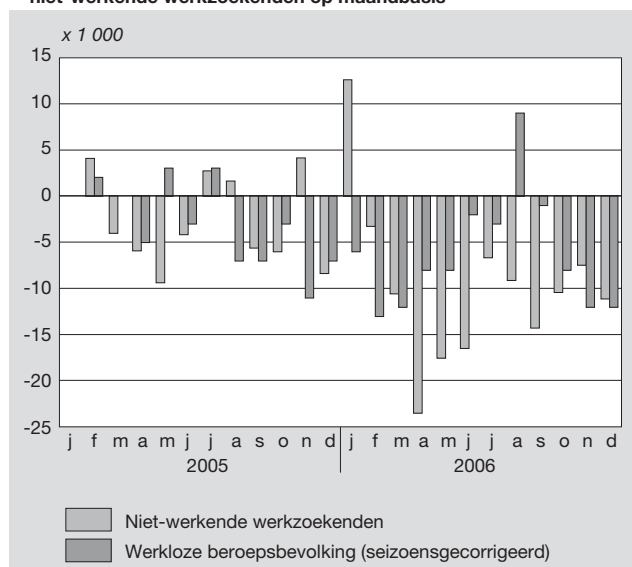
ode met enkele duizenden stijgt, betekent dat niet dat de algemene situatie op de arbeidsmarkt is verslechterd. Degelijke seizoengebonden schommelingen vertroebelen het zicht op de onderliggende ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Het cijfer van de werkloze beroepsbevolking wordt voor deze seizoensinvloeden gecorrigeerd. Het cijfer van de niet werkende werkzoekenden niet.

Het zijn vooral de verschillen in definitie die leiden tot de verschillen in niveau en structuur van beide cijfers. Desondanks vertonen beide cijfers over een langere periode bezien ongeveer eenzelfde ontwikkeling. Op de korte termijn kunnen de cijfers niet alleen wat betreft niveau en structuur uiteenlopen, maar ook wat betreft de ontwikkeling. De verschillen in definitie, meetmethode, meetperiode en het al dan niet toepassen van seizoencorrectie dragen hieraan bij.

3.3 De maandontwikkeling van de CBS- en CWI-cijfers

De ontwikkelingen van maand op maand verschillen duidelijk tussen beide indicatoren voor werkloosheid (figuur 5). Vaak is de richting van de ontwikkeling hetzelfde, maar het komt ook voor dat het ene cijfer een stijging weergeeft, terwijl het ander cijfer een daling aangeeft.

5. Absolute ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden op maandbasis

Bron: CBS, CWI.

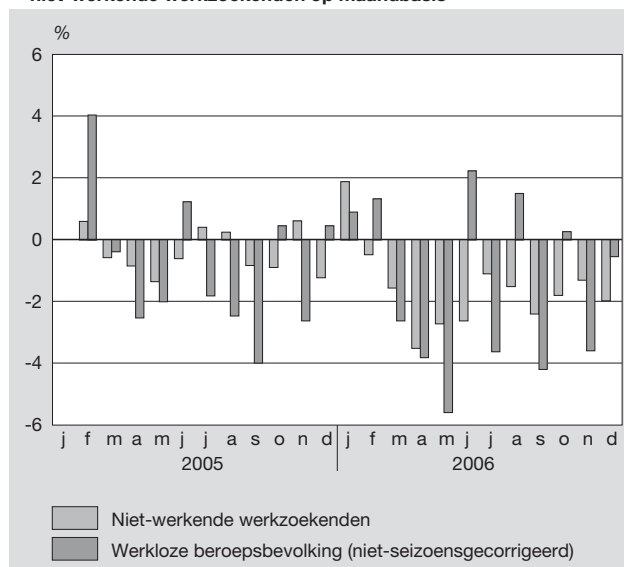
Ook wanneer de relatieve maand-op-maandmutaties worden bekeken en het ongecorrigeerde cijfer van de werkloze beroepsbevolking wordt genomen blijken de cijfers uiteenlopende ontwikkelingen te vertonen (figuur 6). Deze zijn toe te schrijven aan de verschillen in populatie, meetmethode en periode waarop de cijfers betrekking hebben tussen beide concepten.

4. De verschillen in populatie tussen de werkloosheidsbegrippen

De verschillen in de populaties tussen de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden kunnen inzichtelijker gemaakt worden met een overzicht van

de arbeidsmarktpositie van de bevolking van 15-64 jaar. De bevolking van 15-64 jaar wordt ook wel aangeduid als de potentiële beroepsbevolking.

6. Relatieve ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden op maandbasis

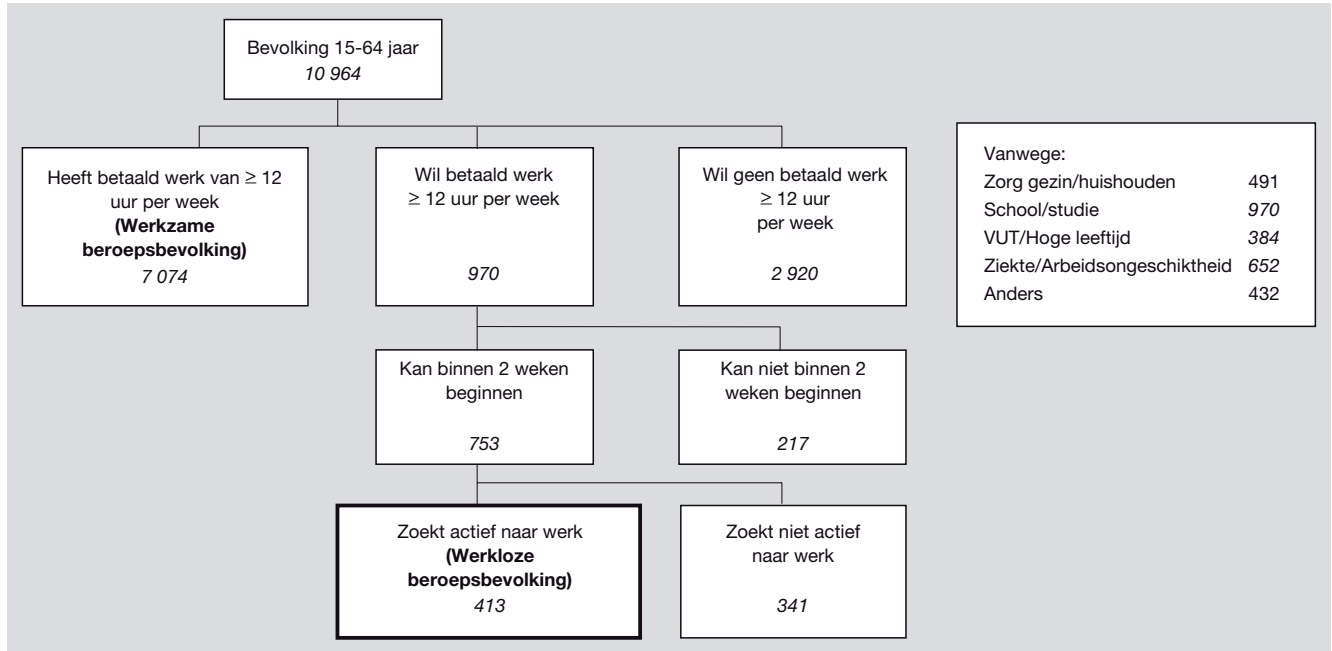
Bron: CBS, CWI.

In 2006 bedroeg de potentiële beroepsbevolking in Nederland bijna 11 miljoen personen. Daarvan hadden ruim 7 miljoen mensen betaalde arbeid van 12 uur of meer per week. Dit is de werkzame beroepsbevolking. De overige 4 miljoen mensen hebben geen werk van 12 uur of meer per week. Driekwart wilde dat om uiteenlopende redenen ook niet. Bijna 1 miljoen mensen gaven wel aan betaald werk van 12 uur of meer per week te willen. Naast willen moeten mensen echter ook actief zoeken en direct beschikbaar zijn. Er waren 314 duizend mensen niet actief op zoek naar werk. Verder waren er 217 duizend personen niet direct (binnen twee weken) beschikbaar voor werk. De werkloze beroepsbevolking bedroeg per saldo 413 duizend personen. Dat is dus nog niet de helft van het aantal mensen dat 12 uur of meer per week wil werken.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden was in 2006 gemiddeld 617 duizend. Ruim 30 procent hiervan had actief naar werk gezocht en was binnen twee weken beschikbaar voor een baan van 12 uur per week of meer (figuur 7). Dit deel van de niet-werkende werkzoekenden komt overeen met de werkloze beroepsbevolking. De overige 70 procent van de niet-werkende werkzoekenden had een andere arbeidspositie. Ruim 13 procent wilde wel werk van 12 uur per week of meer, maar heeft niet actief gezocht of was niet beschikbaar binnen twee weken. Daarnaast gaf een vrij grote groep (30 procent) aan geen werk van 12 uur per week of meer te willen. Dit betreft voor ongeveer de helft arbeidsongeschikten of zieken. Andere redenen om geen werk te willen zijn bijvoorbeeld vut, pensioen, hoge leeftijd of zorg voor het gezin.

Ten slotte bleek circa een kwart van de niet-werkende werkzoekenden werkzaam te zijn voor 12 uur per week of meer. Hiervan gaf bijna de helft aan in vaste dienst te zijn. Dit zijn voornamelijk mensen die pas begonnen waren in een werkkring. Deze mensen hadden waarschijnlijk nog

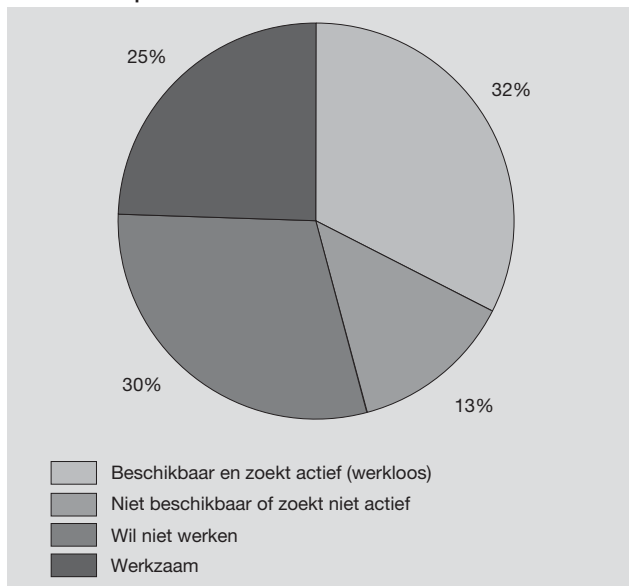
Schema 1. Benut en onbenut arbeidsaanbod, EBB 2006

niet doorgegeven aan het CWI dat ze werk hebben gevonden. Voor een deel zou het ook kunnen zijn dat dit nog niet is doorgevoerd in de administratie. De andere helft van de groep werkenden bestaat vooral uit mensen die tijdelijk of flexibel werk hebben. Hiervan is het te begrijpen dat ze hun inschrijving bij het CWI niet hebben gewijzigd.

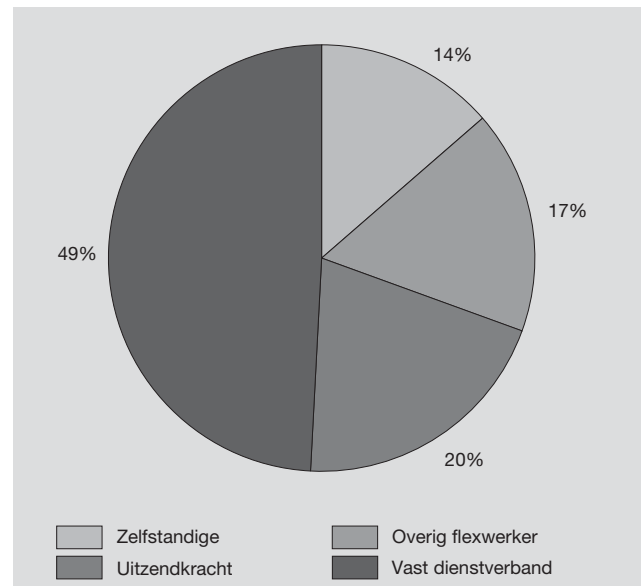
loze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden bij mannen iets groter is dan bij vrouwen. Bij vrouwen is het deel dat wel werkloos is, maar niet staat ingeschreven relatief groot.

7a. De arbeidspositie van niet-werkende werkzoekenden

Bron: CBS, CWI.

7b. 'Werkzame' niet-werkende werkzoekenden

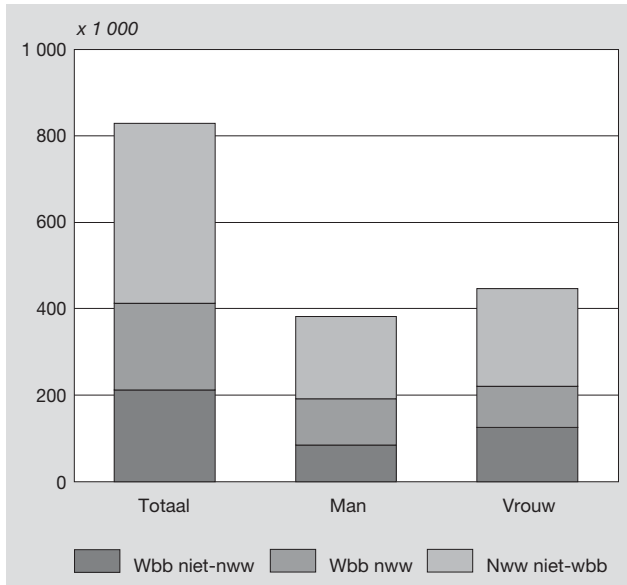
Bron: CBS, CWI.

5. Verschillen en overlap naar persoonskenmerken

Ongeveer de helft van de mensen uit de werkloze beroepsbevolking is als niet-werkende werkzoekende ingeschreven bij het CWI. Omgekeerd behoort een grote groep niet-werkende werkzoekenden niet tot de werkloze beroepsbevolking. De mate van overlap tussen beide werkloosheidsbegrippen verschilt duidelijk naar persoonskenmerken. Naar geslacht blijkt bijvoorbeeld dat de overlap tussen de werk-

Vooral naar leeftijd bestaan zeer duidelijke verschillen in het al dan niet ingeschreven staan van werklozen. Bij jongeren en ouderen bestaat een veel kleinere overlap dan bij mensen van 25 en tot 45 jaar. Werkloze jongeren staan vaak niet ingeschreven. Een deel van de werkloze jongeren is schoolgaand en op zoek naar een bijbaan of een vakantiebaantje. Deze mensen schrijven zich natuurlijk niet in bij het CWI. Het deel van de werkloze scholieren of studenten, dat ingeschreven is, is nihil.

8. Relatie wbb en nww naar geslacht

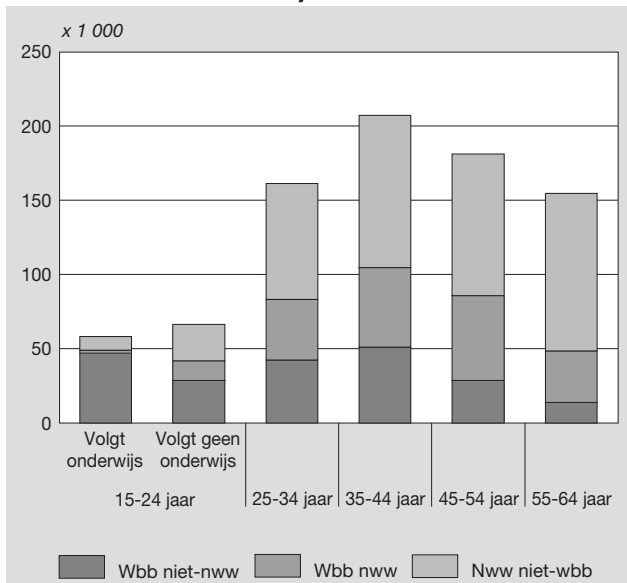
Bron: CBS, CWI.

Echter ook een relatief groot deel van de jongeren die niet schoolgaand zijn en op zoek zijn naar een baan schrijft zich niet in. Ongeveer één op de drie van de werklozen stond ingeschreven in 2006.

Bij ouderen is juist het deel dat als niet-werkende werkzoekende ingeschreven staat bij het CWI maar niet tot werkloze beroepsbevolking hoort groot. Bij de 55-64-jarigen betrof het in 2006 ruim 100 duizend personen.

Naar opleidingsniveau zijn de verschillen niet zo groot. De overlap tussen werklozen en niet-werkende werkzoekenden is bij laagopgeleiden wat kleiner dan bij de andere categorieën. Vooral de categorie wel ingeschreven, maar niet werkloos is bij de laagopgeleiden aanzienlijk groter dan bij de anderen. Tussen de middelbaar- en hoogopgeleiden zijn geen verschillen zichtbaar.

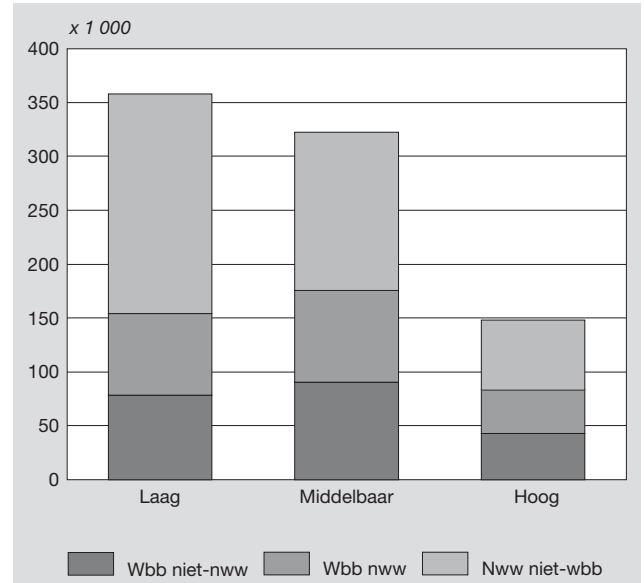
9. Relatie wbb en nww naar leeftijd

Bron: CBS, CWI.

Bij de niet-westerse allochtonen is de overlap tussen de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden aanzienlijk minder groot dan bij autochtonen. Vooral het aantal werklozen dat niet ingeschreven is, is relatief groot vergeleken met de autochtonen. Dit geldt in nog groter mate voor de westerse allochtonen. Daar is het aantal mensen dat wel ingeschreven staat, maar niet werkloos is, relatief klein.

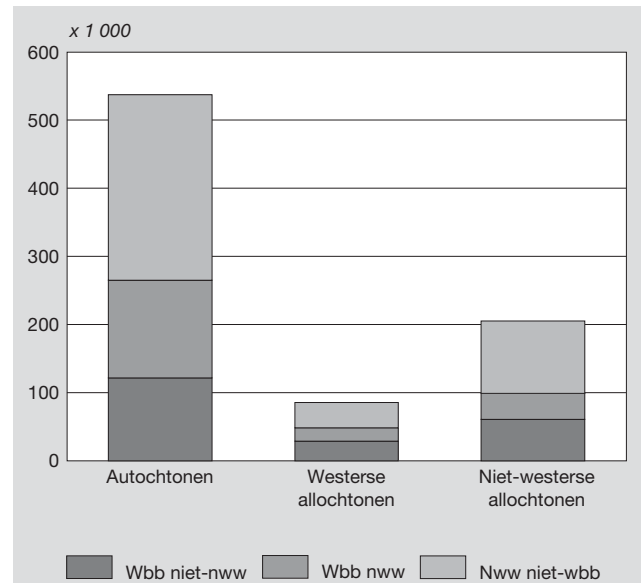
10. Relatie wbb en nww naar opleidingsniveau

Bron: CBS, CWI.

De ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden geeft hetzelfde beeld te zien. Als de overlap tussen deze groepen in beschouwing genomen wordt, blijkt dat het deel van de werkloze beroepsbevolking dat zich niet inschrijft vrij stabiel is in de periode 2002-2006. De omvang van deze groep lijkt minder conjunctuurgevoelig te zijn. Vooral de groep werklozen die ook ingeschreven is bij het CWI nam in 2003-2004 toe en

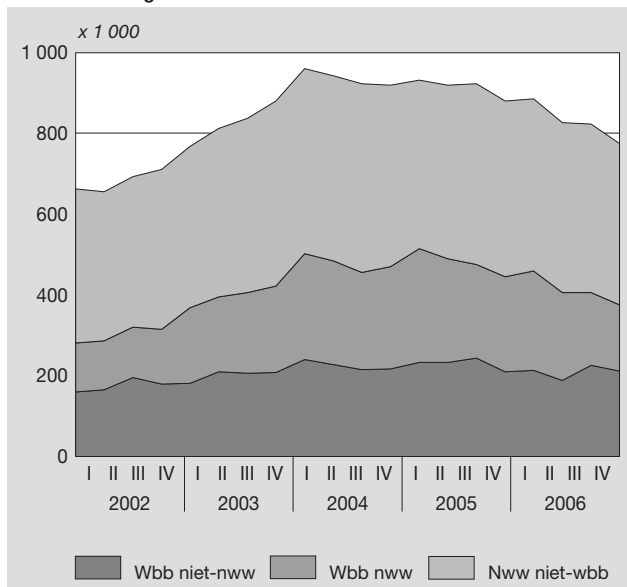
11. Relatie wbb en nww naar herkomst

Bron: CBS, CWI.

vervolgens weer af. Dit past bij de conjuncturele ontwikkeling in die periode. Bij een verslechterde economie neemt de overlap zichtbaar toe.

12. Ontwikkeling in relatie wbb en nww

Bron: CBS, CWI.

6. Gevolgen voor gebruiksmogelijkheden

In de vorige hoofdstukken is vooral aandacht besteed aan de verschillen tussen de werkloze beroepsbevolking (wbb) en niet-werkende werkzoekenden (nww) en de oorzaken daarvan. Dit hoofdstuk concentreert zich vooral op het gebruik: 'Welke indicator is waarvoor bruikbaar?'

Het eerste verschil in gebruiksmogelijkheden ontstaat door het verschil in de definities van de twee indicatoren (staat 1). De werkloze beroepsbevolking van CBS beschrijft een andere populatie dan de niet-werkende werkzoekenden van CWI. De keuze van de indicator is afhankelijk van de populatie waarin een gebruiker geïnteresseerd is (of meer de actief zoekende en direct beschikbare werklozen of meer de groep bij CWI ingeschreven niet-werkende werkzoekenden, die voor een groot deel overeenkomt met de groep uitkeringsontvangers WW en WWB).

De wbb vormt een samenhangend geheel met de werkzame beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking en is daarom goed bruikbaar in beleidsanalyses. De indicator nww staat meer op zichzelf. De gebruiker voor wie consistentie met andere sociaaleconomische indicatoren belangrijk is, zal daarom een voorkeur hebben voor de CBS-indicator.

Voor een aantal gebruikstoepassingen is het absolute aantal werklozen relevant. Er zijn echter ook toepassingen waarbij gebruikers vooral geïnteresseerd zijn in relatieve ontwikkelingen. Omdat de wbb en nww in de tijd gezien parallelle ontwikkelingen vertonen, is voor deze gebruikstoepassingen de keuze tussen deze twee indicatoren minder relevant en kan de keuze meer bepaald worden door andere eigenschappen. Hetzelfde geldt ook vaak bij onderlinge relatieve vergelijkingen tussen regio's en deelgroepen (behalve als verhoudingen tussen leeftijdsgroepen een belangrijke rol spelen, omdat de wbb en nww heel anders verdeeld zijn over deze groepen).

Een tweede verschil in gebruiksmogelijkheden komt voort uit het verschil in dataverzamelmethode. De wbb is gebaseerd op een steekproefenquête, de nww wordt afgeleid uit een integrale administratieve registratie. Een dataverzameling op basis van een steekproef levert grotere maandelijkse fluctuaties in de cijfers op (ondanks de driemaandsmiddeling) dan een integrale administratieve registratie. Administratieve cijfers daarentegen tonen soms bepaalde ontwikkelingen die louter het gevolg zijn van administratieve processen (zoals opschoningsoperaties). Ook kunnen antwoorden die werkzoekenden geven bij de registratie en uitkeringsintake door het CWI verschillen van de antwoorden die zij zouden geven op een enquête die verder geen consequenties voor de betrokkene heeft. De mate waarin de gebruiker moeite heeft met de eigenaardigheden van de twee dataverzamelmethode, zal zijn voorkeur voor hantering van het ene of andere cijfer mede bepalen.

Het verschil in dataverzamelmethode zou ook invloed kunnen hebben op de actualiteit van de cijfers. Om met voldoende betrouwbaarheid resultaten te presenteren, hanteert het CBS bij de publicatie van de wbb een driemaandsgemiddelde. Dit gemiddelde benadert dan de werkloosheidssituatie in het midden van de driemaandsperiode. Omdat de publicatiedatum ongeveer een halve maand na afloop van de driemaandsperiode valt, geeft het werkloosheidscijfer dat op die datum gepubliceerd wordt de situatie weer van twee maanden daarvoor.

Het CWI-cijfer voor de nww beschrijft de situatie aan het eind van de meest recente maand en levert op de publicatiedatum formeel de situatie weer van circa een halve maand daarvoor (het verschil tussen de publicatiedatum en het eind van de daaraan voorafgaande maand). Maar omdat het CWI bij een deel van de werkzoekenden pas achteraf weet dat ze werk hebben gevonden of niet meer ingeschreven willen zijn, loopt de administratieve registratie op deze punten enigszins achter. Daardoor loopt ook het CWI-cijfer iets achter bij de werkelijke ontwikkelingen.

Staat 1 Voor gebruiksmogelijkheden relevante kenmerken van de indicatoren

Aspect	CBS-wbb	CWI-nww
Populatie	Zonder werk ≥ 12 u, direct beschikbaar en actief zoekend	Ingeschreven bij CWI, zonder werk ≥ 12 u
Consistentie met overige statistieken	Consistent met overige sociaal economische indicatoren	Op zich zelf staand
Weergave	Antwoorden respondentena	Administratieve registratie
Actualiteit	Enig achterlopen door noodzaak 3 maands middeling steekproef	Enig achterlopen door vertraagde registratie deel uitstroom
Maandelijks significant te volgen kenmerken	Alleen kenmerken met grote subpopulaties	Alle geregistreerde kenmerken
Regionaliserings-mogelijkheden	Maandelijks alleen nationaal, per kwartaal ook voor grotere regio's	Maandelijks tot op gemeenteniveau en zo nodig tot op postcode
Herleidbaarheid naar individuen	Niet beschikbaar voor derden	Beschikbaar voor uitvoeringstaken binnen de SUWI-keten

De meeste gebruikers zijn geïnteresseerd in zo actueel mogelijke cijfers. De twee indicatoren vertonen echter beide een ongeveer gelijke achterstand (en zijn overigens ten opzichte van veel andere statistische indicatoren behoorlijk actueel).

Zowel het CBS als het CWI registreren in hun dataverzameling een groot aantal kenmerken van de geënquêteerde werklozen, respectievelijk geregistreerde werkzoekenden. Omdat de CBS-enquête gebaseerd is op een steekproef kan het CBS (zeker op maandbasis) slechts statistisch betrouwbare uitspraken doen over kenmerken die gelden voor omvangrijke deelgroepen binnen de wbb (bijvoorbeeld geslachts- en leeftijdsgroepen). Voor het CWI geldt deze beperking niet, omdat de registratie alle ingeschrevenen omvat. Het CWI kan dan ook op maandbasis de ontwikkeling van een groter aantal deelgroepen (bijvoorbeeld beroepsgroepen, opleidingsniveaus, duurklassen e.d.) redelijk betrouwbaar weergeven.

Dit geldt in bijzonder voor regionale kenmerken. Het CBS publiceert momenteel alleen regionale uitsplitsingen op jaarbasis en dan nog alleen voor de wat grotere regio's. Het CWI levert maandelijks uitsplitsingen tot op het niveau van gemeente en CWI-vestiging (en kan dit zelfs tot op postcode-niveau). In het bijzonder kunnen vanuit het CWI-materiaal op maandbasis de nww-ontwikkelingen naar combinaties van regio en beroep zichtbaar worden gemaakt. Omdat het CWI ook op maandbasis ontwikkelingen in de bij de centra geregistreerde vacatures naar regio en beroep kan weergeven, kan dit materiaal de basis vormen voor discrepantieanalyses (vraag/aanbod-ontwikkelingen) per regio.

De gebruiker die geïnteresseerd is in actuele ontwikkelingen binnen wat kleinere deelgroepen van de werklozenpopulatie en in het bijzonder in regionale ontwikkelingen, zal dan ook vooral gebruik moeten maken van gegevens van het CWI.

Een bijzondere eigenschap van de nww is dat het CWI de weergegeven cijfers kan herleiden naar individuen. Bij de CBS-cijfers is dat alleen mogelijk voor de steekproefindividuen, waarover het CBS echter uit privacy-overwegingen nooit naar buiten toe zal rapporteren. Door de herleidbaarheid naar individuen kunnen statistische analyses op basis van CWI-cijfers gebruikt worden in operationele bemiddelings- of matchingsprocessen binnen de SUWI-keten, om groepen werkzoekenden met bepaalde kenmerken op te sporen en vervolgens te benaderen.

Gebruiksmogelijkheden van de indicator werkloze beroepsbevolking liggen vooral in de sfeer van beleid op landelijk macro-economisch niveau, waar consistentie met andere beleidsvariabelen belangrijk is (staat 2). Ook kan deze indicator gebruikt worden in internationale vergelijkingen.

Voor de indicator niet-werkende werkzoekenden liggen de beleidsmatige gebruiksmogelijkheden meer op regionaal en beroepsgroepenniveau. Daarnaast is deze indicator ook te hanteren in operationele processen ter ondersteuning van zoek- en matchingsacties in de SUWI-keten.

7. Conclusies

Uit het voorafgaande komen de volgende conclusies naar voren:

- CBS en CWI benaderen werkloosheid vanuit hun eigen invalshoek. Dat werkt door in de gehanteerde definities en dataverzamelmethode van hun werkloosheids-indicatoren;
- De indicatoren hebben ieder voor zich specifieke eigenschappen en eigenaardigheden die voortvloeien uit de gehanteerde definities en dataverzamelmethode en die meer of minder zwaar wegen, afhankelijk van het gebruik ervan;
- Beide werkloosheidsindicatoren hebben hun eigen nut en gebruiksmogelijkheden en vullen elkaar aan. De gebruiksmogelijkheden van de werkloze beroepsbevolking liggen vooral op landelijk beleidsmatig niveau, die van de niet-werkende werkzoekenden vooral op regionaal en beroepsgroepenniveau.

Literatuur

Vries, Sylvia de, Sabine Lucassen, Johan van de Valk en Anske Bouman (2003). *Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?* Sociaal-economische maandstatistiek 2003/10.

Noot in de tekst

¹⁾ Overigens blijkt uit de verschillende figuren dat het aantal niet-werkende werkzoekenden bij CWI en het aantal uitkeringsontvangers WW en WWB doorgaans in de buurt van elkaar liggen. Dit valt ook te verwachten, omdat de meeste uitkeringsontvangers WW en WWB verplicht zijn zich in te schrijven bij CWI.

Staat 2
Voorbeelden van gebruiksmogelijkheden

	CBS-wbb	CWI-nww
Beleidsmatig	Gebruik als officieel werkloosheidscijfer in landelijke beleidsanalyses Gebruik als onderdeel conjunctuurindicator Gebruik in internationale vergelijkingen	Volgen ontwikkeling geregistreerd werkzoekend arbeidsaanbod (is ongeveer uitkeringspopulatie WW en WWB) per regio en beroepsgroep Volgen vraag/aanbod ontwikkelingen per regio en beroepsgroep Volgen werkloosheidsontwikkeling op wijk- en buurtniveau
Operationeel		Opsporen arbeidsreserve voor moeilijk vervulbare vacatures

Pensioenleeftijd niet vaak 65

Jan-Willem Bruggink

In de periode 2001-2003 stopten jaarlijks ongeveer 60 duizend mensen met werken om met pensioen te gaan. In bijna zeven van de tien gevallen waren dit mannen. De meest voorkomende leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, was 60 jaar. Dit gold zowel voor mannen als voor vrouwen. Van personen die na hun 60ste pensioneerden, lag het pensioeninkomen gemiddeld bijna 10 procent hoger dan van degenen die eerder stopten met werken. Ook de hoogte van het inkomen van een eventuele partner speelde een rol bij het eerder of later met pensioen gaan.

1. Inleiding

Jaarlijks verlaten vele mensen de arbeidsmarkt. Dat gebeurt op verschillende manieren. Als iemand met pensioen gaat, gaat hij of zij over van een werkende situatie naar een situatie waarbij pensioen de belangrijkste bron van inkomen is. Deze overgang en de leeftijd waarop deze plaatsvindt, is onderwerp van dit artikel.

Goede informatie over de leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, is van belang voor de omgang met de vergrijzing. Vergrijzing betekent dat het aandeel ouderen in de Nederlandse bevolking toeneemt. Dit proces heeft vele gevolgen, waaronder het oplopen van de kosten voor de sociale zekerheid en de gezondheidszorg. Deze lasten komen op de schouders van de relatief kleiner wordende groep werkenden. De leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, bepaalt mede de verhouding tussen de werkenden en de niet-werkenden. Langer doorwerken kan helpen bij het betaalbaar houden van voorzieningen.

Met het oog hierop zijn beleidsmaatregelen getroffen die vervroegd met pensioen gaan minder aantrekkelijk moeten maken, zoals het afschaffen van de belastingaftrekbaarheid van de premies voor VUT en prepensioen (Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2004).

In dit artikel gaat het om de groep die in de jaren 2001-2003 de arbeidsmarkt verliet om met pensioen te gaan. In deze periode deden zich (nog) geen grote verschuivingen qua pensioenleeftijd voor. Of dat in de jaren daarna wel het geval is, zal uit vervolgonderzoek moeten blijken. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de in deze studie gehanteerde methode en definities.

2. Wat is 'met pensioen gaan'?

Het begrip 'met pensioen gaan' betekent niet voor iedereen hetzelfde. Vaak wordt de leeftijd van 65 jaar aan dit begrip gerelateerd, omdat dit de leeftijd is waarop mensen recht krijgen op een uitkering in het kader van de Algemene Ouderdomswet (AOW). Met alleen een leeftijdsgrens is echter niet te bepalen uit welke situatie deze mensen met

een AOW-uitkering komen: werk, uitkering, prepensioen of nooit gewerkt. Ook is de leeftijd van 65 jaar vaak niet de leeftijd waarop mensen definitief stoppen met werken. Om consistente informatie over dit onderwerp te kunnen leveren, heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van het speerpunt *vergrijzing*¹⁾ toegewerkt naar een definitie van met pensioen gaan (Te Riele, 2007).

Met pensioen gaan is definitief stoppen met werken om aansluitend als belangrijkste bron van inkomen een inkomen uit een zelfopgebouwde pensioenvoorziening te ontvangen.

Stoppen met werken

Hierbij is stoppen met werken geoperationaliseerd als het teruggaan naar minder dan 12 uur per week betaald werk. Deze urengrens sluit aan bij de door het CBS gehanteerde grens voor de werkzame beroepsbevolking (Bierings, Imbens en Van Bochove, 1991). Als iemand minimaal 12 uur per week werkt is er sprake van een substantiële baan.

Of het stoppen met werken een definitieve gebeurtenis is, is lastig te bepalen. Iemand die met pensioen is, kan besluiten de arbeidsmarkt opnieuw te betreden, waarbij inkomen uit arbeid weer de belangrijkste inkomensbron kan gaan vormen. Vervolgens zou hij of zij een tweede keer met pensioen kunnen gaan. Voor dit artikel geldt dat iedereen die overgaat van een substantiële baan naar een situatie van niet of weinig werken waarbij pensioen de belangrijkste bron van inkomen wordt, wordt beschouwd als iemand die met pensioen gaat. Iemand die naast een substantiële baan ook inkomen heeft uit pensioen is volgens deze afbakening niet met pensioen gegaan.

Inkomen uit pensioen

Met inkomen wordt het persoonlijke inkomen bedoeld. Dat is het bruto-inkomen uit arbeid of winst en ontvangen uitkeringen uit inkomensverzekeringen waarop de betaalde premies werknemersverzekeringen in mindering zijn gebracht.

Inkomen uit pensioen kan bestaan uit uitkeringen uit zowel de eerste, de tweede als de derde pijler. Hierbij staat de eerste pijler voor AOW, de tweede voor werkgerelateerde pensioenen en de derde voor individuele regelingen zoals lijfrentes. Het inkomen uit de Algemene nabestaandenwet (Anw) wordt niet meegenomen als pensioeninkomen. Dit is immers geen individueel opgebouwd pensioen. Ook inkomen uit vermogen wordt niet meegerekend, omdat vrijwel niet is aan te tonen of dit bedoeld is als pensioenvoorziening. Bovendien is dit inkomen lastig aan de verschillende personen binnen een huishouden toe te wijzen.

3. Aantal mensen dat met pensioen gaat, neemt toe

Niet iedereen die stopt met werken gaat met pensioen. De belangrijkste bron van inkomen in het jaar na het stoppen hoeft immers geen pensioen te zijn. In de jaren 2001-2003 stopten in totaal ruim 1,7 miljoen mensen met werken. Daarvan maakte bijna 1 miljoen mensen een jaar later weer deel uit van de werkzame beroepsbevolking. Dit betreft voor het overgrote deel mensen jonger dan 50 jaar. Zij zijn van baan gewisseld, al dan niet met een tussenperiode zonder baan.

Van de mensen die niet opnieuw aan het werk zijn gegaan, hadden 177 duizend pensioen als belangrijkste bron van inkomen.

Het aantal mensen dat met pensioen ging, laat een stijgende lijn zien in de onderzochte periode. In 2001 ging het om bijna 55 duizend mensen. Via bijna 61 duizend in 2002 liep dit op naar meer dan 62 duizend in 2003. Op basis van de Nederlandse bevolkingsopbouw is te verwachten dat het aantal mensen dat met pensioen gaat in de jaren daarna verder zal oplopen. De reden hiervan is het ouder worden van de grote generatie die in de twintig jaar na de Tweede Wereldoorlog is geboren. Ook een stijgende arbeidsparticipatie zal er op termijn toe leiden dat meer mensen met pensioen gaan.

4. Vooral autochtone mannen

Van alle mensen die met pensioen gingen in de periode 2001-2003 was 69 procent man en 31 procent vrouw. Dit verschil heeft alles te maken met de hogere arbeidsparticipatiegraad van mannen. In de leeftijdscategorie van 50 tot en met 64 jaar lag de arbeidsparticipatie van mannen rond de 65 procent. Bij vrouwen was dit ongeveer 33 procent. Er zijn dus veel meer mannen die met pensioen kunnen gaan. Voor zowel mannen als vrouwen was 60 jaar de meest voorkomende leeftijd om met pensioen te gaan. Binnen één huishouden gingen maar zelden twee mensen in hetzelfde jaar met pensioen.

Van degenen die met pensioen gingen, had 30 procent een opleiding op hbo-niveau of hoger, terwijl 31 procent laag opgeleid was, waarbij de hoogst afgeronde opleiding op vmbo-niveau of lager lag. De overige 39 procent had een middelbaar opleidingsniveau.

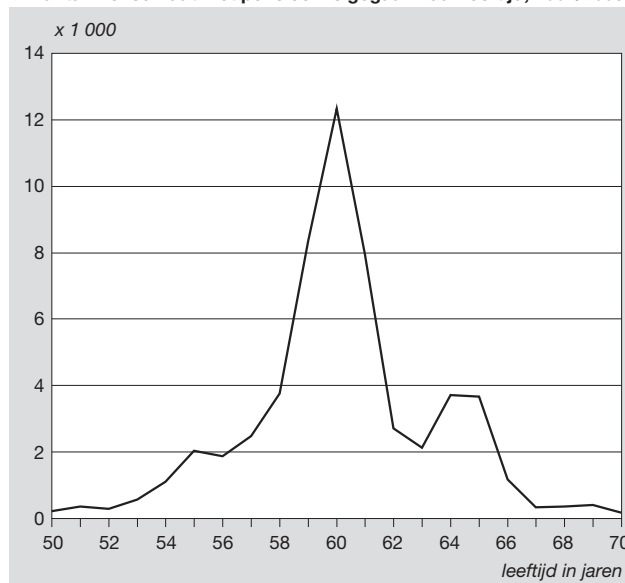
Er gingen relatief weinig allochtonen met pensioen. In totaal was dat 13 procent van de totale groep. Vooral niet-westerse allochtonen vormden met minder dan 3 procent een kleine groep. In Nederland zijn er relatief weinig niet-westerse allochtonen van hogere leeftijd. Westerse allochtonen zijn gelijkmatiger over alle leeftijdscategorieën verdeeld.

5. De meeste mensen rond hun 60ste met pensioen

De grootste aantallen pensioengangers zitten in de leeftijden 55 tot en met 65 jaar. In de drie onderzochte jaren piekte het met pensioen gaan op de leeftijd van 60 jaar. Op die leeftijd gingen jaarlijks gemiddeld ruim 12 duizend mensen met pensioen. Ook de mediane leeftijd voor met pensi-

oen gaan was 60 jaar. Een kleinere piek is te zien bij 64 en 65 jaar. De concentratie rond bepaalde leeftijden is deels te verklaren door collectieve uitredings- en vervroegde pensioenregelingen voor specifieke leeftijdsgroepen.

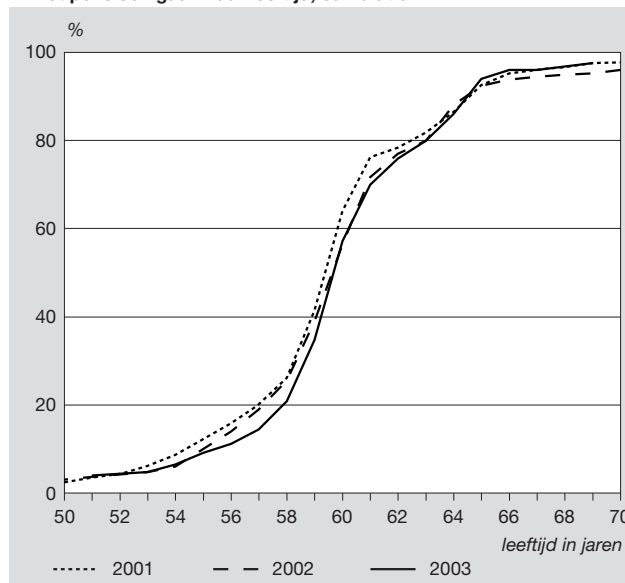
1. Aantal mensen dat met pensioen is gegaan naar leeftijd, 2001/2003

Het cumulatieve percentage pensioengangers laat een sterke stijging zien tussen 58 en 61 jaar. Van iedereen die met pensioen ging, was ongeveer een kwart 58 jaar of jonger. Rond de 70 procent was 61 jaar of jonger. Daarnaast blijkt enerzijds een klein deel van de 50-jarigen al met pensioen te zijn, terwijl anderzijds een beperkt aantal 70-jarigen nog niet met pensioen is gegaan. Dit laat zien dat ook op lagere en hogere leeftijd kleine aantallen mensen met pensioen gaan.

In 2003 was het aandeel dat op lagere leeftijd met pensioen ging wat lager dan in 2001 en 2002. Als het overheidsbeleid gericht op doorwerken richting 65 effectief is, zal in de jaren na 2003 deze verschuiving naar hogere leeftijden sterker zichtbaar moeten worden.

2. Met pensioen gaan naar leeftijd, cumulatief

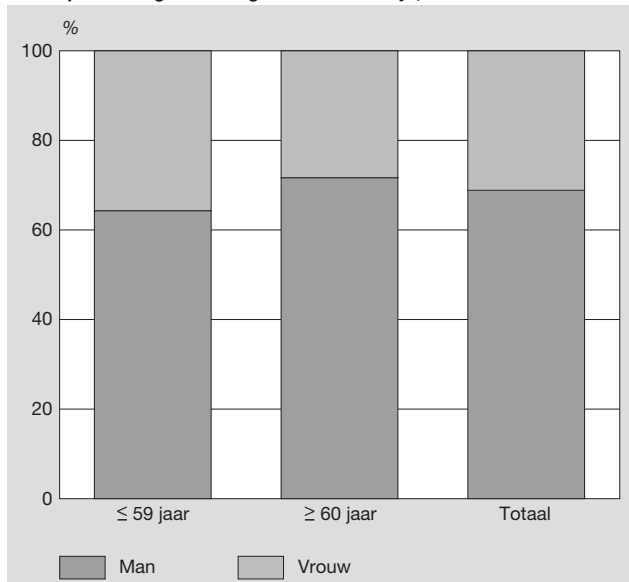
6. Vrouwen eerder, allochtonen later met pensioen

Hebben mensen die relatief jong met pensioen gaan andere kenmerken dan mensen die dit op hogere leeftijd doen? Om dit te onderzoeken is iedereen die met pensioen is gegaan in de drie onderzoeksjaren samengevoegd. Vervolgens is er een tweedeling gemaakt: tot en met 59 jaar als stopleeftijd en vanaf 60 jaar als stopleeftijd. De jongere categorie bestond uit 68 duizend personen, de oudere categorie uit 110 duizend.

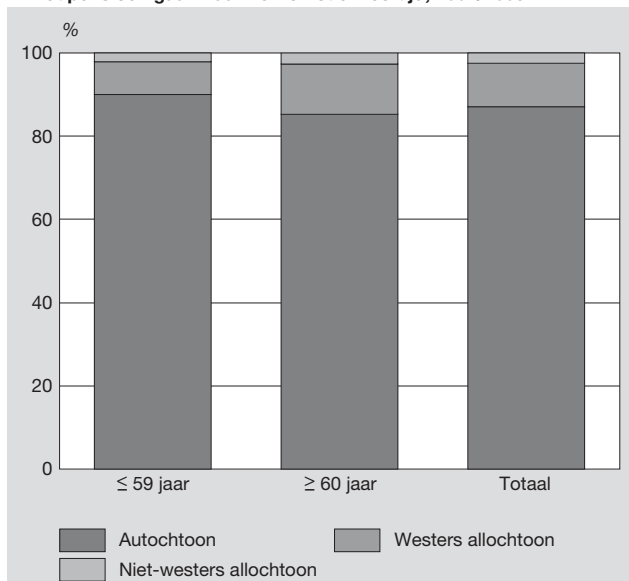
In de categorie tot en met 59 jaar zaten relatief veel vrouwen. Tegelijkertijd was in de oudere groep vooral bij vrouwen een piekje op de leeftijd van 65 jaar te zien.

In de jongere categorie bevonden zich relatief weinig allochtonen. De oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat maar weinig allochtonen zich konden veroorloven om voor hun zestigste te stoppen met werken, omdat zij vaak minder pensioen hebben kunnen opbouwen. Zij hadden gemiddeld minder pensioenopbouwjaren doordat zij korter in Ne-

3. Met pensioen gaan naar geslacht en leeftijd, 2001/2003

4. Met pensioen gaan naar herkomst en leeftijd, 2001/2003

derland hebben gewoond en gewerkt. Bovendien hebben allochtonen, en in het bijzonder niet-westerse allochtonen, gemiddeld lagere inkomens (CBS, StatLine).

7. Hoger pensioeninkomen bij latere pensioering

De hoogte van het pensioeninkomen verschilt per achtergrondkenmerk. Mannen hadden een inkomen uit pensioen dat bijna twee keer zo hoog was als dat van vrouwen. Hoogopgeleiden hadden gemiddeld ongeveer twee keer zoveel pensioen als laagopgeleiden. Autochtonen hadden hogere pensioenen dan allochtonen.

Verder is ook de pensioenleeftijd van invloed op het pensioeninkomen. Mensen die op 60-jarige leeftijd of ouder met pensioen gingen, hadden pensioeninkomens die bijna 10 procent hoger lagen dan mensen die voor hun 60ste stopten met werken. Dit beeld blijkt onafhankelijk te zijn van het opleidingsniveau.

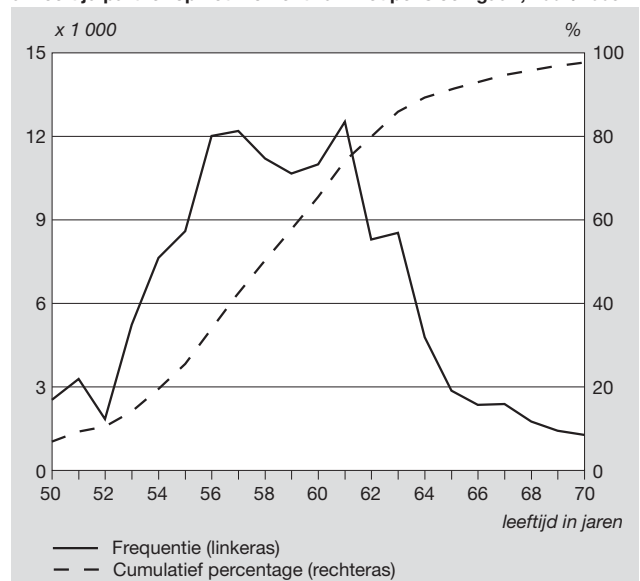
8. Vroeger met pensioen bij hoog inkomen partner

Ongeveer 80 procent van de mensen die met pensioen gingen, maakte deel uit van een (echt-)paar. Ook de leeftijd en de hoogte van deze partner spelen een rol bij het besluit om met pensioen te gaan.

De partners van mensen die voor hun zestigste met pensioen gingen, hadden een persoonlijk inkomen dat ruim 15 procent hoger lag dan dat van de partners van 'late' pensioengangers. Een relatief hoog inkomen van een partner schept kennelijk de mogelijkheden om vroeg met pensioen te gaan.

Op het moment van met pensioen gaan, was de partner vaak op een leeftijd tussen 56 en 61 jaar. De partner was gemiddeld wat jonger dan de pensioenganger. Dit verschil is te verklaren door het grote aandeel mannen dat met pensioen ging. Mannen zijn vaak de oudsten binnen een echtpaar.

5. Leeftijd partner op het moment van met pensioen gaan, 2001/2003

9. Wel een baan, ook inkomen uit pensioen

Naast de pensioengangers was er ook een groep mensen die nog een substantiële baan hadden, maar die toch een inkomen uit pensioen genoten.

Hier kan sprake geweest zijn van een soort 'deeltijdpensioen'²⁾. Het is goed mogelijk dat het deeltijdpensioen in de toekomst een meer voorkomend verschijnsel wordt door het overheidsstreven om mensen langer door te laten werken. Het creëren van meer combinatiemogelijkheden van werk en pensioen kan participatiebevorderend werken.

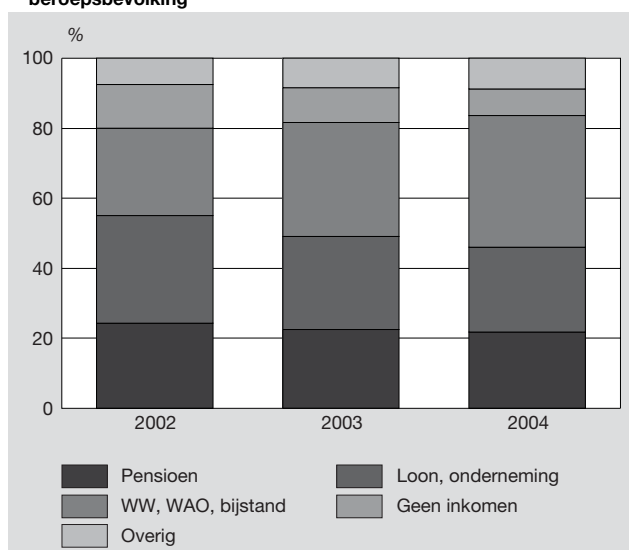
10. Andere uitstroomroutes dan pensioen

Van de bijna 800 duizend mensen die in 2001-2003 stopten met werken en een jaar later geen baan van ten minste twaalf uur per week hadden, hadden er 177 duizend in het jaar daarna inkomsten uit pensioen. De ruim 600 anderen hadden een andere belangrijkste bron van inkomen of geen inkomen. De gemiddelde leeftijd binnen deze groep was op het moment van stoppen met werken nog geen 40 jaar.

De groepen met inkomen uit arbeid of een uitkering zoals WW, WAO of bijstand als voornaamste inkomensbron, vormden samen 59 procent van de met werken gestopten. De binding met de arbeidsmarkt was bij beide groepen nog redelijk groot. Een deel zal wel degelijk werkzaam zijn geweest, maar minder dan 12 uur per week. Het inkomen uit deze kleine baan kan de belangrijkste bron van inkomen zijn geweest.

Ook behoorden relatief veel mensen uit deze groepen tot de werkloze beroepsbevolking. Dat wil zeggen dat ze actief op zoek waren naar werk voor meer dan 12 uur per week en daarvoor ook op korte termijn beschikbaar waren. Een aantal van hen zal later in het jaar van de enquête weer een baan gevonden hebben. Ook op die manier kan inkomen uit arbeid toch de belangrijkste inkomensbron zijn geweest. Daarnaast is het mogelijk dat mensen in de loop van het jaar een eigen onderneming zijn gestart.

6. Belangrijkste bron van inkomen van mensen die in het jaar na het stoppen met werken geen deel uitmaken van de werkzame beroepsbevolking

Overigens nam het aandeel van de mensen met een uitkering als belangrijkste bron van inkomen in de jaren 2002-2004 toe, terwijl het percentage met inkomen uit loon of onderneming afnam. Deze periode werd gekenmerkt door ongunstige economische ontwikkelingen.

Verder was er een groep van 10 procent die geen eigen inkomen meer had na het stoppen met werken. Dit waren hoofdzakelijk vrouwen. Het krijgen van kinderen en het uitoefenen van zorgtaken speelden hierbij een rol. De categorie overige bestond voornamelijk uit studenten.

11. Conclusies

In de periode 2001-2003 gingen jaarlijks ongeveer 60 duizend mensen met pensioen. Dit waren grotendeels autochtone mannen. De meest voorkomende leeftijd om met pensioen te gaan was 60 jaar. Dit gold zowel voor vrouwen als voor mannen.

Vrouwen gingen relatief iets vaker met pensioen voor hun 60ste. Allochtonen gingen vaker op 60-jarige leeftijd of later met pensioen.

Degenen die op hun 60ste of later met pensioen gingen, hadden gemiddeld een bijna 10 procent hoger inkomen dan degenen die eerder pensioneerden. Ook de hoogte van het inkomen van een eventuele partner was van invloed bij de beslissing om eerder of later met pensioen te gaan.

Naast de gepensioneerden, zijn er ook mensen die welliswaar een baan hebben, maar tegelijkertijd ook een inkomen uit pensioen ontvangen. Het gaat hierbij waarschijnlijk om 'deeltijdpensioen'. Dit verschijnsel vraagt om nader onderzoek.

Mensen die de arbeidsmarkt verlaten, maar niet met pensioen gaan, zullen na verloop van tijd toch vaak in een situatie terecht komen waarbij hun belangrijkste bron van inkomen wordt gevormd door pensioen. Vervolgonderzoek is nodig om meer inzicht te krijgen in de omvang en samenstelling van deze stromen.

Technische toelichting

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB wordt uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek met als doel het verstrekken van informatie over de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Met de data van deze enquête kan de overgangsdatum van meer naar minder dan 12 uur betaald werk per week worden vastgesteld. Daartoe zijn de antwoorden op retrospectieve vragen over het stoppen met werken gebruikt. Op basis van de EBB zijn ook gegevens over achtergrondvariabelen als opleidingsniveau te bepalen. Aan de EBB-data zijn vervolgens inkomensgegevens gekoppeld, die uit fiscale bronnen zijn afgeleid. Met deze inkomensdata is te bepalen wat de belangrijkste bron van inkomen is van degenen die gestopt zijn met werken.

Er is gewerkt met de gekoppelde EBB-inkomensbestanden van de jaren 2002, 2003 en 2004. Op basis daarvan is vastgesteld of een persoon is gestopt met werken in respectievelijk de jaren 2001, 2002 en 2003. De belangrijkste bron van inkomen is afgeleid uit het inkomen in het kalenderjaar na het stoppen met werken. Daarbij wordt gekeken naar de hoogte van de diverse inkomenscomponenten. Met de inkomensgegevens van het stopjaar zelf is niet vast te stellen wat de belangrijkste inkomensbron is na het stoppen, omdat het zeer wel mogelijk is dat bijvoorbeeld loon uit arbeid in het stopjaar de belangrijkste inkomensbron is. Dit zou het geval kunnen zijn als een persoon gedurende het grootste deel van het jaar nog heeft gewerkt.

Literatuur

Bierings, H., Imbens, H. en Bochove, C. van (1991) *De definitie van de beroepsbevolking*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen/Voorburg.

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Gemiddeld inkomen van personen*. Statline publicatie, <http://statline.cbs.nl>.

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (mr. A.J. de Geus), *Stand van zaken m.b.t. de onderhandelingen tussen kabinet en sociale partners over VUT, prepensioen en levensloop. Betreft brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 3 mei 2004.

Riele te, S. (2007), *Een afbakening van het begrip 'met pensioen gaan'*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen/Voorburg.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Vergrijzing is momenteel een belangrijk onderwerp binnen beleid en onderzoek. Binnen het speerpunt 'Geïntegreerde informatievoorziening vergrijzing' ontwikkelt en publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek statistieken over dit onderwerp. Het doel is om een samenhangende beschrijving te geven van de gevolgen van de toenemende vergrijzing. Het perspectief is hierbij zowel financieel-economisch als sociaaleconomisch.
- ²⁾ Mensen die volgens de EBB behoren tot de werkzame beroepsbevolking en die ook pensioeninkomen (exclusief ANW) krijgen, kunnen met deeltijdpensioen zijn. Op basis van de gebruikte databronnen is dit echter niet met zekerheid te zeggen. De EBB-bepaling van het al dan niet behoren tot de beroepsbevolking is een momentopname. De inkomensgegevens handelen over een geheel kalenderjaar. Het is derhalve goed mogelijk dat iemand volledig met pensioen is gegaan, maar toch inkomen uit arbeid/onderneming heeft ontvangen, omdat hij of zij na de enquêtedatum met pensioen is gegaan. Als gekeken wordt naar de inkomensituatie van deze 'mogelijke deeltijdpensioengangers' in het volgende jaar, blijkt nog maar twee derde inkomen uit arbeid/onderneming te hebben gehad. Ook van deze laatste groep is niet met zekerheid te zeggen of er sprake was van deeltijdpensioen. Een deel zal niet meer tot de werkzame beroepsbevolking behoord hebben, maar nog slechts actief zijn geweest in een baan van minder dan 12 uur per week. Ook zal een deel nog een volledige baan hebben gehad met daarnaast inkomen uit een koopsompolis. Dit laatste wordt gezien als een pensioeninkomen. Een gedegen onderzoek naar deeltijdpensioen zal gebruik moeten maken van inkomenbestanden op basis waarvan maandelijks de belangrijkste bron van inkomen bepaald kan worden. Daarnaast is het van belang om inkomen uit koopsompolissen te kunnen scheiden van overige pensioeninkomens.

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Banen zijn arbeidsplaatsen die bezet worden door werkzame personen. Het aantal banen kan gelijk of hoger zijn dan het aantal werkzame personen, omdat een persoon meerdere banen kan hebben.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De *beroepsbevolking* is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De *niet-beroepsbevolking* is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten, mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Cao-lonen (incl. bijzondere beloning)

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
- alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet-maandelijks) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

Consumentenprijsindex (CPI)

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijfrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen. De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Consumptieve bestedingen van huishoudens

Consumptieve bestedingen van huishoudens zijn alle uitgaven aan goederen en diensten die ingezeten huishoudens zelf voor hun rekening nemen ter bevrediging van individuele behoeften of wensen, in Nederland of in het buitenland.

Dynamische koopkrachtverandering

De ontwikkeling van het gestandaardiseerde besteedbare inkomen van het huishouden gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid. (Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*)

Maandloon

Het regelmatig betaalde bruto loon vóór aftrek van werknemers-premies voor pensioen en vut.

Minimumloners

Werknemers die maximaal het voor zijn of haar leeftijd geldende wettelijke minimumloon verdienen. Voor werknemers die geen voltijd baan hebben, wordt een vergelijking gemaakt met een naar evenredigheid van hun wekelijkse arbeidsduur aangepast minimumloon.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen). Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen. (Zie ook *Economische activiteit*)

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Volumemutaties consumptie

Volumemutaties consumptie geven de voor prijsveranderingen gecorrigeerde ontwikkeling van consumptieve bestedingen van huishoudens weer.

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezeten en niet-ingezeten personen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's).

Werkloze en werkzame beroepsbevolking

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in

Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn.

In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Werkzame personen

Alle mensen die betaald werk verrichten, ook al is het maar één of enkele uren per week.

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Nu en eerder verschenen artikelen ¹⁾

Allochtonen

Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	1 ^e kw. 2004
Immigranten op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Krijgen allochtone werknemers minder betaald?	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Vluchtelingen en gezinsmigranten vinden moeilijk werk	4 ^e kw. 2005
Allochtone vrouwen: arbeidsdeelname en verandering in de gezinssituatie	3 ^e kw. 2006
Lonen van niet-westers allochtone vrouwen bij de overheid	4 ^e kw. 2006
Migranten en werknemers uit de Oost-Europese lidstaten van de Europese Unie	4 ^e kw. 2006
Autochtonen en niet-westerse allochtonen in buurten	4 ^e kw. 2006
Beroepsniveau niet-westerse allochtonen lager	1 ^e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2 ^e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3 ^e kw. 2007

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	apr. 2003
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2004
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2005
Het ziekteverzuim van arbeidsgehandicapten	4 ^e kw. 2005

Arbeidsomstandigheden

Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	jan. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	juli 2003
Chemische en biologische belasting op het werk	sep. 2003
Psychische werkbelasting en gezondheidsklachten	okt. 2003
Bedrijfsongevallen	aug. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	3 ^e kw. 2004
Burn-out: de rol van psychische werkbelasting	3 ^e kw. 2005
Trends in arbeidsomstandigheden, 2004	4 ^e kw. 2005
Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen	2 ^e kw. 2006
Hoe gezond is langer doorwerken?	4 ^e kw. 2006
Werknemers positief over arbeidsomstandigheden, maar negatief over doorwerken tot 65 jaar	1 ^e kw. 2007

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Arbeidsdeelname van paren	febr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?	okt. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Minder dynamiek binnen werkzame beroepsbevolking	2 ^e kw. 2004
Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden	2 ^e kw. 2004
Herintreders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Vervroegd uitreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994-2004: de opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000-2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1 ^e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2 ^e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van de werkloosheid volgens CBS en CWI vergeleken	2 ^e kw. 2005
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2 ^e kw. 2005

Overwerken in Nederland	3 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt	4 ^e kw. 2005
Dertigers op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2006
Hoge arbeidsdeelname, maar veel deeltijdwerkers en korte werkweken	4 ^e kw. 2006
Het mobiliseren van vrijwillig inactieven	1 ^e kw. 2007
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1 ^e kw. 2007
Bijna een miljoen mensen met een kleine baan	2 ^e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2007
Werklozen versus niet-werkende werkzoekenden	3 ^e kw. 2007

Inkomen

Inkomen van AOW 'ers, 2000	febr. 2003
Inkomens in de grote steden 1950-2000	3 ^e kw. 2004
Equivalentiefactoren 1995-2000	3 ^e kw. 2004
Krijgen allochtone werknemers minder betaald?	1 ^e kw. 2005
Inkomenseffecten van uittreding	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Inkomenseffecten van de belastingherziening	3 ^e kw. 2005
Inkomensdynamiek 2001-2004	2 ^e kw. 2006
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1 ^e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1 ^e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2 ^e kw. 2007
De ongelijkheid van inkomens in Nederland	3 ^e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3 ^e kw. 2007
Krappe beurs als erfenis?	3 ^e kw. 2007

Lonen

Arbeidskosten in 2000	jan. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	apr. 2003
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	juli 2003
Incidentele loonontwikkeling	aug. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	1 ^e kw. 2004
CAO-lonen, 2003	3 ^e kw. 2004
Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2002	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Turkse werknemers niet minder betaald	1 ^e kw. 2005
Loon naar beroep en opleidingsniveau: het Loonstructuuronderzoek 2002	2 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van beloningsverhoudingen, 1997-2002	2 ^e kw. 2005
Nederlandse arbeid te duur?	2 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Incidentele loonontwikkeling in 2003 hoger dan in 2002	3 ^e kw. 2005
Cao-lonen 2004, de definitieve gegevens	4 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	1 ^e kw. 2006
Cao-lonen 2005, de definitieve gegevens	3 ^e kw. 2006
Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2004	3 ^e kw. 2006
Lonen van niet-westers allochtone vrouwen bij de overheid	4 ^e kw. 2006
Cao-lonen 2006, de definitieve gegevens	3 ^e kw. 2007

Onderwijs

Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Economie en techniek meest lonende studies	1 ^e kw. 2004
Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname	2 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Het niet bekostigde onderwijs	3 ^e kw. 2005
Instream en slagingspercentages in het hoger onderwijs	4v kw. 2005
Het middelbaar beroepsonderwijs	1 ^e kw. 2006
Dertigers op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2006
Leerrechten en studierendement in het hoger onderwijs	3 ^e kw. 2006

Deelname aan post-initiële onderwijs, 1995-2005	4 ^e kw. 2006
Jongeren steeds langer op school	1 ^e kw. 2007
Voortijdig schoolverlaten in het vmbo	2 ^e kw. 2007
Forse groei aantal personen met opleiding in informatica	2 ^e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3 ^e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2007

Regionaal

Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	febr. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Inkomens in de grote steden 1950-2000	3 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2 ^e kw. 2005
Regionale verschillen in arbeidsaanbod	1 ^e kw. 2006
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006
Autochtonen en niet-westerse allochtonen in buurten	4 ^e kw. 2006
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1 ^e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1 ^e kw. 2007

Sociaaleconomische dynamiek

Minder dynamiek binnen de werkzame beroepsbevolking in 2003	2 ^e kw. 2004
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Uitstroom uit de bijstand naar werk	2 ^e kw. 2006
Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak	2 ^e kw. 2006
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1 ^e kw. 2007
Grijze druk zal verdubbelen	2 ^e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3 ^e kw. 2007
Pensioenleeftijd niet vaak 65	3 ^e kw. 2007

Sociale zekerheid

Gemiddelde looptijd werkloosheidsuitkeringen nog geen jaar	jan. 2003
Wie komen in de WAO?	jan. 2003
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	apr. 2003
Wie komen in de WAO? (verbeterde uitkomsten)	mei 2003
Vervroegd uittreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen van 1987-2003	4 ^e kw. 2004
Inkomenseffecten van uittreding	1 ^e kw. 2005
Achterblijvers in de bijstand	1 ^e kw. 2005
Dynamiek in de WAO, WAZ en Wajong: een longitudinale analyse van personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering	1 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van de WW in de periode 2001-2004	4 ^e kw. 2005
Een nieuwe start, of niet?	1 ^e kw. 2006
Seizoeninvloeden in de WW	2 ^e kw. 2006
Levensloopregeling vooral voor hoogopgeleiden	2 ^e kw. 2007
Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2 ^e kw. 2007

Vakbonden en werkstakingen

Organisatiegraad van werknemers, 2001	mrt. 2003
Werkstakingen 1900-2004	1 ^e kw. 2006
Vakbeweging en organisatiegraad van werknemers	1 ^e kw. 2007

Vacatures

Constante afname aantal vacatures	jan. 2003
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	apr. 2003
Aantal vacatures blijft dalen	juli 2003
Aantal vacatures licht gedaald	okt. 2003
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	1 ^e kw. 2004
Groei vacatures herstelt in 2004	3 ^e kw. 2005
Verdergaande groei vacatures	2 ^e kw. 2006
Verdere toename vacatures in 2006	3 ^e kw. 2007

Veiligheid

Wie worden slachtoffer van veelvoorkomende criminaliteit?	1 ^e kw. 2007
---	-------------------------

Werkgelegenheid

Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	apr. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Tijdelijke en langdurige banen, 2000	sep. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	1 ^e kw. 2004
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994-2004: de opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000-2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1 ^e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2 ^e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006
Langdurige werkloosheid in Nederland	4 ^e kw. 2006
Werkloosheid onder ouderen	4 ^e kw. 2006

Woon-werkverkeer

Carpoolen in het woon-werkverkeer	okt. 2003
Woon-werkverkeer	4 ^e kw. 2004
Mobiliteit van ouders met jonge kinderen	4 ^e kw. 2005

Zorg en arbeid

Ouderschapsverlof	1 ^e kw. 2006
Gebruik van kinderopvang	3 ^e kw. 2006
Zorgtaken en arbeidsparticipatie	3 ^e kw. 2006
Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2 ^e kw. 2007

¹⁾ De in 2003 verschenen artikelen hebben betrekking op de Sociaal-economische maandstatistiek van het CBS.

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

Alle cijfers en publicaties van het CBS zijn beschikbaar via internet. De website van het CBS (www.cbs.nl) biedt toegang tot de Themapagina's, StatLine (de statistische databank van het CBS) en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om in het informatieaanbod van het CBS gemakkelijk de weg te vinden, zijn op de website themapagina's ingericht. Er worden ongeveer twintig thema's onderscheiden, plus enkele thema-overstijgende dossiers over bijvoorbeeld vergrijzing, de Europese Unie en allochtonen. De gekozen thema-indeling is gelijk aan de thema's die binnen de databank StatLine gehanteerd worden.

Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat toegankelijk gemaakt. Zo zijn de gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vijf vaste rubrieken: nieuw, cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u sociaaleconomische informatie?

De thema's zijn te vinden op de homepage van het CBS (www.cbs.nl). Een klik op een van deze thema's leidt direct naar de betreffende themapagina (figuur 1). Verder kunt u ook via de ingang 'Thema's', in de horizontale balk onder het CBS-logo, bij de themapagina's komen. Informatie over sociaaleconomische onderwerpen is ondergebracht bij de thema's:

- Arbeid en sociale zekerheid
- Inkomen en bestedingen

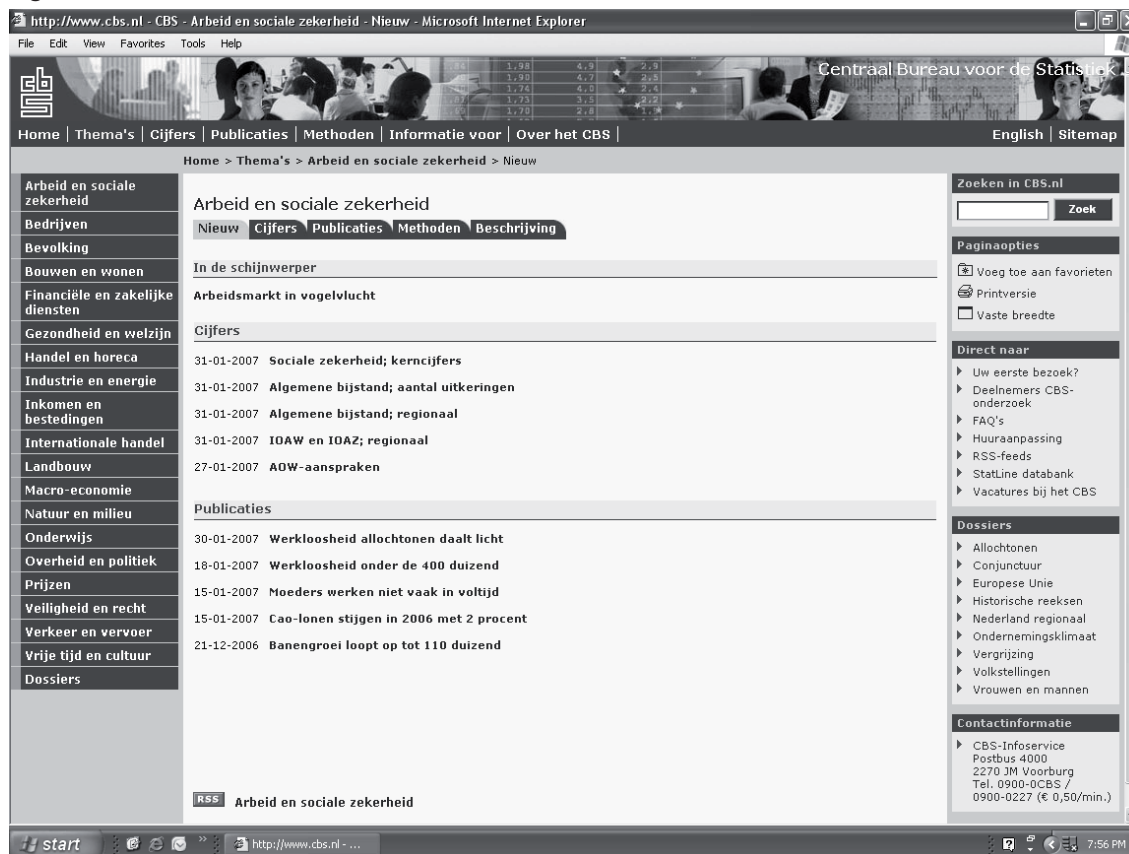
Ter illustratie is in figuur 2 de themapagina 'Arbeid en sociale zekerheid' aangeklikt. U komt automatisch binnen in de rubriek 'Nieuw'. Daar vindt u bij 'Cijfers' en 'Publicaties' de meest recente cijfers en artikelen, gesorteerd op datum van verschijnen. Verder bevindt zich bovenaan op deze pagina, onder de kop 'In de schijnwerper', ook een ingang naar het onderdeel 'Arbeidsmarkt in vogelvlucht'. Hierin wordt in grafieken een beknopt overzicht geboden van de situatie op de arbeidsmarkt.

Boven deze lijst staan de vijf rubrieken, waarvan de rubriek die op het scherm zichtbaar is, zich onderscheidt door een lichtblauwe kleur.

Figuur 1

Figuur 2

De rubriek 'Cijfers' bevat tabellen met de belangrijkste cijfers over het thema. Door een tabeltitel aan te klikken komt u in een StatLine tabel. Met de icoontjes in de linkerkolom kunt u deze tabel opslaan, printen, of de geselecteerde onderwerpen en perioden wijzigen.

De rubriek 'Publicaties' is onderverdeeld in persberichten, artikelen (in het webmagazine of elders verschenen) en boeken en periodieken. In deze laatste rubriek kunt u onder andere de pdf-files vinden van de Sociaaleconomische trends en haar voorganger de Sociaal-economische maandstatistiek. Van de publicaties worden alleen de items uit het huidige jaar getoond. Bent u op zoek naar publicaties uit eerdere jaren, dan klikt u onderaan bij de verschillende publicatietypes op 'meer...', waarna u een lijst van de beschikbare jaren te zien krijgt.

De rubriek 'Methoden' bevat een alfabetisch gesorteerde begrippenlijst (nog in ontwikkeling), de standaard classificaties die voor het thema relevant zijn, en onder 'Data-verzameling' korte beschrijvingen van de onderzoeken waaraan het CBS haar cijfers over de arbeidsmarkt en sociale zekerheid ontleend.

De rubriek 'Beschrijving' ten slotte geeft een globaal overzicht van de informatie die het CBS verzamelt over de verschillende aspecten van de arbeidsmarkt en de bronnen die daarvoor gebruikt worden.

StatLine

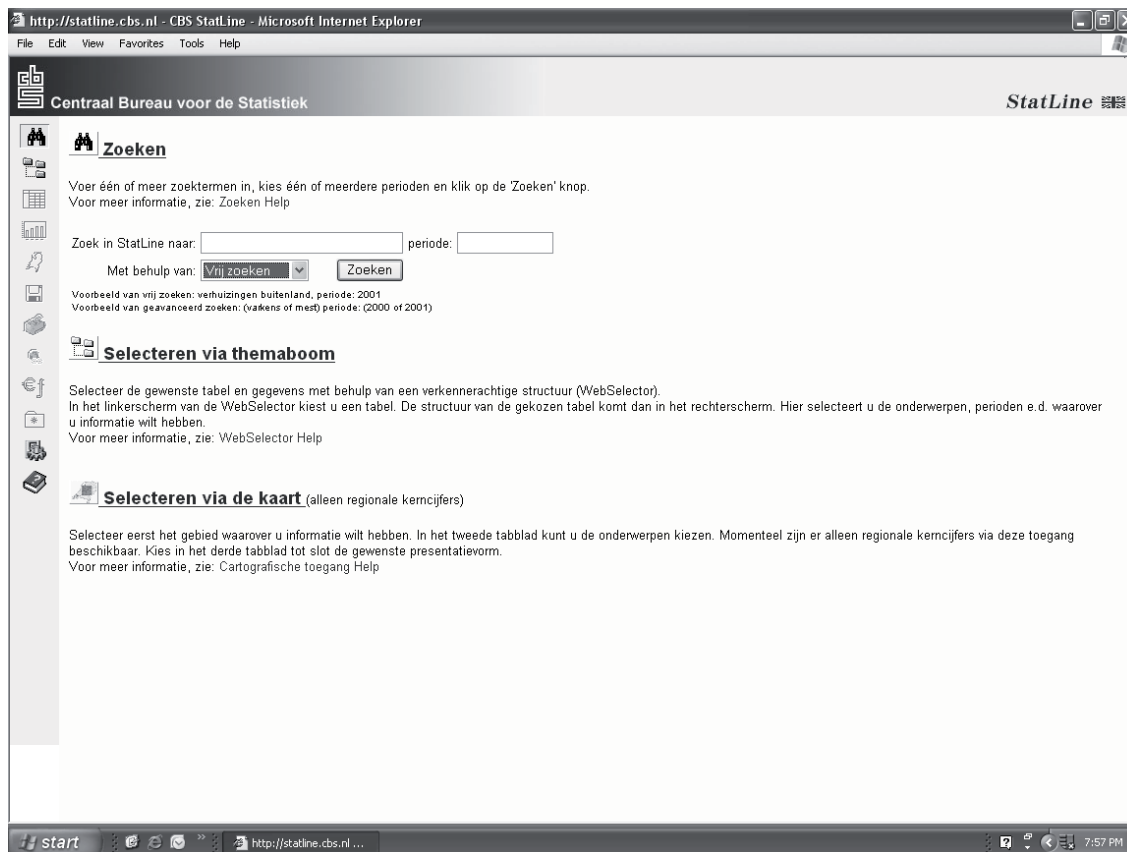
StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle tabellen in StatLine.

Hoe vindt u sociaaleconomische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaaleconomische onderwerpen te vinden. Eén manier om StatLine te benaderen is door linksboven op de homepage op 'Cijfers' te klikken en vervolgens op 'StatLine databank'. U krijgt dan de keuze om te zoeken op trefwoord, via de themaboom of via een kaart van Nederland. Een andere, kortere weg is door op de homepage in de rechterkolom op de snelkoppeling 'StatLine databank' te klikken (figuur 3).

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-tabellen waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt. De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'selecteren via themaboom', waarna de zogeheten StatLine Webselector gestart wordt.

Figuur 3

Ook hier kunt u snel gegevens over sociaaleconomische onderwerpen vinden bij 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'. Door op het 'plusje' voor een geel mapje te klikken, krijgt u de onderliggende tabellen te zien. De StatLine-tabellen zijn te herkennen aan het blauwe pijltje voor de titel.

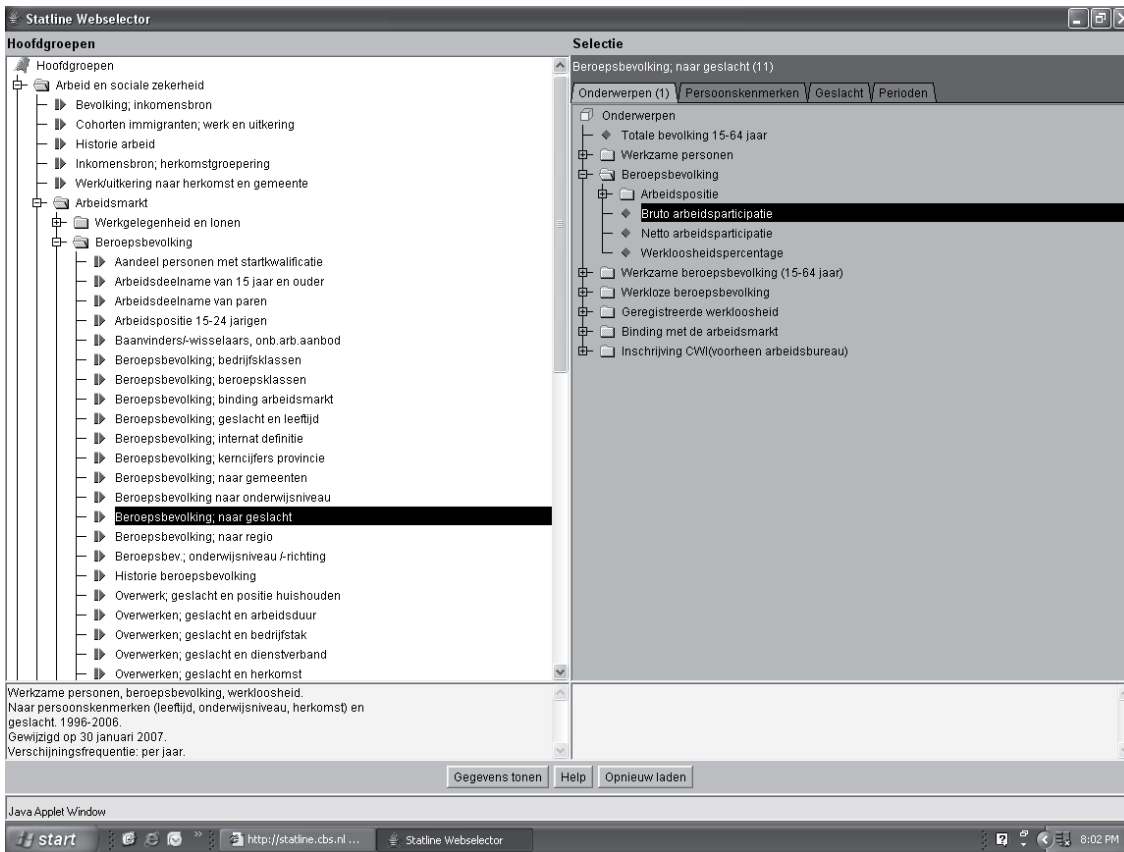
Ter illustratie is in figuur 4 de tabel 'Beroepsbevolking naar geslacht' aangeklikt. In de linkerhelft van het scherm is de opengeklapte themaboom zichtbaar waaruit deze tabel gekozen is. De rechterhelft laat van de inhoud van de tabel zien welke onderwerpen beschikbaar zijn. Wanneer uit de onderwerpen een selectie gemaakt is, kunt u de tabbladen 'Persoonskenmerken', 'Geslacht' en 'Perioden' aanklikken om daar de gewenste indelingen te selecteren. Bent u klaar, dan klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Meer informatie over de mogelijkheden van StatLine kunt u vinden door in de linkerkolom onderaan op het boek-icoontje te klikken.

Welke sociaaleconomische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLine-tabellen over sociaaleconomische onderwerpen. De meeste vindt u onder 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'. Over arbeid en sociale zekerheid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende

lonen en cao-lonen, vacatures, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim. Onder inkomen en bestedingen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie' en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Per thema is er verder ook een archiefmap voor de afgesloten reeksen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Figuur 4

Publicaties

1. CBS-publicaties op sociaaleconomisch terrein

Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen

De publicatie *Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen* is een uitgebreide versie van de Integratiekaart 2006.

Sinds 2004 brengt het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Justitie samen met het CBS jaarlijks de Integratiekaart uit. In deze publicatie wordt aan de hand van kwantitatieve indicatoren de ontwikkeling van de integratie van de verschillende groepen allochtonen gevolgd.

Deze vierde, uitgebreide Integratiekaart bevat niet alleen de meest recente cijfers over integratie-indicatoren die ook in eerdere edities gebruikt werden, ook worden nieuwe indicatoren geïntroduceerd, zoals Cito-toetsgegevens, informatie over deelname aan het voortgezet onderwijs en het mbo en het aandeel allochtonen op scholen en in bedrijven. Daarnaast is er aandacht voor de achtergronden van de kaart en de theoretische, statistische en methodologische aspecten ervan.

Deze publicatie is een gezamenlijke uitgave van Boom Juridische uitgevers, WODC en CBS.

ISBN: 9789054548744. Prijs: € 35,00.

Het boek is verkrijgbaar bij de boekhandel of te bestellen bij Boom distributiecentrum (bdc@bdc.boom.nl).

Jaarboek Onderwijs in cijfers 2007

Dit is de negende editie van het Jaarboek onderwijs in cijfers. Het CBS presenteert in deze publicatie elk jaar zijn meest recente informatie over onderwijs. In deze editie wordt onder meer ingegaan op het voortijdig schoolverlaten, het belang van een startkwalificatie op de arbeidsmarkt en de prestaties van niet-westers allochtone studenten. In het Jaarboek onderwijs in cijfers 2007 komen naast de vaste informatie over onderwijsdeelname, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven van de verschillende onderwijssoorten (basis-, voortgezet-, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs), aan de orde: Publieke en private uitgaven aan onderwijs; Arbeidsmarktsituatie en opleidingsniveau; Schoolloopbanen van brugklassers; Vertraging in het voortgezet onderwijs; Lange post-initiële opleidingen; Vergrijzing en feminisering van het onderwijzend personeel (bijdrage Ministerie OCW). Ten slotte staat in het tabellengedeelte een grote verscheidenheid aan onderwijsgegevens overzichtelijk gepresenteerd.

Jaarlijk. ISBN: 978-90-357-1328-4. Prijs: € 41,00 (excl. admin.- en verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Emancipatiemonitor 2006

Dit is de vierde editie van de Emancipatiemonitor. In deze monitor die tweejaarlijks verschijnt, worden de meest recente cijfers over de stand van zaken van het emancipatieproces gepresenteerd. Aandacht wordt er onder meer besteed aan de ontwikkelingen in de arbeidsdeelname van vrouwen, de combinatie van arbeid en zorg, de economi-

sche zelfstandigheid van vrouwen, de doorstroming van vrouwen naar hogere functies en geweld tegen vrouwen.

Ook worden in iedere monitor een aantal thema's speciaal belicht. In 2006 zijn dat: arbeid en zorg in internationaal perspectief, de emancipatie op het platteland en de verschillen tussen de verschillende generaties met betrekking tot hun opvattingen over emancipatie. De Emancipatiemonitor is een gezamenlijke publicatie van het SCP en het CBS.

Tweejaarlijks. ISBN 90-377-0286-4. Prijs € 24,50 (excl. administratie- en verzendkosten)

Het rapport is verkrijgbaar via de boekhandel of te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (www.scp.nl).

Armoedebericht 2006

Het Armoedebericht 2006 bevat de meest actuele kerngegevens over armoede in Nederland. De gegevens zijn verzameld en geanalyseerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Sociaal en Cultureel Planbureau.

De omvang en ontwikkeling van armoede worden in beeld gebracht op basis van de inkomenshoogte, de armoededuur, het vermogen, de vaste lasten en het eigen oordeel over de financiële situatie. Het Armoedebericht verschijnt in de even jaren. De oneven jaren zijn gereserveerd voor de Armoedemonitor waarin thematisch en analytisch dieper op aspecten van armoede wordt ingegaan.

Tweejaarlijks. ISBN 13: 978-90-357-1851-7. Prijs € 10,50 (excl. administratie- en verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

De Nederlandse economie 2005

Dagelijks staan in de media berichten met cijfers en feiten over onze economie. Het ontdekken van de samenhang en het totaalplaatje wordt echter maar al te vaak aan de lezer of kijker zelf overgelaten. De Nederlandse economie 2005 van het Centraal Bureau voor de Statistiek is een onmisbare gids voor iedereen die de voortdurende informatiestroom goed wil volgen.

Jaarlijks. 236 blz. ISBN: 90-357-1756-5. Kengetal P-19.

Prijs: € 15,60 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

2. Andere CBS-publicaties

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huishoudensamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

Kwartaal, € 49,35 per jaar ISSN 1571-0998. Kengetal B-15.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

De Nederlandse Conjunctuur

De Nederlandse conjunctuur is een kwartaalpublicatie van het CBS met een beschrijving van de nieuwste macro-economische ontwikkelingen in onderlinge samenhang. Daarnaast wordt via achtergrondartikelen ingegaan op specifieke economische thema's.

Kwartaal, € 49,35 per jaar. ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Het Nederlandse ondernemingsklimaat in cijfers 2007

Een goed ondernemingsklimaat heeft een positieve invloed op economische groei omdat het een aantrekkelijke werking heeft op investeringen. Deze publicatie beschrijft aan de hand van een honderdtal indicatoren de economische prestaties en het bijbehorende ondernemingsklimaat van twintig landen waarbij de meeste aandacht uitgaat naar de situatie in Nederland. De publicatie is op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken door het CBS samengesteld. De analyse is gebaseerd op de meest recente en betrouwbare internationaal vergelijkbare cijfers. Bij veel indicatoren gaat het dan om cijfers over 2005.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1676-6. Kengetal I-74. Prijs: € 44,40 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Sociale samenhang in beeld, het SSB nu en straks

Dit boek bevat een verzameling opstellen die gebaseerd zijn op de lezingen en referaten die op 1 december 2005 gehouden zijn tijdens het symposium in Naturalis te Leiden, over het Sociaal Statistisch Bestand (SSB).

Het SSB maakt gebruik van een breed scala aan registraties in plaats van vele enquêtes. Hierdoor ontstaan veelal integrale bestanden over verschillende maar aanverwante onderwerpen, die op persoonsniveau kunnen worden gekoppeld. Op die manier kan het CBS voor het eerst samenhangende uitkomsten op alle terreinen van maatschappelijk belang opstellen en daarmee de sociale samenhang in beeld brengen.

ISBN 978-90-357-1942-2. Prijs: € 66 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Gemeente op maat 2005

Gemeente Op Maat 2005 bevat per gemeente een statistisch overzicht. Nieuw in de editie 2005 zijn grafieken met uitkomsten van de gemeente. Tevens is er een extra hoofdstuk dat deze publicatie en de regionale statistieken in een bredere context plaatst.

Gemeente Op Maat is alleen beschikbaar in pdf-formaat. Papier exemplaren van Gemeente Op Maat 2005 zijn dus niet te bestellen. De bestandsomvang van een Gemeente Op Maat is afhankelijk van het aantal wijken en buurten in de gemeente en loopt uiteen van 1,7 tot 2,6 MB. De voorgaande edities 1999, 2002 en 2004 zijn eveneens beschikbaar in pdf-formaat.

Meer regionale gegevens kunt u vinden in de databank StatLine. Hier staan ook cijfers die zijn verschenen na het uitkomen van de meest recente Gemeente Op Maat.

Kennis en economie 2006

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2006 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 2004 en de Innovatie-enquête over 2002-2004 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 250 blz. ISBN 90-357-1606-X. Kengetal K-300.

Prijs: € 32,00 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Nationale Rekeningen 2005

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, ca. 300 blz. ISBN 90-357-1649-3. Kengetal P-2.

Prijs: € 45,50 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Statistisch Jaarboek 2007

Het vernieuwde Statistisch Jaarboek is verschenen in een handzaam pocketformaat. Er is aandacht voor de hoofdlijnen van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen. Elk hoofdstuk is voorzien van een korte inleidende tekst en relevante tabellen. De verdeling naar onderwerpen in dit nieuwe jaarboek stemt overeen met de indeling van de CBS-databank StatLine.

Het boek is verkrijgbaar via de reguliere boekhandel en de Sdu Klantenservice.

Jaarlijks, 225 blz., € 18,50.

ISBN: 978-90-357-1586-8. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS.

www.cbs.nl/publicaties

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken. Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

Webmagazine

In het Webmagazine zijn de afgelopen drie maanden onder meer de volgende artikelen verschenen:

- Anderhalf procent wanbetalers zorgverzekering (16 juli)
- Werkloosheid Nederland laagste van de EU (16 juli)
- Licht dalende trend werkloosheid allochtonen (11 juli)
- Autochtonen blijven vaker zitten in beroepsgerichte vmbo (09 juli)
- Cao-loonstijging blijft ook in het tweede kwartaal beperkt tot 1,5 procent (09 juli)
- Nederlanders relatief rijk (04 juli)
- Inkomensprofielen: jong en oud ontvangen, middenleeftijden betalen (02 juli)
- Allochtonen in hoger onderwijs in opmars (25 juni)
- Vooral jongeren hebben klein baantje (18 juni)
- Koopkracht in 2005 iets verslechterd (11 juni)
- Herziene versie: Een op de twintig leerlingen voortijdig van school (07 juni)
- Jongeren zonder startkwalificatie vaker inactief (04 juni)
- Meer ouderen met kleine banen (21 mei)
- Bijna 3 miljoen verzuimcontacten (21 mei)
- Lage opleiding zet allochtone mannen op flinke inkomensachterstand (14 mei)
- Mantelzorgers nemen weinig zorgverlof op (14 mei)
- Studiekeuze sluit niet altijd aan op profiel (14 mei)
- Toename jongeren met startkwalificatie in stedelijke gebieden (07 mei)
- Internetsparen in trek (07 mei)
- Levensloopregeling leeft nog niet (23 april)
- Weinig werktijd verloren door stakingen (23 april)
- Eenoudergezinnen in de bijstand: een vrouwenzaak (23 april)

Het Webmagazine verschijnt iedere maandag en woensdag om 9:30 uur op de CBS-website. Het meest recente webmagazine is te vinden op de homepage van het CBS. Een overzicht van alle webmagazine artikelen vindt u door op de homepage van het CBS te klikken op 'Publicaties' en dan te kiezen voor 'Webpublicaties'

Zie voor overzicht van alle publicaties: www.cbs.nl.

